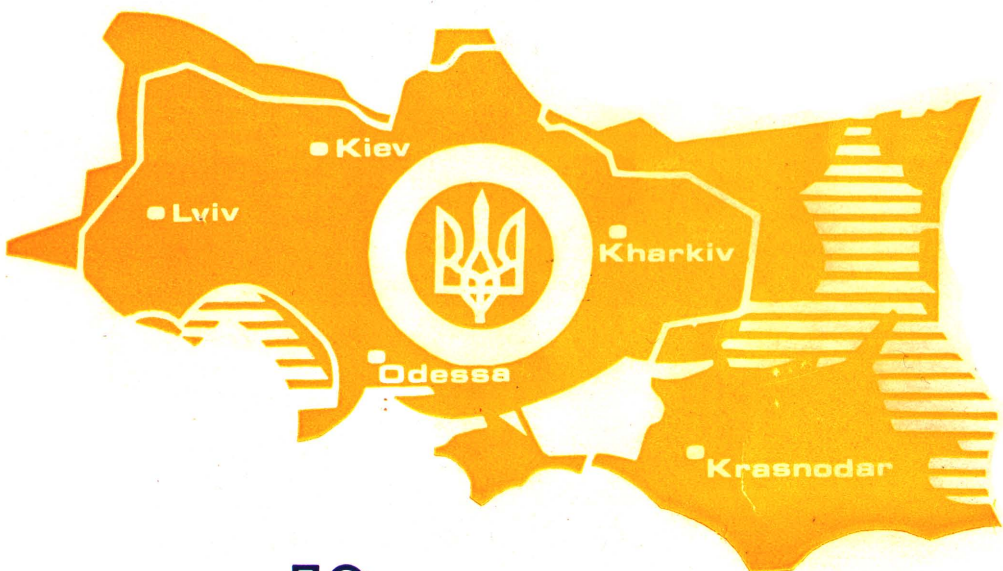

АЛЬМАНАХ

„ГОМОНУ УКРАЇНИ“

НА 1989 РІК

ДО
70-ЛІТТЯ
УНІВЕРСАЛУ
СОБОРНОСТИ
УКРАЇНСЬКИХ
ЗЕМЕЛЬ

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА „ГОМІН УКРАЇНИ”

№ 69

LIBRARY OF “HOMIN UKRAINY” PUBLISHING CO. LTD.

№ 69

ЗРЕДАГУВАЛА АРІЯДНА СТЕБЕЛЬСЬКА

EDITED BY ARIADNA STEBELSKYJ

**Published and printed by
“Homin Ukrainy” (Ukrainian Echo) Publishing Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3**

АЛЬМАНАХ

»ГОМОНУ УКРАЇНИ«

У 70 - ЛІТТЯ
ДЕРЖАВНОЇ
СОБОРНОСТІ
УКРАЇНИ

1919 - 1989

Накладом і друком Видавничої Спілки „Гомін України”
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

A L M A N A C

OF

„HOMIN UKRAINY“

IN COMMEMORATION

OF THE

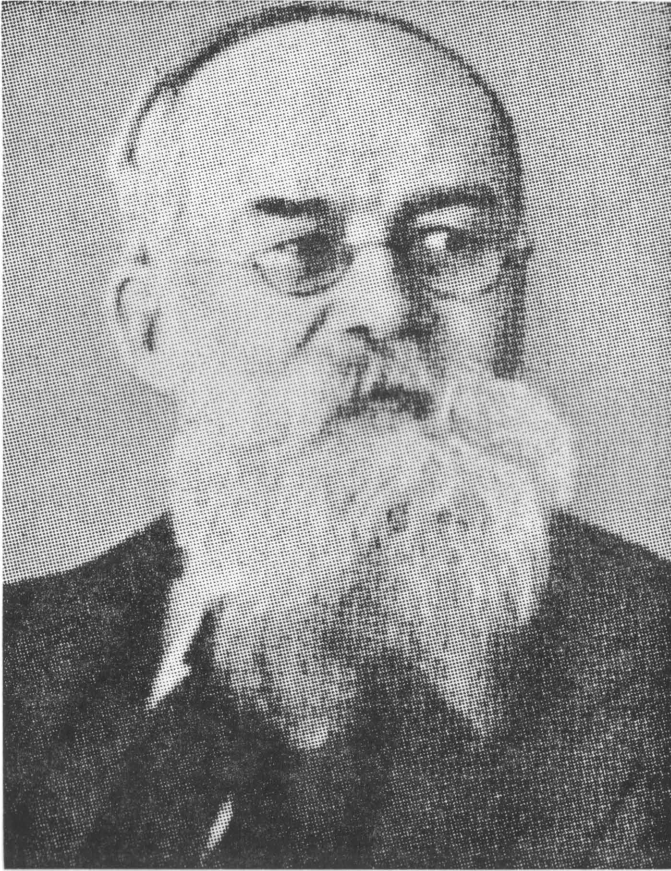
70-TH ANNIVERSARY

OF THE REUNIFICATION

OF THE UKRAINIAN STATE

1919-1989

Михайло Грушевський — президент Української Народної Республіки.

Собор св. Софії у Києві

**ЧИ БУДЕ СУД? ЧИ БУДЕ КАРА
ЦАРЯМ, ЦАРЯТАМ НА ЗЕМЛІ?
ЧИ БУДЕ ПРАВДА МІЖ ЛЮДЬМИ?..
ПОВИННА БУТЬ, БО СОНЦЕ СТАНЕ
І ОСКВЕРНЕНУ ЗЕМЛЮ СПАЛИТЬ.**

Тарас Шевченко

В. Чебаник.

Т. Шевченко.

Графіка.

ВСТАНЕ УКРАЇНА
І РОЗВІЄ ТЬМУ НЕВОЛІ,
СВІТ ПРАВДИ ЗАСВІТИТЬ
І ПОМОЛЯТЬСЯ НА ВОЛІ
НЕВОЛЬНИЧІ ДІТИ!

Тарас Шевченко

Счень - January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріянський Календар
1 19 Н Пер. Різд. Боніфатія	Пер. Просв. Н. Рік. Вас. Вел.
2 20 П Ігнатія Богонос. сщмч.	Сильвестра папи
3 21 В Юліанії мч.	Малахії прор.
4 22 С Анастасії вмч.	Собор 70 Апостолів
5 23 Ч 10 мч. у Криті	Теопемпта мч.
6 24 П Євгенії препмч.	Богоявлення Господне
7 25 С Різдво Христове	Собор Івана Хрестителя
8 26 Н По Різд. Собор Пресв. Бого.	По Просв. 32 по Сош. Юрія
9 27 П Стефана первмч.	Полісвкта мч.
10 28 В 20,000 мч. у Никомидії	Григорія Нис. св.
11 29 С Дітей, уб. у Вифлеємі	†Теодосія преп.
12 30 Ч Анісії мч.	Татіани мч.
13 31 П Меланії преп.	Єрмила і Стратоніка мч.
14 1 С Н. Рік. Обр. ГНІХ. Вас. Вел.	Отців у Синаї преп.
15 2 Н Пер. Просв. Сильвестра	Мит. і Фар. Павла і Івана
16 3 П Малахії прор.	Поклін оковам Ап. Петра
17 4 В Собор 70 Апостолів	Антонія Великого преп.
18 5 С Теопемпта мч.	Атанасія і Кирила св.
19 6 Ч Богоявлення Господне	Макарія преп.
20 7 П Собор Івана Хрестителя	Євтимія Великого преп.
21 8 С Юрія Хозевита преп.	Максима ісп.
22 9 Н По Просв. Полісвкта	Блуд. Сина. Тимотея
23 10 П Григорія Нис. св.	Климентя сщмч.
24 11 В †Теодосія преп.	Ксені Р. преп.
25 12 С Татіани мч.	†Григорія Богослова св.
26 13 Ч Єрмила і Стратоніка мч.	Ксенофонта преп.
27 14 П Отців у Синаї преп.	†Перен. м. Івана Золот.
28 15 С Павла і Івана преп.	Єфрема преп.
29 16 Н 30 по Сош. Пок. ок. ап. Петр.	М'ясопусна. Ігнатія Бог.
30 17 П Антонія Великого преп.	Трьох Святителів
31 18 В Атанасія і Кирила св.	Кира і Івана безср.

**В 330-річчя Перемоги Івана Виговського
над москалями під Конотопом (8 липня 1659 р.)
Микола Петровський (1894—1951)**

БІЙ ПІД КОНОТОПОМ

**(Уривки з розвідки „Українські діячі XVII віку.
І. Тиміш Цицюра)**

Гетьман І. Виговський

Московський уряд не міг, звичайно, погодитися на одірвання України від Москви, згідно з Гадяцьким трактатом, і ухвалив проводити активніші дії проти І. Виговського. Виговський та його прибічники і собі готувалися до рішучого бою з Москвою й своїми клясовими ворогами. 26 березня 1659 р. „бояринь и воеводы князь Алексій Никитичь Трубецкой съ товарищи, отправа молебєь грозному и страшному Воеводе Спасу-свету предь святымь Его образомь и прося у Него, Всемогущого Бога, милости и у Пречистые Богордицы и у всьхъ святихъ милости же и заступленія, пошли съ государевнымъ военными людьми изъ Путивля великого государя въ Черкас-кіе¹⁾ городы²⁾ на Конотіп. Величезне московське військо Трубецького, що до складу його входили і козацькі відділи Безпалого, обложило Конотіп, який боронило козацьке військо з Ніженським полковником Г. Гуляницьким на чолі. Даремно Трубецький добував місто й штурмом, і облогою, й стріляниною; на пропозиції здатися вони казали, „что де они съли на смерть, города не здадутъ³⁾“.

Бажаючи подати допомогу обложеному Конотопові, гетьман І. Виговський послав до Ніженя нак. гетьмана І. Скоробогатенка з військом, що в складі його було і Переяславський полковник Т. Цицюра⁴⁾. Трубецький же на заклик московського прихильника, ніженського протопопа Максима Филиповича надіслав до Ніженя московські й козацькі відділи на чолі з кн. І. Ромодановським, П. Скуратовим і полковником козацького війська нак. гетьмана І. Безпалого — Г. Донцем. Ці відділи прибули під Ніжень 27 травня й мали там бої з відділами Скоробогатенка, що до їхнього складу, окрім козаків, входили ще татари, волохи, серби й поляки. Дарма, що, як доносив Трубецький цареві згодом, частини Ромодановського й перемагали в цих боях, але все-ж-таки Ромодановський мусів рушити назад, під Конотіп, куди й прибув 1 червня⁵⁾.

А далі події війни розвивалися швидко й робили великі зміни в ситуації на Україні.

На виручку Конотопові рушив сам гетьман І. Виговський з великим козацьким військом і з ордою, з самим ханом Кримським на чолі. Наприкінці червня (28)⁶⁾ відбувся й відомий бій під Конотопом⁷⁾. У цьому бою О. Трубецький, що, як тоді про нього мовляли, був „мужъ благовѣрный и изящно мудрый въ Божественномъ писаніи, въ воинствѣ счастливъ и недругамъ страшень”⁸⁾, зазнав погрому, втратив безліч війська й ледве відступив до Путивля з рештою вояків, страшенно деморалізованих цим розгромом⁹⁾.

Краса ж московської кінноти, що зробила переможну кампанію 1654-1656 рр., полягла в цій битві під Конотопом; ніколи, як каже С. Солойов, цар вже не міг вивести в поле таке дуже військо. У траурному одязі цар вийшов до народу, страх напад на Москву. Люд зганяли укріплювати Москву; сам цар з боярами бував часто на цій роботі; людність по околицях столиці з родинами й майном збиралася до Москви, були чутки, що цар виїздить за Волгу, за Ярослав¹⁰⁾.

---

1) Українські (Прим. ред. календаря).

2) Акты ЮЗР, IV, № 115, стор. 226.

3) Акты ЮЗР, IV, № 115, стор. 233.

4) Моск. Архив Минист. Юстици, Приказанный стол, столб. № 308, л. 444 (Свідчення писаря І. Скоробогатенка — З. Цішкевича, що його захопило в полон московське військо).

5) Моск. Архив Минист. Юстиций, Приказанный стол, столб. № 308, лл. 440 (Одписка Трубецького цареві). Акты ЮЗР, IV, стор. 236

і д. (Звідомлення Трубецького. У літопису Самовидця помилково сказано, що Г. Ромодановський прибув під Ніжень восьмого травня (Літопис Самовидця, 57), як гадає й Рігельман (Рігельманъ, II).

- 6) Старого стилю (Прим. ред. кал.).
- 7) О. Лазаревський добре описує цей бій, виправляючи й доповнюючи Самовидця та Величка (А. Лазаревскій, Полкъ Нѣженскій, стор. 208 і д.).
- 8) С. Соловьевъ, Історія Росії, кн. II, стор. 1661, кн. III, стор. 47.
- 9) Як було московське військо здеморалізоване цим розгромом і боялося походу на Україну, видно з того, що, коли згодом, у серпні, кн. Трубецький наказав військові рушити на Ніжень, у війську вибух заколот, окремі відділи не хотіли йти на Україну; насилу цей заколот втишили. (С. Соловьевъ, Історія Росії, III, 337-338, Історія о невинномъ заточенні Матвѣева, стор. 55).
- 10) С. Соловьевъ, Історія Росії, кн. III, 46-47, пор. В. Герасимчук, Виговський і Юрій Хмельницький, стор. 2, L. Kubala, Wojny dunskie i rokoj Oliwski, стор. 157-158, 460-461.

(Записки Історично-філософічного Відділу Української Академії Наук, Кн. XXIV, Праці Історичної Секції за редакцією М. Грушевського і О. Грушевського, Київ 1929, ст. 79-103).

НАПИС НА КНИЗІ ВІРШІВ

О, хто поставить перепони
Отсій розмірности каліг?
Л. Мосендз

Напружений, незломно-гордий,
Залізних — імператор строф,
Веду сі вірші, як когорти,
В обличчя творчих катастроф.

Позаду — збурений Батурин
В похмурих загравах облуд, —
Вони ж металем — morituri —
Сурмлят майбутньому салют.

Важкі та мускулясті стопи
Пруживий одбивають ямб:
Се дійсности, а не утопій
Звучить грозовий дитирамб!

Ось блиском булаву гранчасту
Скормовую лишень — вперед,

Се — не полет, але вже — наступ,
Та він завісу роздере.

Шматками розпадеться морок
І ти, нащадку мій, збагнеш,
Як крізь тисячолітній порох
Розгорнеться простір без меж.

Збагнеш отсе, чим серце билось,
Яких сей зір нагледів мет,
Чому стилетом був мій стильос
І стильосом бував стилет.

Полк. Михайло Колодзінський

УКРАЇНСЬКА ВОЄННА ДОКТРИНА

2. Козацькі часи

*) Уже раніше було згадано, що наслідники Святослава не пішли його воєнними слідами. У висліді простір землі від передмість Києва по Волгу й Чорне море став побоєвищем з кочовиками. Україна не опанувала степу. Правда, київські князі сипали вали від степів, але вали не могли стримати номадів і оборонити українські землі, на якій уже буйно розвивалася культура. Коли появилися татари, то Київ був першою великою твердиною від степів. А в той час, як і сьогодні, тільки опертя на береги Чорного й Озівського морів, Кавказу й Каспія з Волгою могло забезпечити київську державу. Київські князі повинні були мати цілий ряд кріпостей над Волгою і Каспієм, щоб там боронити доступу до Києва. Те саме є важне й сьогодні. Щоб могли панувати в Києві, треба сильно опертися об Чорне море, Кавказ і Волгу. Так замкнений простір є один географічно-політичний твір, від якого опанування залежить не тільки самостійність української нації, але й саме її бути чи не бути.

З упадком київської держави впала й наша зорганізована військова сила. Українська земля дісталася під владу Польщі. Враз із українськими землями перейшла автоматично на Польщу місія, яку на неї накладала геополітика тих земель. І під-

---

*) М. Колодзінський. Українська воєнна доктрина. Частина перша. Вид. Т-ва кол. Вояків УПА в Канаді, Торонто — 1957. Стор. 41.

твердилося, що нема нічого гіршого, як велику місію перейме нарід, здібний до звичайного вегетування, а не до якоїсь місії. Такою недолугою показалася Польща, хоч азійські пустині вже перестали в той час викидати з себе кочовиків. Отаманська імперія почала була загрожувати Європі на інших відтинках. На Сході Європи не було в той час української держави, яка проявляла б свою експанзію на Балкан і Чорне море та вдаряла в середину і крило отаманської імперії. Тепер знову по упадку київської і галицько-волинської держав витворилася на чорноморських степах така ситуація, що кримські татари зробили собі пасовисько з південної України. Українське населення мусіло взятися до самооборони. І тут ми приходимо до періоду козаччини. Український нарід витворив з себе військовий тип козака, який зосередив у собі всі бойові прикмети нашої нації.

Війна, що її провадив український нарід без жодної державної допомоги, гнаний тільки інстинктом самозбереження, не приносила до козацьких повстань, а головно до Хмельницького замітних політичних успіхів для українського народу. Якщо б хтось у той час зумів був зібрати в одне всю ту енергію, запал, посвяту та одчайдушну відвагу, що її зужиткував наш нарід впродовж століть від упадку Києва до Хмельницького на щоденну оборону свого майна й життя своїх зимівників від татарських загонів, то не тільки не залишилось би знаку від кримських татар, але козацька фльота була б напевно заткнула хрест на святій Софії у Візантії. Українське козацтво здивувало світ своєю бравурою. Одначе всі ті партизантські бої впродовж століть, всі ті під'їзди, напади, оборони й засідки не принесли Україні більших політичних користей до походу Хмельницького. Україна належала тоді політично до Польщі, і наші воєнні здібності й безіменні подвиги йшли здебільшого на конто польської історії. Нам осталася з тих часів традиція славних діл поодиноких отаманів, але це не державницька традиція в повному значенні. Навіть Сагайдачного називали зневажливо тільки гетьманом „молойців”.

Здобуток козацьких часів до Хмельницького — це перш усього воєнна романтика, але під політичним оглядом це кінцеві роки занепаду України — України Святослава Завойовника, Володимира Великого й Романа Галицького, якої авангард був над Волгою і Тмүтороканею, коли то Дніпром плавали кораблі до Константинополя, а на заході поїли у Вислі коней українські комонники. Козацькі часи це часи великого скор-

чення української землі. Ціла південна Україна була Диким полем. З упадком київської держави Україна забула про свою місію і через те ніколи — аж до нині — не могла стати політичним чинником на Сході Європи. Були короткі часи Хмельницького, Дорошенка й Мазепи, коли Україна була короткий час цим політичним чинником, а навіть схоплювала традицію Святослава. Але неуспіхи на воєнному полі не дозволили, щоб та ідея обхопила цілий український нарід і стала його політичним ідеалом. Тому козацькі війни, поза цими трьома гетьманами, велися головню під кличем оборони свобод і прав, незаводження унії і нероблення панщини, а не за основу великої й сильної держави. Наші запорожці так і не виявили охоти будувати великі кораблі та на постійно опанувати Крим і Чорне море. Геройство козаків, їхня лицарськість і всі їхні бойові прикмети ми беремо собі як дорогу спадщину. Але всі ті пакти, зборівський, білоцерківський, переяславський, гадяцький і подібні — не для нас. Одначе не обвинувачуймо Хмельницького за його пакти. Єднаймо його ім'я з Жовтими Водами, Корсунем, Пилавцями, Батогом і спрямування української політики на Чорне море через спробу зайняти Волохію й Басарабію. Всі знову пакти тих часів топчим ногами, як їх зрештою топтали ті, що їх підписували в біді.

Хмельниччина важлива для нас з військового боку. Вона є доказом бойової спроможности українського народу. Це був єдиний момент у нашій історії, де цілий нарід стояв під зброєю. Грушевський пише, що українське населення на землях, обхоплених повстанням Хмельницького, не налічувало цілих два мільйони. Коли ж візьмемо на увагу, що армії Хмельницького вносили нераз 200-250 тисяч, крім залог по містах і тих усіх, що були зайняті фабрикуванням пороху, зброї, випасом худоби для війська, а також самим харчовим постачанням, бо без зайвого перебільшення можемо з гордістю ствердити, що за Хмельницького весь буквально український нарід брав участь у війнах проти Польщі. Це була війна тотальна, війна цілої нації проти ворога. Таку війну провадила півтора століття пізніше французька революція. Таку армію, як її мав Хмельницький, виставляли тільки найсильніші імперії й великі вожді. Битви Хмельницького належать до найбільших у світовій історії, а щодо числа військ, впроваджуваних у бій, можна ставити Хмельницького нарівні з Ксерксом, Батієм, Темерляном, чи Наполеоном, дарма що таке порівняння може залякати наших поміркованих політиків і військовиків. Навіть у минулій

війні 1917-20 рр. Україна не спромоглася виставити таку численну армію, як Хмельницький, хоч населення України виносило 20 разів більше, як за Хмельницького. Справа численності армії не є і сьогодні зовсім маловажна, хоч про перемогу не рішає масовість. Олександр Македонський міг побити сотні тисяч персів своїми малими силами. Наші князі могли малими силами розбивати цілі орди. Хоч і тоді українські сили не були малі. От і пише Лев Діякон, що Святослав зібрав аж 60 тисяч вояків до походу на Болгарію, без слуг, потрібних до обозної служби. Отже бачимо, що найбільшому вождеві за київської держави й найбільшому вождеві за козацької доби не бракувало війська, хоч битву виграти доводилось їм не раз меншими силами від ворожих. В Європі панує майже однаковий військовий вишкіл і озброєння, тому чисельне відношення сил було все таки одним із важливих співчинників, що рішали про перемогу.

Правда, під Льойтен побив Фридрих Великий на чолі 30,000 війська аж 60,000 австрійців, а під Росбахом на чолі 25,000 розгромив 50,000 французів. Але це тільки одинокі випадки з часів семилітньої війни, де полководець здобув перемогу проти подвійного числа ворога. Не треба теж забувати, що це був Фридрих Великий, найбільший вожд тих часів. Правда, раніше побив Карло XII 70,000 москалів під Нарвою, маючи тільки 12,000 своїх шведів. Одначе регулярного війська у москалів була тільки половина, а решта належала до обозної служби. А втім тодішню армію Петра Великого можна вважати за армію якогось азійського Мітридата. Бонапарте мав під Дрезденом 120,000 проти 220,000 союзників. Під Колліном мав Фридрих Великий 30,000 проти 50,000 австрійців, але не міг їх розбити. Так само Наполеон на чолі 160,000 не міг побити під Ляйпцігом 280,000 союзників. Під час прусько-французької війни Мольтке мав відразу чисельну перевагу. У перших днях війни перевалилося через Рейн 384,000 пруського війська, якому Наполеон III міг протиставити напочатку тільки 250,000. Безперечно, що ця диспропорція сил не була головною програєю французів, бо в головних битвах прусаки не перевищали французів, а навіть були в меншому числі. Одначе стратегічна чисельна перевага осмілювала прусаків робити ризиковні маневрові обходи. Загально Прусія мала змобілізованих під час тієї війни близько мільйон вояцтва і 200,000 коней. При кінці війни було на французькій території 630,000 пруського війська й 1,750 гармат. Франція могла протиставити їм тільки 535,000 війська, яке зор-

ганізував Гамбета. У світовій війні тільки одна битва на мазурських озерах вказує, що малочисельною армією можна побити значно чисельнішу. Одначе у війні треба старатися виставити так багато війська, скільки можна. В нашій минулій війні 1917-1920 рр. мала чисельність нашої армії була теж однією з найголовніших причин нашої програної. Під Крутами було тільки 300 студентів проти кількох тисяч п'яних і призвичаєних до війни матросів. Тут число мало перевагу. Під Мотовилівкою три сотні СС розгромлює кілька разів сильнішого ворога. В дальшій війні українська армія мала завжди діло з кілька разів сильнішим ворогом. У майбутній війні ми не можемо злегковажити собі числа. Дух, запал і відвага це одна річ, а друга, щоб ми у майбутній Мотовилівці не побили ворога тільки нашою моральною перевагою, але і числом. Треба змагати до того, щоб нам не бракувало бойових стягів і тому взяти собі за приклад часи Хмельницького, де все населення брало участь у війні. Наша воєнна доктрина знає тільки тотальну війну, в якій мусять брати участь всі фізичні, духові й матеріальні сили української нації. Лише в тотальній війні може проявитися вповні воєнний геній України, як це було за Хмельницького, коли то на бойовому полі українського народу з'явилася ціла плеяда героїв, що можуть бути гордістю найвибагливішої і найславнішої нації. Богун, Нечай, Кричевський, Морозенко, Золотаренко, Жданович — були не тільки добрі виконавці плянів Хмельницького й великі полководці під його рукою, але й самостійні вожді, які ні вчому не уступали маршалам Наполеона, а навіть їх перевищали. Одначе пересічний українець знає більше про Мурата, як про Богуна. Ці полковники козацького війська натискали на Хмельницького, щоб він „кінчав ляхів”, вони здобували для України Білорусь, ішли походом на Басарабію й Волохію. А всі ті герої не згнули природною смертю; полководці гетьмана Хмельницького гинули як Святослав на полі бою за українську землю. Ці герої поставили справу самостійности України на вістрі меча. „Або здобути, або дома не бути” були кличем тієї кривавої й радісної епохи. Дома вони не осталися. Ми не знаємо сьогодні, де лежать їхні кості. Але зате пам'ять про них лежить глибоко в наших душах, а сьогоднішні українські націоналісти палають жадобою бути подібними до Байдів, Нечаїв, Богунів і Морозенків, оспіваних у думах. Культ героїв та плекання нашої бойової традиції є фундаментальною справою, що на ній розвивається воєнна доктрина українських націоналістів.

У козацьких війнах ми виростили з рабів на нарід волода-

рів. Козак став уосібленням лицарськості, гідності й месіянізму. Бо запорожці відчували вагу месіянізму, коли існування Запоріжжя зв'язали з потребою боротьби з бусурменами. Це були часи, коли турецька імперія загрожувала Європі. Боротьба з турками була святою боротьбою, бо це була боротьба хреста з півмісяцем. І ми можемо бути гордими, що запорожці здобули для себе в історії назву „оборонців християнської віри”. І сьогодні в нашій націоналістичній революції ми не сміємо забувати, що ми теж оборонці Хреста проти чортівської влади Комінтерну. Перемога українського націоналізму на Сході Європи — це також перемога Христа над Антихристом.

Наша козацька доба мала в собі і гірку сторінку. Ще ніколи, як тоді, не вийшло було наверх хамство, демагогія й нездисциплінованість нашої провідної верстви. Ті всі самозванці-гетьмани за часів Руїни й більша частина козацьких полковників це одна велика хруніяда, мізерія і сваволя. Тільки деякі з козацьких старшин часів Руїни заслуговують на пам'ять українських націоналістів. Переважно були це свого роду галійські королики, яких наставив Цезар у Галії, сьогоднішні індійські магараджі, що приїздять звеличувати ювілей англійського короля й помагати англійцям співати „Год сейв ди кінг”. Це ті африканські каліфи, що надають екзотики французьким парадам своїми мальовничими строями й гарними арабської крові кіньми. Такими короликами з ласки, магараджами без влади, спагами без війська були майже всі самозванці гетьманської булави. Всі ті наші Тетері, Брюховецькі, Іскри, Кочубеї, Скоропадські, Пушкарі й інші подібні зрадники української самостійності стались знаряддям ворожої політичної засади „дівіде ет імпера” й кинули Україну в руїну. Вони побили Україну, а не вороги. Перший-ліпший московський князик, якого рід придержував ще стремено при сидлі татарським беям, перший-ліпший польський шляхцюра, поводитися з тими нашими гетьманами часів Руїни як зі слугами. Нічого римського не було в тих негідників. Все робили вони для себе й своєї родини. Не мали амбіції й непогамованої жадоби стати панамі Східної Європи без жадної чужої помочі, тільки при помочі вістря козацьких шабель. Такий Тетеря волів цілувати руки польського короля, а Іскра й Кочубей падати до ніг московського деспота, як стояти на „струнко” перед законною владою українського народу. Тому з тієї доби дійшло до нашої пам'яті найбільше крутіїств, шахраїств і кривоприсяг, а ціла та доба в нашій історії називається Руїною.

Серед таких відносин і людей не могло бути великих військових вчинків. Виступ Мазепи врятував одначе душу українського народу. Якщо б не було цього виступу, то ми були б несласно перейшли до історії. Трагедія під Полтавою є рівночасно найбільшим джерелом нашого пробудження. Союз Мазепи й запорожців з лицарським вікінгом з півночі буде мати величезний вплив на відродження нашої бойової сили. Наша революційна армія мусить собі присвоїти ударну силу союзної шведської піхоти з-під Полтави і при найближчій розправі ми будемо тими, що поженуть москалів не до Бендер, але в тайгу й тундру сибірську.

Козацькі воєнні походи вже під московською командою не можуть нам послужити прикладом, хоч козацькі полки виказують і в тих часах бойові прикмети української раси. В дійсності це були „аскари” на московській службі. А нам треба показатися хоробрими під нашими, синьо-жовтими прапорами й золотим Тризубом. Полтава закінчила козацьку добу. Одночасно Схід Європи переходив під панування Москви. Ми втратили другий раз самостійність і випустили з рук наше первородство на Сході Європи. На місце польської експансії прийшла Москва. Україна дістала двох непримиримих ворогів і від того часу мусить бути завжди готова до війни на два фронти.

Дмитро Донцов

ДО СТАРИХ БОГІВ*

(З нагоди студентського з'їзду)

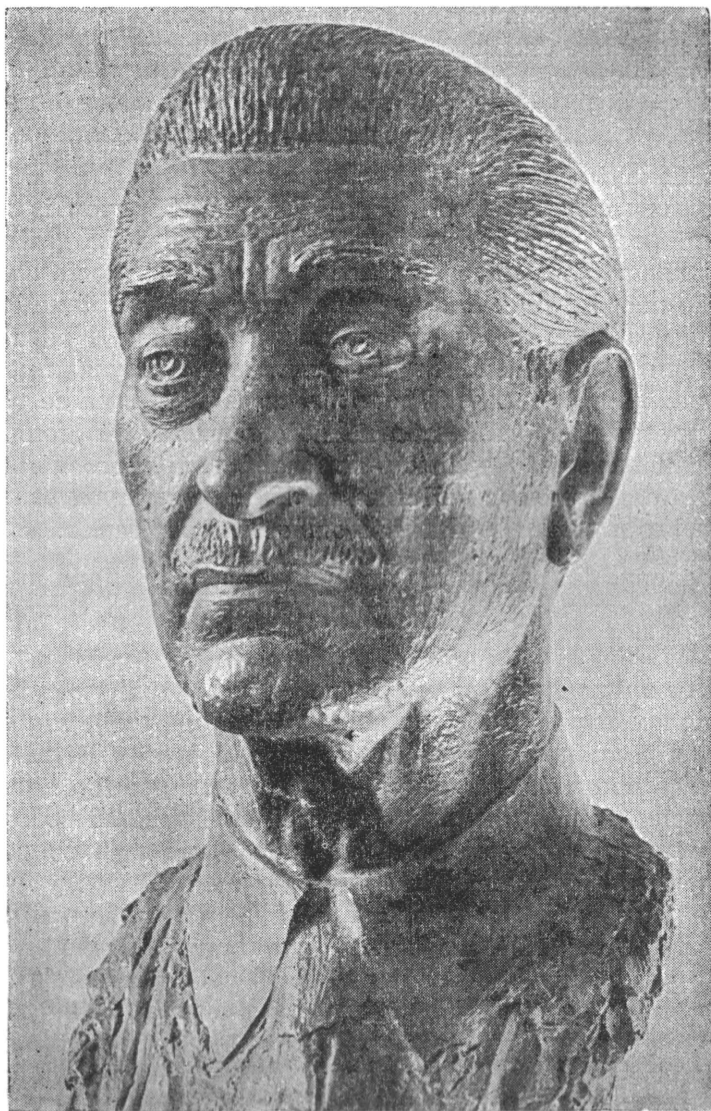
Воскресають лиш там, де є могили
(Nur wo die Gräber sind, gibt es Auferstehungen).

Ф. Нітцше

Моральна криза нашої інтелігенції буде ще довго злобою для українського громадського життя. Шукати її причин — не тема сеї статі. Тут хочу лише з нагоди студентського з'їзду звернути увагу ростучої генерації на самоті, що на мою думку є тепер на потребу тій молоді, що має змогу вчитися. Пересте-

---

*) Передрук із „Літературно-Наукового Вістника”. Ч. 7 (Липень) 1922. Львів.

**Михайло Черешньовський. Портрет Дмитра Донцова.
Скульптура — гіпс.**

регти її, щоби не йшла слідами попереднього, недужого думкою і хворого душею покоління, що виріши в темному льоху неволі, даремно силкується розпізнати підсліпуватими очима правдивий шлях. Спершу його бачили в можливим порозумінні, одні з „щасливою Австрією”, другі з російською державністю, далі в єдинім революційнім фронті, нарешті в світовій революції, себто концепціях, що під маскою універсализму брали за свій національний ідеал — ідеал чужого народу. Одні обмежували полети своєї фантазії Сяном з одної, Збручем із другої сторони. Інші — широким розмахом думки — не хотіли лишити і клаптика нашої землі поза границями... Росії. Сим чужим або неправдивим богам кланялася наша інтелігенція, в їх ім'я нищила себе взаємно, як римські глядіятори, і як ті самі глядіятори, навіть діставши засуд смерти, не забували послати своєму панові: "Ave, Caesar, morituri te salutant", як се робили наші прочани до Москви, або ті, що склали свій „голд” надвислянській столиці — навіть по Ризи. Люди сього покоління апатично пересувалися по історичній арені, "bez pragnien jutra, bez wspomnień wczora", як казав один польський поет.

А головне без „споминів вчора”, без тих споминів про діла батьків, що омолоджують душу немов старе вино, без морального зв'язку з ними, без традицій.

На се я й хочу звернути тут увагу. На традиції не сміє забувати жоден нарід, що хоче жити. Особливо той, що відроджується до нового життя. Бо правдиво сказав Нітцше, що лише там можливе воскресення, де є могили; що вдихнути живу душу можна лише в уже готовий, хоч хвилино завмерлий організм, що завтра має лише той, хто мав вчора; що встати може лише нація, що має традицію. Деінде ту традицію шанувалося. В Англії вона була всім у публичнім, як і товариськім життю. Споминами „про стару Англію” та про „славну революцію” 1688 року живуть усі британці, а одним із найважливіших аргументів, якими англійське робітництво поборювало доктрину большевизму, був той, що ся доктрина „не відповідає традиціям” їх країни. Республіканська Франція продовжує не одно діло своїх королів, а серед оборонців ідеї традиціоналізму здибуємо там такі імена, як Тен, Бальзак, Бурже, Воґюе, Моррас. Нова Польща знов хитається між старими традиціями 1613 і 1667 р. І навіть у Росії, сій типово безтрадиційній (бо некультурній) країні теперішній, ворожий демократії та Європі порядок є традиційним продовженням старого, а державницька ідеологія Леніна з її бюрократизмом і зв'яза-

ністю особистої та суспільної ініціативи, — марним плягіатом царату та його апологетів — Леонтієва, Данілевського, Тютчева, Ухтомського. Студіюючи сих авторів, студіюючи політику царату, ми скорше зрозуміємо большевизм, як перекидуючи картки „Комуністичного маніфесту”, так само як француз, що простудіював епоху Рішеле, ліпше зрозуміє завдання національної політики своєї країни, ніж той, що зачитувався ослабляючо-пацифістичними проповідями Жореса; так само, як англієць скорше розбереться в завданнях континентальної політики свого острова, переглядаючи історію Кромвеля або Піттів, аніж углиблюючися в твори Уельса, Белямі, та інших маляків утопії. Подібно, коли схочемо зорієнтуватися в цілях польської політики, волиємо читати пам’ятники XVII—XVIII віків, як модерну публіцистику прим. проф. Бодуена де Куртене.

Нація — це щось більше, як ті, що хочуть сьогодні робити її історію. Се велика спільнота тих, що живуть, і тих, що жили. Сі останні — далеко численніші від перших і — не все від них дурніші. Вони не щезли навіки з нашого життя. Сходячи з історичної арени, вони заповіли дітям і внукам свої погляди, ідеї і цілі, які здійснюються звичайно не одною генерацією. Борючися і вмираючи за національний ідеал, як вони його розуміли, вони, сі мерці, лишили нащадкам велику скількість мрій, поривів, змагань, спогадів слави і приречень пімсти, величезну силу колись активної народньої енергії, що може й помацки, але вперто простувала до осягнення національної мети, цілу симфонію ідей, в яких вразливе вухо знайде свій сенс; ряд відірваних натяків, з яких думаючий політик випровадить ідеал нації, як математик із незрозумілих ляйкові знаків — ясне для всіх рішення задачі.

Виходячи з конкретних фактів, а передовсім із незмінних географічних обставин, щоденних інтересів нації, сі великі мерці, хоч інтуїтивно, але часто-густо влучно вгадували суть національного ідеалу, снуючи нитку традиції: антитурецької у балканських слов’ян, антиросійської або антинімецької у поляків, антиєвропейської у москалів.

Вловити сю нитку традиції, що зачали снувати наші предки, засвоїти собі їх досвід, скондензований в переказах і чинах, і на сій підставі знайти формулу національного ідеалу — ось яке завдання поставила перед нашою інтелігенцією доля п’ять років тому назад, але розв’язати сього завдання ми чекаємо

й досі; бо тяжко знайти іншу країну, де б нарід був більше прив'язаний до її традиції, а інтелігенція менше. Остання мала перед сими традиціями мабуть не більше пошани, ніж перед Гробом Господнім, вартуючі його жовніри султана. Про національні святощі в нас не писалося інакше, як беручи се слово в знаки наведення, а пануюча соціалістична доктрина вважала за лихий тон усяку аргументацію від історії. Що може бути спільного, здавалося їм, між св. Володимиром і — обезпеченням робітництва від нещасних випадків? Між „Словом о полку Ігоревім” і — соціалізацією землі? Між Гонтою і — „культурно-національною автономією”? Між синьо-жовтим прапором — і кличем „пролетарі всіх країн єднайтеся”? Між Шевченком і — першим мая? Такі сумніви закрадалися в несміливу душу українського інтелігента, а що Шевченка він усе таки шанував, то він і зачав, прийшовши до влади, розв'язувати квадратуру кола, себто лучити те, що не давалося лучити. Вийти мусіло, розуміється, фіяско або фарса. Бо коли Директорія, якій ми завдячуємо большевицьку декларацію, розпочала свою еру всенароднім молебнем на софійській площі, то се була фарса, се була офенбахівщина. Коли гетьман, віддаючи данину часу, іменував свого першого прем'єра „отаманом міністрів”, се була також карикатура, лише в другий бік. Карикатурою було співати „Ще не вмерла ” і вимахувати червоною хусткою, як і фарсою було називати іменами давних гетьманів полки, в яких запроваджувалося „совдепи”. А накидати „соціалізацію” землі селянинові, що спійманого конокрада закопував живим у землю за порушення своєї приватної власности, се було щось більше: се відгонило вже психологією гоголівського Поприщина, коли він зачав датувати свої записки 35-им мартобря. Менше сеї фарси було у Галичині, де витали ще над живими „тіні забутих предків”, але однобокою була її традиція, що прославляла Хмельницького не тільки за те, як він почав, але й за те, як він скінчив; що знала лише його похід під Львів і союз із царем, а не хотіла знати його пізнішого укладу зі Швецією — сеї прелюдії Мазепинщини, яку на жаль через смерть старого гетьмана не дограно до краю.

Кінця сьому замішанню понять поки ще не передбачується, а причина його лежить власне в тім, що навіть на політичній сцені мусить бути гармонія межі текстом і музикою. Наші предки сю гармонію дотримували. Коли Іван Мазепа, щедро обдаровував наші церкви, се не був фальш, рівнож як його заклик боротися за „Україну нашу Малоросійську”. Але Директорія

коло св. Софії — се фальш. Визволяти рідний край з „інтернаціоналом” на устах — се фальш. Робити з великого співця Залізняка комуніста — се профанація, а добирати до Шевченкових Гайдамаків мелодію робітничої марселіези — се просто какофонія. Компонуючи її, в нас забували, що кожна велика історична акція мусить мати ідеологію, що впливає з самої її суті. Тому й не могла сотворити наша інтелігенція сеї ідеології, що шукала її початків не там, де вони були: не в національній, проскрибованій у нас традиції. Чехи виводили свій новий визвольний рух від Жижки і Гуса. Поляки від 1832 р. і 1863 років. Французи тільки й могли розвинути подиву гідні завзяття в останній війні через те, що кождий з них не міг переболіти ганьби з 1871 року, мріючи про реванж. Оповідають, що під час франко-пруської війни, коли династія вже впала, на здивоване питання Тієра, з ким властиво німці ще воюють, Бісмарк відповів: „З Людвіком XIV”. — Він знав, що республіканська, як і цісарська Франція, обидві жили традиціями сього короля, як і те, що їх треба було знищити, коли Німеччина хотіла вийти побідником у війні. В Англії тільки тому вдалася так блискучо мобілізація 1914 р., що всі там знали, про що йде; що традиції боротьби з Голляндією, Еспанією і Наполеоном відповідали кождому брітанцеві, що він мав робити з огляду на непомірний зріст нового суперника Німеччини. Власне завдяки могутности своєї традиції могла Англія, як і за часів Нельзона, бути певною, що в слухний час кожний виконає свій обов’язок. Чому Сполучені Держави могли так скоро покласти кінець гостинним виступам Вільзона в Європі? Лише завдяки закоренилим традиціям, що в формі доктрини Монрое міцно сиділи в кожного Янкі, не дозволяючи йому жертвувати інтересами краю примхам кабінетного вченого. У Львові, повторю, ся хоч і однобока традиція, ще живе і там статуя Я. Собіського на валах гетьманських є такою самою живою істотою, як був для Бісмарка Людвік XIV. Але на Великій Україні майже ніхто не думав, що герої, які впали під Крутами, положили головами властиво в боротьбі з Петром I і Катериною II...

Сі прикази минулого хотіли в нас заступити абстрактними „загально-людськими ідеями” і так нищили націю. Бо коли аргументуємо наше право на землю не тим, що на ній сиділи наші батьки, лише тільки правом того, „хто на ній працює” (знане соціалістичне гасло!), то відкриваємо до неї дорогу зайдам учорашнім і нинішнім, хоч і з „трудового народу”, нищимо права нації. Бо коли аргументуємо право на „власну

хату” не тим, що дістали його від батьків, лише правом сучасників на „самоозначення”, то ледво чи зможемо відперти чужі претенсії до північної Чернигівщини або до Холмщини. Бо коли правила політики для нації хочемо привести в згоду лише з абстрактними ідеями справедливостями („не убий” та інші за-сади міжнародного пацифізму), то матимемо замість нації громаду сектярів, якій все одно, де вона живе, яка не прив’язана до жодної території і яка, подібно до німецьких кольоністів-менонітів, що їм віра не дозволяє вживати зброї, однаково добре чується і у себе вдома і на чужих їй українських степах. Такі сектярі, для яких свій власний закон був вищий від законів дідів, є на найліпшій дорозі зрадити свою націю, як се робили французькі гугеноти, що збройно боролися проти свого краю в рядах протестантських військ, або наші „інтернаціоналісти”. Навпаки лише тоді може нація утриматись, коли черпатиме правила свого життя не з сектярських заповідей, а з понять та ідей, що повстали в безнастанній боротьбі поколінь за збереження предківської землі і роду. Лише там, де сю останню заповідь ставиться понад усі інші засади „права” і „справедливості”, повстане нація.

Нація є те, що протиставляє себе географічно, історично і політично своїм сусідам. І тому власне старалися ці останні знищити в нас поняття про нашу географічну відрубність (Малороссія, Малопольща), спомини про власне історичне минуле, про переказані дідами власні політичні змагання. Бо коли ми позбавлені сього, коли перетяті узли, що лучать нас із минулим, різниці між нами й сусідами затерті; коли наша територія — є їх територія, наша історія — їх історія, спускаємося ми до ролі американських імігрантів, людей з традицією забутою за океаном, людей, з яких можуть повстати рівноправні горожане нової, придбаної вітчизни, але ніколи нація з власними політичними змаганнями; може повстати подібна до жидівської „національна меншість”, що відрізняється від пануючого народу лише вірою, мовою і звичаями, але — не нарід, свідомий своїх одрубних державно-політичних змагань. Бо для забезпечення сих прав (віри etc.) нація не потребує ні власної території, ні держави — не потребує бути нацією. Що більше! Не можучи обійтися без традицій, нарід, що губить власні, засвоює чужі. Так стається власне з американськими імігрантами, лояльними горожанами Сполучених Держав. Так стається і з нашими „інтернаціоналістами”, що стають лояльними горожанами Росії.

Коли росіяне вивозять на Сибір родини розстріляних в українських містечках, аби пам'ять про екзекуцію не дійшла до нащадків, коли вони систематично виголоджують і вилюднюють Запоріжжя, найсильніше огнище протесту проти чужої влади, вони знають, що роблять. Знають вони також, що вони роблять, коли зачинають виводити право нації до життя з засад абстрактної справедливості, які можна (не так, як вікові традиції!) толкувати нині так, завтра інакше. Так само, коли по сей бік Збруча стараються вбити клин між нарід та його інтелігенцію, роблять се тільки для того, щоб забрати масам пам'ять про їх минуле, ту пам'ять, яка живе в освіченій верстві нації та на якій може одиноко оснувати свої права нація. Наші приятелі ліпше від нас розуміють значіння традиції, полишаючи нам вірити у „загально-людські” ідеї „вічної справедливості”. І навіть тоді, коли наші борці за нарід відкидають засади загально-людські, а кермуються лише інтересами нації, справа не кращає, коли вони спускаються лише на силу власної діалектики, нехтуючи діалектику предків, які, повторяю, не все були дурніші за нас. З ними трапляється тоді те саме, що з протестантами, які коментують св. Письмо, як хто хоче, і не приймають його (як католики!) яко традицію переказану, бережену і толковану Церквою. В результаті — там одна міцна громада віруючих, тут — скільки голів, стільки умів. Скільки сього політичного протестантизму розвинулося у нас через незнання і нехтування власною традицією!

Її у нас ні тепер, ні передше не плекалося. Хіба були в нас історики, що тим займалися? Хіба плекали ті традиції Костомарів, присяжний оборонець фатальної переяславської помилки? Або Куліш, сей глибокий, недоцінений, але звихнений розум, що хоч мав державницький інстинкт, але не вірив у сили власного народу і писав блискучі романи на доказ, що Україна не доросла до самостійного життя? Або може останній, найбільше знаний з живучих наших істориків, який наші національні традиції бачить не в князях і не в тих масах, що тепер борються за самостійність, лише в „татарських” і „московських людях”, що руйнували нашу державу в XIII і в XX віках? Яку традицію могли вони у нас виховати? А ті, хто се міг би зробити, відслонюючи нам національні ідеали народу, як Лазаревський, Єфрименкова, Липинський (говорю не про його політичні твори), хто їх із нашої інтелігенції читав? Бісмарк нищив у французів духа „короля сонця”, бо той був для Франції цілою політичною програмою, а чим був для нас Ма-

зепи? Мертве ім'я! В передреволюційні часи патріоти українські сходилися на нелегальні роковини Шевченка, але чи десь, колись якийсь гурток обходив жалобою сумною пам'яті день полтавського погрому? Навіть коли росіяни так, як Бісмарк Тієра, старалися нас переконати, що замикаючи „Просвіти” вони борються з мазепинством (що було святою правдою), наша інтелігенція протестувала проти „негідних наклепів”. Наша нехить до традицій, що підносили маси, була так велика, що ми не могли навіть використати героїчної боротьби холмських уніятів проти православ'я, так, що одну з блискучих сторін нашої історії — забрали нам поляки. Традицію Почаївської Матері Божої, про яку чудові легенди склав наш нарід — забрали нам москалі, роблячи з неї знаряддя своєї агітації в Галичині.

Все, що пахло національною традицією, всі великі, масові пориви до самостійності, плямувалися у нас, як „полонофільство” (мазепинщина!), як „ватиканська інтрига” (боротьба унії з православем аж до 1863 р.), як „буржуазні вибрики” (проти-большевицьке повстання), всякі спроби створення національної ідеології плямувалося як шовінізм. Всякі хотіння засипати провалля між обома відломами нації і створити правдиву, оперту на традиціях соборницької ідеології, що не знає уступок ні в один, ні в другий бік — нищилися, і досі нищаться, злочинною рукою чужих наймитів. Під отруйним подихом нашої громадської опінії могли цвісти лише течії та настрої сентиментального українофільства, імпотентної опозиції, „самоотверженого малороссіянства” і сяно-збручанського партикуляризму. І навіть тепер, коли на щастя на ново нав'язуються в постійних змаганнях нитки перерваної традиції, хочуть у нас знов її перетяти, виклинаючи т. зв. Kriegshetzer'ів і співаючи стару пісню про братні народи. Так, і вони, противники нашої традиції, теж розривають старі могили, але не для того, для чого Ісус відслоняв віко Лазаревої домовини, лише як гієни, щоби знищити те, що пощадив час. Де при таких обставинах було шукати нашій інтелігенції споминів, що служили б їй дороговказом в її боротьбі? Чим можна було закривати упадаючі від зневіри серця? Де було взяти той ентузіязм, з яким клали своє життя на вівтарі рідного краю борці Вердена, або німецькі добровільці? Жменька повних посвяти безумців, яких імена все вимовлятимуться з непокритою головою, знайшлися і в нас, але що сказати про масу інтелігенції, що й досі хитається між запорозьким оселедцем і „капіталом” Маркса, між рідним

краєм і „соціалістическим отечеством”, між Києвом і Москвою, між „Ділом” і „Прикарпатською Русею”? Вона, ся маса, ще не найшла свого Бога і перед її безвір'ям хочеться перестерегти молоде покоління. Нехай воно, перебираючи із знесилених рук прапор боротьби за визволення нації, більше шанує, більше пізнає сю націю, більше в неї вірить. Хай закличе „на пораду” тіни своїх великих предків, як се робив у хвилині натхнення Шевченко, нехай углибиться в їх історію, нехай з їх учинків постарається схопити ідею, що може й на-пів свідомо присвічувала їм, як наприклад ідея державного опановання чорноморських берегів і Криму, що певно присвічувала козакам, коли вони шарпали прибережні турецькі містечка, або як ідея великого валу від Балтику до Дніпрового гирла, що присвічувала Хмелеві, що пактував із Карлом X, або Мазепі, що накладав із Карлом XII. Нехай студіює наша молодь „повіді вremenних літ”, а може ясніше представиться їй, яким абсурдом для нашої нації, яким запереченням її найбільше життєвих інтересів є спроби надати нашій політиці лише національний або соціальний, а не державницький характер. Може скорше дістане відповідь на прокляте питання — кудюю йти. Переглядаючи стару історію, вона зобачила б, що ідея української незалежності існувала в політичній свідомості майже всіх європейських держав, що активним ангажованням в українській справі підкреслював її зв'язок з одною з найважливіших ідей європейських політиків, ідеєю політичної рівноваги. Вона довідалася б, що політичні цілі наших найближчих сусідів, у тім і їх експансія на Україну, диктувалися їх стратегічно-географічним положенням, а не формою уряду. Вона побачила б, що нації повстають і живуть не пацифізмом, але війною, що воля нації до життя кпить собі і з браку „природних границь”, і з так званих „історичних конечностей”. Коли б ота наша генерація більше нишпорила в старих фоліянтах, вона заощадила б собі і безліч непотрібних понижень перед сусідами і дитячу віру в кожночасну зміну режиму і пуритянську стидливість вступати в союз з „антантським імперіялізмом”, чи з „пруською реакцією” і раптово, немов у пропасниці, кидання від одної орієнтації до другої, заощадили б безнастанного хитання між ентузіазмом і протрацією, між великим і смішним, між героїзмом і перекинчицтвом.

Я говорю про історію. Не менше варто вглибитися в етнографічні та соціологічні дослідження над нашим народом, щоби зрозуміти його душу, щоби ліпше відгадати лінії нашої внутріш-

ньої і зовнішньої політики. Москалі мали свого генія, що, освітлюючи душу російського мужика немов рентгенівськими проміннями, відкрив нам його світогляд. Се був Гліб Успенський. Ми ще не дочекали того, хто ввів би нас у тайни селянської філософії. Геніяльні проби у Стеафника, кілька натяків у Черемшини, Коцюбинського і Франка, от се і все. Але за тим більше маємо ми сирого матеріялу в різних етнографічних збірниках і в устах народу, що в сі страшні чотири роки збагатив свій життєвий досвід і філософію не одною новою мудрістю, що ляконізмом форми і точністю виразу, а головню самою сентенцією потрапить іти на випередки з неодною партійною мудрістю нашої інтелігенції. Коли б ся остання хотіла більше пізнати село та його соціяльні і політичні ідеали з перших джерел, а не з творів Бакуніна і Маркса, не одного облизня заощадила б вона собі, не одну і не дві компромітації і не потребувала б тепер оплакувати, надробляючи біду міною, руйну своїх демагогічних затій, як оплакували її французькі Якобінці по 18 брюмера.

Що сказано тут про історію і народню філософію, можна сказати й про національну культуру та Церкву. Коли б ми дійсно знали про традиції нашої Церкви, не висловлював би один із найвидніших наших соціялістичних політиків свого здивовання, „що червона Москва може до сеї пори терпіти (sic!) головою Церкви такого монархіста, як патріярх Тихон” (див. „Гром. В.” ч. 89), бо такої рабської залежності від держави, яку захвалює згаданий соціяліст, наша вільна Церква ніколи не знала... бо таких рабських понять про відношення Церкви до держави в нас не було...

З сим хитанням мусимо раз на все скінчити, мусимо вибрати: або „Свята Софія”, або „релігія — се опій для народа”; або рідний край, або — пролетаріят, що „не знає вітчизни”; або власна держава, або — „соціялістическое отечество”, що не зносить границь; або Мазепа, або Кочубей; або Хмельницький або Кисіль; або „громадівство”, або націоналізм; або зречення з самостійної політичної ідеї, або власна державність; або Драгоманів, або національна непідлеглість; або безнастанне оглядання на засади „гуманности” і „справедливости”, або безоглядний хід наперед; або ніби то інтернаціоналізм, що є лише покришкою для чужого націоналізму, ворожого нам суттю і формами, або власна національна ідеологія.

Нарід, його минуле і теперішність у вияві його волі, думки і почування мусять стати предметом дослідів ростучого поко-

ління, коли воно хоче відчуті і зрозуміти колективний ідеал нації, коли хоче дійти до кінця дороги, на яку вступили попередні генерації, що освітлюють нам шлях.

Нехай бодай та частина молоді, якій химерна доля дозволяє на те, візьметься до сеї тяжкої, до сеї утяжливої праці студіювання національної традиції, нитку якої надаремно хоче перервати купка невідповідальних маняків, що за Львовом не бачать Київа, або тих, що загіпнотизовані, як сновиди місяцем, блискучими московськими банями. Нехай вчиться розкопувати великі могили, в яких напевно знайде більше інтелектуальних і моральних скарбів, ніж у копійкових брошурах мартівських егалітаристів, більше ясної постанови цілей і метод їх реалізацій. Може тоді перестанемо бути нарешті нацією без голови. Може тоді зникне прірва між національним ідеалом і людьми, що мають його здійснити. Може тоді титанські зусилля народу перестануть бути безсильним бориканням і дістануть свою ясну форму і мету. Може тоді зникне нарешті та диспропорція між генієм нації та її мозком, що завсігди була прокляттям нашої історії.

І не треба боятися стягти на себе наклеп реакційности. Бо лише те нове є тривале, що міцно коріниться в старім. Із французької революції перемогло не те нове, що хотіли запровадити своїми утопіями Робеспієр або Бабеф, а те старе, що перейшло до нового кодексу Наполеона.

Такою мені видається задача нашої молодшої інтелігенції за кордоном. Їй се зробити легше, бо свою провесну вона зустрічала в гаморі боротьби, а не в покорі; бо в її пам'яті нема спогадів десятків років ганьби, що спідлюють душу і характер. За сю працю треба взятися кожному, хто вірить у воскресення нації, — бо, повторяю, національний ідеал вроблюється рядом поколінь; бо навіть останні зусилля — се лише синтеза попередніх; бо, не зважаючи на постановлені предками дороговкази, зіб'ємося з дороги, як се й дійсно сталося; бо нація, що не має і не шанує вчора, ніколи не матиме завтра.

Бо „воскресають лиш там, де є могили” і де шанується старих богів...

Клим Поліщук:

БАРВА

На мільонні гони:

Барвиста хоругов

і велетенські тони:

— Гу, гу!..

— Га, га!..

— Гов, гов!..

(Низами, наче стони:

— Невже повстане знов?)

Звідтіль — Стрибожі внуки,

а звідси — Буревій

і падолистні звуки:

— На бій!..

На бій!..

— На бій!..

(Тісніше тисли руки

визвольний прапор свій!)

Як злотолисто гнала

в світи ясна любов

під хижий крик шакала:

„Зборов!”

„Зборов!”

„Зборов!”

(тоді на землю впала

найкраща барва — кров!)

В. Завадська

СПОГАД З ОДНОГО ДНЯ У КИЄВІ

В життю кожної людини бувають дні, яких ніщо не може стерти з пам'яті. Таким днем стало для мене 31 серпня 1919 року, день заняття Київа майже одночасно українцями та де-нікинцями.

Напередодні ще в полудне кияне спостерігали з високого берега Дніпра артилерійський двобій між білими та червоними, на лівому боці ріки. Можна було думати, що большевики ще кілька днів протримаються в місті тим більше, що

вони мобілізували всіх урядовців муштин для копання окопів і помічної служби на фронті.

Нагло, у вечері того самого дня, з цілком протилежної сторони залунали гарматні стріли. Звідтам нікого не сподівалися і большевики несподівано опинилися під двосторіннім обстрілом. То були, як ми пізніше довідалися — українці. Почався поспішний відступ червоних, навіть не можна назвати сього відступом, бо се була панічна втеча по єдиній вільній дорозі через ланцюжний міст на Дніпрі, а далі на Чернігів. Образ був не до змалювання. Червоноармійці збігалися до моста з цілого міста і його околиць і там утворився страшний стиск. Міст широкий на яких кільканадцять метрів не міг умістити всю навалу. Людей придушували до бар'єр, другі лізли через них та падали у воду, потручені новими втікачами... Тягареві авта, вози, кулемети, коні та люди, все змішалось між собою в одну масу, що здригалася в страшних конвульсіях божевільного страху!!!

Цілу ніч стрілянина не припинялася, білі проміні прожекторів перетинали зоряне небо... Тепер ми вже напевно знали, що до Київа з заходу підійшов і Петлюра на чолі Галицько-Наддніпряньської Армії. Присутність денікінців тут під самим Київом викликала деякі сумніви, однак ми так бажали вірити у визволення, самостійну та незалежну батьківщину та ще в інші гарні речі, як наприклад наш український Київ, тим більше, що місцеві мудрці запевняли, що Денікинові необхідно забезпечити собі спокійний наступ на Москву і тому він відступить Київ українцям, „бож він не варіят” — додавали вони переконано. Словом ми (то є ляїки) заспокоювалися і нетерпляче чекали на ранок.

Нарешті він прийшов, той ранок... чудовий, свіжий, з ясным сонцем на синьому небі. Гармати вже не греміли і через контраст здавалося, що скрізь панує якась особлива ладітна тиша.

Перед тим як продовжувати, вважаю необхідним застерегти, що затримуючися на докладнім описі так званих большевицьких Ч.К., себто черезвичайний слідчих комісій, вважаю їх не спеціально большевицьким витвором, а характеристичним явищем того часу, бо аналогічних, як що не гірших ексцесів, допускалися також і денікинці у своїх контр-розвідках і лишили по собі рівнож криваві згадки.

Великі історичні перевороти все потягають за собою здичавіння обичаїв і пробудженне хижих інстинктів у того, кому

в той час перепадає влада. Варто пригадати різню Вартоломіївської ночі, або 10,000 убийств великої французької революції...

Клич: революція в небезпеці, пролунав уперше у 18 столітті. У відповідь розлилося море крові. Повторюючи той клич два століття пізніше, большевики сліпо підпали неминучим законам історії, а що хвиля їх жорстоких репресій видається сучасникові грандіознішою, пояснюється безмежними просторами колишньої Росії, через які вона перейшла. У Франції Париж зробив революцію. Велитенська Росія запалала з усіх кінців і цілий її простір укрився жертвами перевороту.

Треба сказати, що кияне за часів постійних політичних змін, жили з браку газет виключно словесними інформаціями з цілком невідомих джерел. Носителями таких інформацій бували виключно служниці, перекупки та інша тодішня аристократія. Але найдивнішим було, що вони приносили таки правдиві новини. Кожда хата мала свого інформатора. Тому ще у досвіта знали ми, що в своїм поспіху большевики не встигли вивести 157 заложників, бо не вистачало місця на пароплавах (уряд большевицький удався Дніпром на південь до Черкас), і що їх спішно розстріляно в чрезвычайках. Імена сих 157 осіб були відомі з большевицьких газетних комунікатів і ся відомість переняла нас жахом, бо се були, по більшості, представники громадянства та висшого судового урядництва. Особливо багато загинуло тоді судових діячів, радників, прокураторів, адвокатів та слідчих суддів.

Всі знали, що їх мають вивести як заложників, боліли душею за ними, бо вже відомо було, що се значить сидіти в чрезвычайці. А тепер, невже ж їх усіх забито гуртом, як худобу на різні тільки тому, що не було на чому вивести? Ні, сьому я не могла повірити так, як не вірила оповіданням про німецькі звірства над російськими жовнірами підчас великої війни. Але інформатори обстоювали свої відомости і казали, що вже скрізь по Ч.К. ходять люди, шукають рідню і що там можна побачити страшні речі. Бажаючи хоч раз у життю перевірити „vox populi”, вирішила я сама обійти три найславніші Ч.К., що були на улицах Лизаветській, Садовій та Катерининській. Ще далеко від них помітно було рух у напрямі колись найгарнішої аристократичної дільниці Липки. Там властиво містилися всі голвні уряди большевиків та чрезвычайки в найкращих віллях.

Щоб дотримати певного порядку і наблизитися до можливої об'єктивности, я подам окремих опис кожної ч. к.

Лизаветська улиця майже не має високих каменіць і ціла, як і більшість улиць у Липках, тоне в зелених садах. Число 3 — невеличка вілля. Через побиті шиби та відчинені двері видно скрізь порозкидані папери, перевернуті меблі, забуті каламарі. Ясно... тут поспішали. Задними дверима виходиться до гарного садка з фонтаною, зі слідами кльомбів та травників. Але як се тепер виглядало! За садом господарські забудування — стайня, возівня... і там люди громадилися. Дехто став на коліна... Підхожу — невеличке подвіря і просто перед очима стайня з відчиненими дверима. Звідти виходять люди навшпиньках, наче з церкви, у декого пливуть сльози. Долівка стайні бетонова, по середині темний отвір і з усіх боків до сього отвору провадять рівчаки. (Середина з отвором трохи нижча, до стін долівки підвищується). І рівчаками спливає кров від стін у чорну яму, а під стінами людські мозки і останки розторошених чашок...

„К стенке!“ — грозили нам большевики за найменшу з їх погляду помилку, і слова їх не розходилися з ділом!

Щож присутні? — Мовчали — хто молився на колінах, а я сама відчувала, що в сей момент не в стані була б ані слова вимовити.

На Катерининській улиці, де була централа Ч. К., нікого не впускав сторож, замкнувшись з середини за високим парканом, наче в твердині. Але ще в зимі бачила я, як зпопід паркану через хідник на дорогу впливав червоний струмок крові.

Ідучи за юрбою, я прийшла на Садову улицю ч. 5. Ще не доходячи до самого дому, мене вразив запах вина у повітря. Він, як я опісля довідалася, видобувався з відчинених вікон сүтерен. Я зазирнула до середини. Там лежало, розкиданих на підлозі, багато порожніх фляшок від вина та бляшанок від консерв. Очевидно, в останній хвилині тут відбувався бенкет, може ще кілька годин тому. Підлога та меблі були залляні вином.

Через браму дуже гарної одноповерхової вілли увійшла я на подвіря, а потім до садка. Народу було багато і настрої його став загрожуючий. Ридали... проклинали... скаженіли... Тут відбулися головні події. Ідучи садовою стежкою, я зауважила, що мої обцася починають якось дивно заглиблюватися у пісок. Стежка широка, а на півтора метра, посирана чистим жовтим піском... Одночасно дався виразно чути трупний запах.

Побачивши наперед купку людей, я поспішила туди і по-

бачила страшну, справді страшну картину. Стежку перед мною розкопували і не глибше як на пів метра лежали під свіжо насипаним піском ряди мертвих тіл одні на других. То були ті 157! Їх видобували зі страшної братерської могили і уклали на травнику. Я нарахувала до 40 тіл, а працю тільки що почали і стежка провадила далеко, аж до самого дому. То був жах! Але ще більший жах відчула я, коли прийшлося вертати тою самою мягкою стежкою...

Я описую тільки те, що бачила на власні очі і тому не спиняюся над тим, що ще знайшли в страшній віллі, бо то мені опісля оповідали знайомі.

Думала я, що переживання мої в той час осягнули кульмінаційну точку і ніщо в життю не викличе в мені міцніших емоцій. Я грубо помилялася, бо в той самий день доля обдарувала мене ще глибшими, невимовноболючими вражіннями. Кроваві жертви чрезвычайки видавалися мені окупом за нашу світлу будуччину і я поспішала тепер назустріч з тою радістю на майдан перед Мійською Думою, де вже повівав жовто-синій прапор.

II

Мушу тепер трохи оглянутися назад, щоби друга частина могого оповідання стала перед очима не як увірваний епізод, але як подія, що природно впливала з попередніх фактів.

В той час до Києва посувалися майже одночасно дві, нічим між собою незв'язані армії: від заходу, звільняючи правобережну Україну — українська, від півдня — денікинська.

Селянство встигло вже тоді переконатися, що від большевиків не має чого чекати і тому південні простори і Лівобережжя, де власне переходила Денікинська армія, очевидно в яких 10 днів.

Урядовий комунікат українського штабу каже: „Українські війська по тридневім бою зламали опір большевиків і вдерлися до Київа. Але не встигли ще дійти до мостів через Дніпро, як з лівого берега вступив авангард Денікинських військ”.

Маючи на увазі, що Українська і Денікинська армії повинні були, як здавалося, мати одну ціль — боротьбу з большевиками і не вважаючи можливим почати новий бій з денікинцями, командант київської групи українського війська попробував вести переговори з денікинським командуванням. Але надії генерала Кравса не здійснилися. Денікинські війська замість мирного розв'язання обставин, напали на наші перетомлені боями відділи та примусили їх залишити Київ”.

Отже Денікин підступно напав на наше військо, коли воно по довгих кровавих боях здобуло Київ і спричинився до власної загибелі.

Момент того нападу і негайного відвороту нашої армії з Києва відбувся на моїх очах, зараз по виході моїм з Ч. К.

З трудом видобулася я зі страшного кладовища, бо все більші товпи народу надходили і весь час довелося мені йти проти течії.

Гарною Лютеранською улицею вийшла я на Хрещатик, де вже одностайно низкою тягнулися в напрямі до Мійської Думи українські війська. То були Чорні Запорожці. Вони йшли верхи, ішли пішки, ескортували гармати; всі були у чорних жупанах, у баряначих шапках із довгими чорними шликами і спрявляли своїм бадьорим виглядом найкраще враження. Пізнійше довідалася я, яких надлюдських зусиль треба було сьому Запорожському Корпусови, щоб набути сей приличний вигляд. Перебиваючися з півдня до Києва через значні большевицькі сили, посувалися вони лісистою та гірською околицею з піщаним ґрунтом, де мучилися люди і вибивалися з сил гарматні коні. В урочистому ж вступі до Києва могла взяти участь лише невелика частина вояків, найкраще одягнених, та і для них створили збірну уніформу, позичаючи у одного чоботи, у другого чамарку і т. д.

Але запрезентувалися вони в місті знаменито і ми могли тішитися.

Час від часу війська випереджували фіякри зі старшинами галицькими та наддніпрянськими. Вони також поспішали на Думський Майдан. Нарешті і я дісталася туди. Там уже товпилися люди, перед брамою Думи стояла українська Галицька кіннота з жовтими шапками. На бальконі ж будинку повів жовто-синій прапор. То було перше вражінне. Підійшовши ближче, зауважила я, що публіка вимахує руками і ніби присягається, бо тримає два пальці до гори. Мені навіть до голови прийшло, що се присяга перед українським прапором. Але на бальконі нагло счинився галас і мої наївні міркування відразу розвіялися. На бальконі стояв український генерал і намагався щось комусь пояснити, а на долині, якраз під бальконом купка людей з трикольоровим прапором російським, ламалася у двері Думи. Счинилася метушня і за хвилию я побачила трикольоровий прапор за плечами генерала. Ще за хвилию його прийнято побіч із жовто-синім. Що счинилося тоді

на долині! Публіка, що весь час підносила два пальці (вимагала два прапори, властиво — російського), загомонила, закричала „ура“! А наші кіннотчики, що оточували Думу, підносилися на стременах, грозили кулаками публіці, скреготали зубами, плакали... і дивно було бачити слези на їх мужних опалених сонцем лицах...

Я рішучо витримати не могла напруженої атмосфери і скаженої люті, з якою росіяни домагалися перевернення свого прапора, тому поволі почали видобуватися з товпи, що було нелегко, бо всі стреміли проти мене — до Думи. Хідником тяжко було посуватися і я зійшла на брук. Там не чути було російського обурення і можна було ближче придивитися нашим воякам.

Очевидно вони зауважили настрої товпи, бо з певним неспокоєм дивилися перед собою і децю стратили в бадьорости.

Раптом залунав стріл, далі — кулемети заокотіли. То підходили з передмістя Києва — Печерська денікинці. Військо українське, що вливалось Хрещатиком наче вуж, відразу спинилося. Лиця скаменіли... Я приспішила кроки, щоб уникнути можливих подій, але стріли не повторювалися і я повз мовчазні похмурі ряди Запорожців дійшла до Бульвару, який досить стрімкою горою врізується у початок Хрещатика.

Сонце ховалося за горою і захід червонів наче заграва. Я подивилася випадково у гору і побачила якесь пекельне, зловісне видовище, що досі стоїть у мене перед очима: на огнисто-червоному лоні неба, там далеко на горизонті, чорні силуети людей в шапках зі шликами, на конях, запряжених у гармати, в шаленому жасі гонять перед собою, наче тіні з потойстороннього світу, гонять панічно в напрямі протилежному своєму урочистому вступу до Києва...

Духово й фізично розбита повернула я до дому, не маючи сил перемогти в собі жалю й розпuki. Сим разом не лишилося мені найменшої ілюзії що до швидкого повороту українців, ані жадної надії на можливість близького реванжу, бо такий здвиг, таке піднесення, яке провадило Галицько-Наддніпрянську армію до Києва, рідко повторюються.

Було се 31 серпня 1919 року.

НЕ БІДНІ МИ!

Не бідні ми,
Коли в тюрмах нас повно
Й терпіння ллються — над чари береги,
Коли то сльози скрізь так линуть невимовно.
Не бідні ми, та бідні наші вороги!

Не бідні ми,
Коли в тюрми притворах
Братається мужик зі — сином мужика,
Щоб варту завести по долах і по горах.
Це певно всіх веде рука якась свята.

Не бідні ми,
Коли несем у жертви
Найкращі плоди гір, вертепів і степів,
Коли одного з нас, закутого в кайдани —
Веде в тюрму цілий десяток ворогів.

Не бідні ми,
Коли по чорноземі
І по пісках сухих, та килимах гаїв
Білюються кістки Замучених, струджені,
А спів іде кругом, про гордих тих Борців!

Не бідні ми,
Як Сонця золотого
Проміння ясні йдуть, присвічують шляхом,
Що терням хоч заріс, Народу дорогого
Не звів у манівці, обходить їх кругом.
Не бідні ми, та бідні вороги!

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ*

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ А НЕ ТІЛЬКИ ПРОТИРЕЖИМНИЙ РЕЗИСТАНС

Большевицька Москва слухно вбачає в українському націоналістичному, революційно-визвольному русі найнепримиреннішого, найнебезпечнішого ворога, що безупинно веде боротьбу з нею на всіх фронтах і відтинках, який все наступає, не тільки підтримує, але й успішно поширює, скріплює протибольшевицьку визвольну революцію. Наша боротьба з Москвою ведеться скрізь, в Україні, серед інших народів поневолених большевизмом, і на закордонних теренах. Рівнорядно з нашим наступом на позиції московського імперіялізму й комунізму, большевики ведуть усильні намагання, щоб знищити наш рух усюди, докорінно. Головний фронт боротьби проходить на Українських Землях. На закордонних теренах існує його продовження, скрізь діє націоналістичний рух, як одна-стайна сила й акція.

Всі намагання Москви знищити український націоналістичний, революційно-визвольний рух ОУН-УПА фізично, тотальним наступом з чола — виявились даремними.

Ворог розуміє, що самим фізичним винищуванням йому не зламати української революції, українського націоналізму. Тому він докладає всіх зусиль, щоб заатакувати самі джерела й головні внутрішні підпори його міці, конечно намагається нищити саму ідею українського націоналізму.

Проти націоналістичного руху, як в Україні, так і на чужині, большевики ведуть вперте намагання знищити його, розкласти. Але пряме атакування його з большевицьких позицій є безуспішне. Тому ворог намагається досягти своєї мети з допомогою тих протинаціоналістичних чинників і явищ, які існують в українському політичному житті за кордоном. Він старається різними способами використовувати їх для себе, підсилувати і спрямовувати на потрібні йому рейки. Бити націоналістичний рух таки українськими руками — це головна напрямна большевицької диверсії.

До таких самих наслідків, корисних большевицьким бажанням, ведуть на ідеологічному й політичному відтинку всі

---

*) Видання ОУН і „Студіум”, Мюнхен, 1978.

тенденції наближення до комуністичних позицій, будування на них перехідних помостів. Затерти чітку межу поміж самостійницьким, визвольним рухом і російщиною чи комунізмом, засипати провалля поміж ними — це перша мета ворожих намагань по лінії ідейної демобілізації українського самостійництва. Кожне того роду явище, що творить вилім у непримиренності супроти ворога і його позиції — шкідливе визвольній справі, без уваги на те, з яких мотивів воно походить.

В українському політичному житті за кордоном існує багато таких проявів, які сприяють большевицьким намаганням знищити націоналістичний рух і підірвати його визвольницьку дію.

Ставимо собі завдання докладніше висвітлити деякі намагання з боку відкритих і притаєних противників українського націоналізму звести визвольний рух з його властивого шляху, підсунути йому неправильні і шкідливі позиції.

Провідна, і для всіх того роду намагань спільна, лінія полягає в тому, щоб сучасну визвольну боротьбу звести з її націоналістичного шляху, шляху повноцінної Української Національної Революції — на шлях тільки протирежимного спротиву-резистансу. Ця лінія спільна і для тих, які з різних причин відійшли від українського націоналізму чи не спроможні його сприйняти й хотіли б потягнути за собою на протинаціоналістичні манівці цілий визвольний рух, як і для тих, що уважають таку лінію за перехідний, тепер конечний етап до підкошення і повного знищення визвольного руху.

**
*

Намагаючись збити визвольний рух з його націоналістичного революційного шляху, його противники часто послуговуються методом фальшиво зображувати й пояснювати справжні позиції сучасної визвольної боротьби в Україні, як теж обосновувати такі намагання фальшивими висвітлюваннями потреб та умов розвитку визвольних змагань. Однією з таких фальшивих сугестій, що намагаються причепитись до нашого руху і впливати на дальший його розвиток, є наступна комбінація тез і висновків.

У 1941-43 роках, мовляв, виявилось, що на Осередніх і Східніх Українських Землях ідеологія і програма українського націоналізму та його концепція української національної революції — несприємливі. За час панування большевизму в Ук-

раїні сталися такі зміни в суспільно-політичному думанні широких мас українського народу, що світогляд, ідейно-програмові цілі марксо-большевизму в теорії знайшли загальне визнання, прийнялися як правильні, найпоступовіші, а весь найкращий, найактивніший елемент середнього й молодого покоління, вихований на большевицькій ідеології, є з переконання ідейно-комуністичний. Все незадоволення — ґрунт для мобілізації мас до революційної боротьби — серед подавляючої більшості народу йде не по лінії принципового заперечення комунізму, його цілей і основних засад, а по лінії заперечення тільки актуальної практики большевицького режиму, що стоїть у повній протилежності до „приємливих, шляхетних” ідей теоретичного комунізму. В площині національно-політичної свідомості і таких же прагнень в масі українського народу нема тепер принципового глибокого заперечення самої істоти імперіялізму й духа Москви, яка намагається задушити духову культуру, національно-державну й суспільно-економічну самобутність української нації. Існує лише заперечення суспільно-економічного визиску, економічного упослідження України й терористичного тоталізму большевицького режиму.

Тому боротьба за визволення України, щоб залучити до активної участі широкі маси, а передусім динамічний, здатний до революції елемент, — мусить нібито бути в цілій поставі, отже і в програмово-концепційній, пристосована до тих даних, мусить завернути з націоналістичного шляху на шлях тільки протирежимної боротьби. Боротьбу за повалення большевицького поневолення України годі сперти в основі на національно свідомий, рішуче протимосковський і протибольшевицький революційний елемент, бо такого, бучімто, в Україні дуже мало. Її треба сперти на все, що наставлене проти самого режиму, проти існуючого стану. І в тому треба розраховувати не тільки на тих, хто в засаді є проти московського імперіялізму і проти комунізму, але так само й на тих, хто є за комунізм, за його здійснення, а ворожо ставиться до режиму й його практики за „зраду комунізму”. Замість „непопулярного” заперечення цілоти большевизму, треба визнати за позитивні „здобутки жовтневої (тобто большевицької) революції”, і виступити в ролі їхніх захисників перед режимом, який їх зрадив.

Все це ставиться не як допоміжні, тактичні засоби для підсилення чи відтяження головного нашого фронту, але навпаки, — як основну концепцію визвольної революції. Отже,

це вже не проблеми політичної тактики на окремих відтинках, в праці серед деяких середовищ, а тільки питання власної, основної програми. Мовляв, нам треба саме такі основні положення прийняти за головні лінії і на них будувати все. Відповідно до того треба відкинути дотогочасні, „вже пережиті” засади українського націоналізму, викоренити їх у власних рядах, змінити свою ідеологію і програму.

Що це значить?

Сама діагноза політичного ґрунту на ОСУЗ, яка служила за вихідну для такої концепції, базується на невірній оцінці ґрунту, національної свідомості, політичного наставлення народніх мас і революційних, динамічних елементів. Вона заперечує націоналістичну визвольну концепцію, достатню живучість і динаміку природних націоналістичних потенцій в українському народі та спроможність ідеології українського революційного націоналізму захопити народ, підняти його на боротьбу за „бути чи не бути”. Замість національної революції в повному сенсі, вона висуває концепцію тільки протирежимної боротьби, ідучи за самообманом, що програмовий мінімалізм — усунення самого режиму і виправлення, а не докорінна зміна — суспільно-політичного ладу, гасло рятуння „здобутків” жовтневої революції, а не повного відокремлення її теорії і практики, — швидше поведе народні маси на боротьбу, ніж максимальна програма нашої революції. Така концепція заперечує спроможність українського й інших поневолених большевицькою Москвою народів визволитися спільною революційною боротьбою, вона ставить на всі незадоволені з режиму елементи, на комуністичні й російські такою самою мірою, як на здецидовані протимосковські й протикомуністичні сили.

Ціла революційно-визвольна боротьба визначена двома основними процесами: будування власної сили визвольного фронту і побороювання ворога, нищенням його сил і позицій. В цих рамках існує широка скаля похідних і перехідних процесів, як напр., приєднання співдії чи прихильности різних сторонніх, чужих сил; відтягування їх від ворога; порізнювання його з третіми чинниками; демобілізування, неутралізування різних елементів у ворожому таборі: перетворювання цілої обстанови зударів з ворогом на найсприятливішу для нас, а трудну для ворога; активізування, посилювання одних площин і відтинків боротьби, а зменшування інших — відповідно до відношення сил і важливости одних і других для обидвох сто-

рін. Багато таких питань з засягу стратегії і тактики визвольної революції має дуже велике значення. Для їх доцільного, найуспішнішого розв'язання застосовуються методи, завжди відповідні до обставин, і проводяться різні політичні акції, започатковуються і підсилюються різні процеси і в чужому, ворожому середовищі.

В осередку організування визвольної революції треба ставити кристалізацію, удосконалення і поширення серед мас націоналістичної ідеології, програми, визвольної концепції та підбирання, вирощування і формування на тій базі власної сили, її підстави — кадрів непохитних визнаців і борців. Необхідним є глибинно простежувати те, що живе й нуртує в народі, не тільки на поверхні, вже виявлене, але не менш те, що часто є приховане, в підґрунті.

Всілякі пристосування власних ідеологічних і програмових засад до зовнішніх впливів, викривлювання чи применшення їх відповідно до тактичних вимог на відтинках нашої діяльності в чужому чи ворожому середовищі підкопує самі основи визвольної боротьби. Через ідейно-програмову опортунізацію, через відступлення від повноти й чистоти власних цілей, замазання їх в очах народних мас ставиться під знак запити успішність і доцільність визвольної революції, прищеплюється сумнів, чи можлива й доцільна така боротьба за применшені, половинчаті цілі, які цілком не відповідають духові і потребам України.

Наша визвольна концепція, ідеологія і програма українського націоналізму мусять чітко відбивати найістотніші прагнення українського народу, в найчистішій формі, без сторінних і ворожих сугестій і викривлень, а одночасно формувати національно-політичну свідомість.

Натомість в усій політичній, пропагандивній праці на чужому ґрунті й супроти чужого середовища лише моменти тактичної доцільності вирішують про те, як треба підходити, які відтинки й цілі української визвольної боротьби та в якому наświetленні їх треба підносити. Тільки частина цілей нашої визвольної боротьби відповідає прагнення сторінних чинників, чужих народів і деяких елементів, які — волею чи неволею — є складовими частинами чи знаряддями ворожої сили. Такі універсального значення елементи програми виставляємо і пропагуємо скрізь однаково, на всіх відтинках. Натомість деякі наші програмові постанови, які мають засадниче значення в цілій націоналістичній ідеології, відбиваючи питоменні праг-

нення і потреби українського народу, для деяких сторінніх чинників, до яких теж звертається наша діяльність — є не важливі, байдужі. Наголошування перед тими сторінніми чинниками саме таких цілей і гасел було б цілком недоцільне, без успішне. Для здобуття прихильності і співдії чужих сил, а також саме для ідейно-моральної демобілізації у ворожому таборі треба підбирати й висувати такі з-поміж наших гасел, які переконливо й притягаюче промовляють до тих чужих елементів. Натомість, якщо б ставити як програмові цілі для власного табору, перед українським народом тільки ті гасла, обмежитися лише на них, — то це, замість мобілізувати, лише вносило б баламутство, розгублення.

**
*

В революційній концепції визвольна боротьба провадиться на всіх ділянках життя, широким фронтом, різними формами, як постійно діючий і всезростаючий процес, аж до повної перемоги. Революційне змагання — це національна боротьба в площині духовности, культури, боротьба суспільно-політична й мілітарна, за повне знищення існуючого стану, його змісту й за побудову цілком нового, під кожним оглядом кращого стану, який відповідає потребам і бажанням українського народу. Збройна боротьба творить суттєву складову частину цілої революції. Всенародне повстання, збройний зрив цілого народу й остаточне повалення фізичної підстави та сили ворога у відповідний момент має завершити визвольну боротьбу, забезпечити будування самостійної держави, ладу, національної і соціальної свободи.

Дехто визнає сенс визвольної мілітарної боротьби, нехтуючи всі інші ділянки й види революційної дії. Зневіра в можливість та успішність широкої, затаженої революційної боротьби підказала деяким одиницям узалежнювати справу визвольного змагання від розв'язку міжнародньої ситуації і від постави сторінніх сил. Такі люди трактують цілу революційну боротьбу в Україні не як власний шлях до визволення, а тільки як фактор, що привертає увагу зовнішнього світу на українську справу, з'єднує їй прихильників і пособляє нашій зовнішньо-політичній праці. Розцінюючи під цим єдиним кутком крайову боротьбу, такий погляд признає вартість мілітарним діям УПА тільки тому, що вони найголосніше і найбільше притягають увагу чужинецьких чинників. Але властивий революційний процес, залучування щораз ширших народніх мас до протибольшевицької революції. Такий погляд може видаватися

визвольної боротьби не має суттєвого значення в очах тих людей, які не вірять у власні сили й у можливість визвольної оправданим тоді, коли поверховно дивитися на справи революційно дії, на її зовнішні вияви і на зовнішній ефект, а не на її внутрішні розвоєві потреби і закономірності.

Загальна політична ситуація, яка складалася після війни, зробила неможливим більшого поширення мілітарних дій, та повстаючих операцій. Прийшов період всебічного й глибинного революційного процесу, в якому мілітарний бік служить передусім підсиленню суспільно-політичних секторів революції. У цілісній стратегії революції звуження дійової мілітарної сили і її акції ніяк не є рівнозначне з послабленням, применшенням сили революції, цілого революційного процесу. Бо повстанча армія і мілітарні дії — це складова частина, одна з функцій і форм революційної боротьби, а не єдиний, сам у собі замкнений фактор. Мілітарні дії УПА повністю капіталізуються на користь зросту революції теж тоді, коли вони самі не зростають і кількісно не поширюють сили УПА. Капіталізуються в тому, що зростає, посилюється революційний процес в інших видах поширенням ідеї визвольної революції, зростанням суспільно-політичних революційних акцій. Коли — зважаючи на цілісну ситуацію і вимоги внутрішнього розвитку, — загальний плян диктує звуження мілітарного сектора, тоді сили цього сектора не демобілізуються, а переводяться до інших секторів для їхнього підсилення і там продовжують ту саму боротьбу іншими формами. Зріст сили революції в інших видах завжди несе в собі такі потенції, які у відповідний час виступлять у мілітарній формі. Цю правду найкраще потверджує створення і блискучий розвиток УПА у висліді цілої попередньої діяльності УВО-ОУН. У найтіснішій співдії та ідейно-політичній єдності ОУН й УПА з самого початку була забезпечена однастайність і пляновість цілого визвольного руху та найдодільніший за всяких обставин уклад окремих форм революційної сили і дії.

**
*

Ідеологія, програма, визвольна концепція і революційна боротьба українського націоналістичного руху творять одноцілу, гармонійну будову, засновану на завершеному українському світогляді. Ця архітектурна однастайність і гармонійність дає рухові внутрішню силу, дійову динаміку та відпорність на всі наступи й удари ворога.

З другого боку всякі шкідливі, неправильні та невдалі концепції і почини в українському політичному житті мають

Степан Бандера, голова Проводу ОУН

своє коріння в чужому, протиставному для українства, світогляді, або в світоглядovому безґрунті, чи є вислідом розбіжностей між теоретично визнаними світоглядovими засадами та життєвою політичною практикою. Хто буде на невластивих для нашого ґрунту світоглядovих підвалинах, той, навіть при добрій волі й найкращих намаганнях, не поставить нічого тривкого, тільки помножить руйни. А хто в практичній політичній дії не звертає уваги на те, щоб закріпити основні філяри на непо-рушному ґрунті, того кон'юктурні конструкції і почини хиляться за вітром, хитаються і від змінних чи сильніших вітрів валяться.

При глибшій застанові можна переконатися, що найбільше лиха в українському політичному житті, найбільше внутрішніх суперечностей і шкідництва для визвольних змагань походить з матеріялістичного світогляду, з чужих, соціялістичних ідеологій і концепцій та з хиб характеру одиниць і цілих гуртів. Український націоналістичний рух не приймає жодної з філософських систем, створених чужинецькими мислителями, не займається ними. При тому ж для українського націоналізму є притаманний український світогляд, що є витвором українського духу, природи і цілого українського народу, посталий на базі загально-християнського світогляду. Він не створений одним мислителем чи якимсь науковим напрямком, не вкладений науково у філософську систему, але виразно віддзеркалений і діючий в усьому житті й творчості української нації та української людини, як упорядкована, гармонійна і завершена система вартостей, яка виросла органічно. Український світогляд є християнським.

Матеріялістичний же світогляд — витвір цілком іншого, чужого духу, на відмінному ґрунті, в своїх засадах і висновках цілком незгідний з українським світоглядом, з українською духовністю, протилежний їм. Матеріялістичний світогляд є принесений в українське життя почасти ворожим пануванням в Україні, почасти соціялізмом, а в продовж останнього чвертьстоліття його накидає українському народові большевизм усіма засобами насильництва й терору. Сьогодні він є не тільки однією з існуючих у світі світоглядових доктрин, але найголовнішим, основним чинником-засобом ворога, щоб знищити душу, істоту, самобутність української нації, перетворити український нарід, українську людину в податливий для цілей Москви об'єкт. Тому ставлення до матеріялістичного світогляду будь-якої організації має в аспекті визвольної боротьби проти большевизму суто політичне значення.

**
*

У визвольній боротьбі України проти большевицької Росії найбільше шкоди приніс соціялізм, який найгірше причинився до ідейної, політичної і мілітарної демобілізації України в змаганнях з большевизмом. Ця сама бациля і тепер діє в українському політичному житті на еміграції. Але у відкритій формі сьогодні вона не має доступу до українських мас, наявні соціялісти, соціялістичні партії доживають свого віку. Натомість велику шкоду наносять замасковані соціялістичні тенденції, які появляються в різних формах, скрізь просякають, навіть нама-

гаються запусити коріння в революційно-визвольному русі, **внести в нього ідеологічний розклад.**

Приписуючи соціалізму монополію на захист соціального становища робітництва, ідентифікуючи його з програмою соціальної справедливості і поступу, дехто робить намагання поширити в цьому відношенні баламутство, паралізувати чуйність до всіх розкладових елементів соціалістичної доктрини. З'являються партійні новотвори, оформлені під власним іменем і замасковані, які зловживають назвою революційно-визвольних чинників. Одні й другі підшиваються під революційні, протибольшевицькі висівки та намагаються поширити опортуністичні щодо комунізму тенденції. Вони визнають здобутки марксизму-комунізму й говорять про їхнє збереження в Українській Державі. Зокрема вони протиставляться категоричному відкидуванню колективізації, шукають у ній позитивних сторінок для національного господарства. Одні пропагують збереження колективного господарства поруч із приватним землеволодінням, а інші йдуть ще далі й обстоюють збереження колективізації всього сільського господарства.

Всі ці соціалістичні й прокомуністичні тенденції відзначаються таким ставленням, немов би боротьба українського народу, яка ведеться і за соціальне визволення, мала справу не з соціалістичним, комуністичним ладом, а з капіталістичним. Приймаючи за свій большевицький погляд, вони трактують той соціальний лад, який існував в Україні під російською окупацією до 1917 р., а на ЗУЗ під Польщею до 1939 р., чи який існує в інших країнах — як діючий ще фактор. Вони займаються ним і різними його інституціями так, немов би нам доводилось боротися з капіталізмом, а не з комунізмом. Комуністичний, соціалістичний лад, силоміць накинений большевизмом, вони трактують як поступовий. За зразком большевицької пропаганди в трактуванні соціальних питань вони відтворюють мариво поміщиків, капіталістів і т. п. колишніх, уже неіснуючих в Україні, факторів і явищ так само, в такій самій постанові, як це робить большевицька демагогія і гореславна з часів визвольних змагань 1917-20 рр. соціалістична агітка.

Що большевики це роблять для того, щоб являтися перед народніми масами захисниками від капіталістично-поміщицького нещастя і щоб большевицьке тотальне покріпачення зобразити як рай — це зрозуміле. Натомість намагання спрямувати визвольний рух у соціальних питаннях на такі рейки, якими

йде большевицька пропаганда, є в своїх наслідках рівнозначне з дією ворожої диверсії. Скервання самостійницької енергії на фальшиві рейки боротьби з вітряками відвертає увагу від властивого, найстрашнішого й актуально єдиного ворога і поневолювача, як національного, так і соціального — від московського комуністсько-большевизму. Нові попутники соціалізму говорять про соціалістичну програму 1917-20 рр., як про прогресивні засади, які мали б лягти в підставу суспільно-економічної програми визвольного руху. А большевицька жовтнева революція, в їхній інтерпретації, несла прогресивні, позитивні здобутки, яких не треба відкидати, а тільки зберегти й закріпити, очистивши їх від викривлень і надужиття режиму. Такі позиції є в цілій своїй основі фальшиві й шкідливі.

Ми боремося проти московського большевизму в усіх його проявах, на всіх ділянках. Наша боротьба — революційна, безкомпромісова, тобто ми заперечуємо, відкидаємо і поборюємо все суто большевицьке, що він приніс і накинув українському народові, відкидаємо принципово, повністю. Дошукуватися, відрізнити в большевицькій системі позитиви — неслухно, а з погляду революційної стратегії шкідливо. Якщо в підбольшевицькій дійсності є речі, окремі явища чи процеси, які самі собою є вартісні, позитивні, то цього ніяк не можна зарахувати на користь большевизму. Бо при всій своїй тоталітарній безоглядності і большевизм не є такий всевладний, щоб уся діяльність, усе життя формувалися тільки його волею і плянами. Навпаки!! Спротив большевизмові, намагання формувати життя в різних ділянках по лінії природного розвитку поневолених ним народів і потреб людини виявляється в різних формах і на всіх ділянках, без уваги на большевицький терор. Большевизм не є спроможний повністю опанувати все і переламати, він примушений тут і там іти на поступки.

**

З погляду визвольної національної революції, яка має з коренем усунути московсько-большевицьке панування і тотальне закріпчення, все, що своїм змістом чи походженням є большевицьке, реакційне, антиреволюційне, — кожна тенденція, яка намагається виправдати, зберегти будь-які прояви і залишки большевицького ладу, є реакційна, протинародня.

Большевицька пропаганда намагається накинати погляд, що всяка боротьба проти большевизму і його ладу прагне відновлення того стану, зокрема соціального, який існував до

1917 р. Так ніби існують лише дві можливості: большевицький лад або такий, який був накинений в Україні царською Росією й іншими окупантами. Таким способом большевики намагаються використати живу ще в пам'яті здорову ненависть до старорежимного стану, компромітувати визвольний рух і створити почуття безнадійности, безвихідности становища.

Український націоналізм так само категорично відкидає і поборює московський большевизм-комунізм, як і всяке намагання повернути стан національно-політичного і суспільно-економічного поневолення білою чи будь-якою іншою Росією, або іншими окупантами. Ті соціальні відносини, які були накинени Україні попередніми окупантами, й усяка спроба їх відновити знаходять в українському націоналізмі непримиреного ворога. Його метою є побудувати в Українській Державі свій власний суспільний лад, відповідно до потреб і бажань усього українського народу, що запевнить українській нації найкращий розвиток, усім громадянам України — всебічну свободу, справедливість і добробут. Тут український націоналізм іде своїми власними шляхами, беручи за підставу і вирішальні критерії: український нарід, українську родину, природні дані, життєві умови і потреби України. З чужих прикладів і досягнень український націоналізм приймає те, що відповідає українському народові. З минулого бере він за підставу ті вартості й засади, що їх витворив сам український нарід у свобідному своєму розвитку, а які відповідають сьгоднішньому життю і його рівневі. А все те, що накинене йому чужим пануванням проти його волі і прагнень упродовж цілого історичного розвитку, як давніше, так і в останнє чвертьсторіччя — відкидається.

Ведучи тепер боротьбу проти большевицької Москви, мусимо туди спрямовувати всю увагу, всю енергію. І на відтинку боротьби за соціальне визволення, яке є неможливе без визволення національного, в центрі уваги мусить стояти заперечення, поборювання існуючого ворожого, большевицького ладу. Тотальне повалення і знищення большевицького тотального закріпачення народу і людини мусить стояти в свідомості і настанові народніх мас як головна істина і вимога в усій суспільній проблематиці. І це мусить робити, цього мусить досягти революційно-визвольний рух усією своєю політичною діяльністю. Справжній самостійник не може говорити про „здобутки” жовтневої революції, про деякі позитиви комунізму,

про правильність соціалістичної програми, не сміє відвертати уваги мас від боротьби з комунізмом у бік примар неіснуючого в нас приватного капіталізму. Бо таке ставлення соціальної проблематики іде шляхом підривання протибольшевицької революції, ворожого наставлення до большевизму і до „всіх діл його”.

**
*

Висування на перше місце в програмі визвольних змагань гасла „За демократичний лад в Україні”, замість гасла „За самостійну національну державу” має ще інший мотив і вкрай шкідливий аспект. Концепцію тільки протирежимної боротьби висувається у формі проекту, щоб сучасні визвольні змагання ставити як боротьбу за устрій української держави, а не за здобуття самостійної держави. Ця концепція скристалізувалася на еміграції і настійливо підносила у той час, коли УССР прийнято до ОН. Той факт викликав чимале захоплення в деяких людей і скріпив їхні погляди, що відповідно до того треба змінити ставлення нашої визвольної політики.

Хід думок і аргументів за тією концепцією такий: дуже важко вести на міжнародньому форумі українську зовнішню політику в умовах недержавної нації, яка щойно змагається за створення своєї держави. В таких умовах не можна виступити як самостійний політичний чинник, бо в розумінні засад міжнародньої політики, України як самостійного фактора не було. Через прийняття до ООН (тепер ОН) УССР дістала міжнародне визнання як українська держава і тепер Україна є суб'єктом у міжнародньому житті. Хоч вона не може вести своєї незалежної політики і на ділі є колонією Москви, інструментом російської політики, користь із того така, що світ визнає в принципі українську державу, зживається з фактом її існування, з підметною позицією України в міжнародніх взаєминах. Це полегшує міжнародне визнання української держави в майбутньому (самостійної), заздалегідь його запевнює. З погляду міжнароднього права існуватиме тяглість української державности, майбутня самостійна, справжня Українська Держава в тому відношенні автоматично переймає спадщину до УССР. Будування УССД матиме в міжнародньо-правному сенсі характер державного перевороту, зміни режиму й устрою. Тепер буде куди легше вести самостійницьку зовнішньо-політичну працю, коли Україна має право громадянства на міжнародньому форумі. Відповідно до цього — кажуть речники цієї концепції — нам треба в закордонній діяльності інтерпрету-

вати сучасні визвольні змагання, як боротьбу за зміну державного устрою і режиму в ССРСР, а не як боротьбу за саму державу, за її існування. Зокрема перед зовнішнім світом нам не можна заступати становища, що УССР не є українською державою. Тепер, мовляв, треба справу ставити так, що УССР не має повної суверенності і ми боремося за ту суверенність, за повне відокремлення від ССРСР, від Москви, а так само за зміну влади й устрою держави на демократичний, за усунення комуністичної диктатури. Така постанова потрібна для того, щоб не підривати користей для справи української державності на міжнародньому форумі, які можна витягнути з факту міжнароднього визнання УССР.

Такі погляди найсильніше акцентуються у два перші післявоєнні роки. Тепер уже надто очевидна помилковість тих міркувань і самі їхні речники охололи в своєму захопленні і рожевих сподіванках, що присутність УССР на міжнародній шахівниці, в ролі шахової фігурки в грі Кремля допоможе самостійницькій зовнішньо-політичній праці. Але суттєво такі заложення залишились в основі кон'юнктурно-опортуністичною концепцією в українському політичному житті на еміграції. Концепція протирежимної боротьби за саму зміну системи товчється далі в тому колі, як і виразне уникання того, щоб чітко, послідовно ставити, що т. зв. УССР не є жодною українською державою.

Це і є спільним знаменником усіх протинаціоналістичних тенденцій на еміграції, від явних соціалістичних, ніби революційних протибольшевицьких, до псевдонаціоналістичних. Намагаючись виплисти на політичну поверхню на хвилях кон'юнктури, силкуючись виступити в українській самостійницькій політиці проти націоналістичної лінії зі своєю „прогресивною” концепцією, вони на ділі впадають у стару колію опортунізму проти ворога, приймаючи приховані наміри його гри в новому, „прогресивному” виданні. Шкідливість такого напрямку є багатобічна. Передусім він вносить повне баламутство в українську самостійницьку політику, в якій становище супроти УССР і всієї большевицької гри в цьому відношенні мусить бути принципово витримане й послідовно проведене. Єдино правильним є таке становище, яке відповідає фактичному стану й впливає з наших основних цілей. Отже — УССР не є ніякою українською державою, це тільки вивіска, оманна форма, що нею большевицька Москва намагається приховати перед зовнішнім світом імперіялістичне поневолення і колоніальну ек-

плуатацію України. Перед українським народом Москва хоче скомпромітувати, знецінити ідею української державности, підвівши під назву й форму УССР найгірше поневолення і визиск. Таким чином большевизм намагається підірвати, ідейно обеззброїти змагання за українську державу. Будь-який опортунізм, компромісовість, невиразність у цьому питанні є неприпустимі в самостійницькому русі, бо вони вносять дезорієнтацію і демобілізацію, ведуть до того, чого хоче ворог.

**

Намагання з'ясувати перед зовнішнім світом сучасну визвольну боротьбу за тією ж концепцією веде до її знецінення. Надати українській революції характер тільки протирежимної боротьби, державного перевороту, а не історичної боротьби України з Росією — значить zdeградувати її з погляду міжнародної політики до якості таких протикомуністичних сил, як, напр., російський антибольшевицький рух.

У сучасному міжнародньому житті домінує многобічний конфлікт між СССР і рештою світу. Цей конфлікт складається з двох головних елементів: боротьби з комунізмом, який прагне опанувати весь світ, і з експанзивним, загарбницьким імперіялізмом Росії. Ці обидва чинники є сплетені в одну цілість, діють по одній лінії, підсилюючи один одного. Але в дальшому розвитку вони можуть існувати й діяти відокремлено, а таке розділення ще не ліквідує жодного з них. Тобто, усунення большевизму в Росії ще не збиває російського імперіялізму, який може існувати й виступати так само в іншому вигляді, але з такою самою загрозою для зовнішнього світу. І комунізм ще цілком не згине з своїм падінням у Росії, він може ще існувати в різних країнах. Відповідно до цього в міжнародній політиці клясифікуються сучасні протибольшевицькі сили в аспекті розвитку на дальшу мету. Вони оцінюються згідно з тим, по якій лінії протиставляться большевизмові: чи тільки як експанзивному комунізмові, чи теж як формі російського імперіялізму, а особливо — чи вони так само будуть протиставитися кожному наступаючому російському імперіялізмові, без уваги на те, в якій формі він не виступав би. Ще іншу оцінку мають сили, які прагнуть повного знищення російського імперіялізму, унеможливлення йому відродитися.

Коли світ розумітиме українську визвольну політику лише як змагання до перевороту в УССР, до зміни ладу, усунення самого большевизму, тоді він буде враховувати її до складу таких чинників, які активно виступають проти большевизму,

до його розвалу, але роля яких в дальшому розвитку ще не є детермінована, ще може бути різною. Для нашої визвольної політики важливим є, щоб українська визвольна революція була повністю оцінювана, як продовження історичної боротьби України з Москвою, з московським імперіялізмом, і то всякої породи, не тільки большевицької. Ця боротьба не припиниться аж до повного зреалізування нашої мети, якою є цілковитий розрив між Україною і Москвою, відбудова Самостійної Соборної Української Держави, розвалення ССРСР і побудова самостійних, національних держав у підсоветській Європі й Азії, повний розгром російського імперіялізму та створення навколо Росії, замкненої в її власних кордонах, такої системи держав, щоб вона не могла більш виступати з імперіялістичною агресією. І далі, щоб світ знав, що Україна буде продовжувати боротьбу проти всяких сил, які хотіли б її поневолювати, нищити її державну незалежність і суверенність, або які посягали б по українські землі.

Маючи таку правильну оцінку своєї ролі, Україна буде захищуватися в міжнародній політиці не тільки як сила в поборюванні большевизму, але як тривкий фактор, що протиставиться всякому російському імперіялізмові, як противник всякого стану поневолення, як активний чинник і наріжний камінь цілого укладу на Сході Європи й у підбольшевицькій Азії. В такому розумінні українська революція стає подвижником далекосяглих і тривких змін у тому просторі, які створять цілком нову констеляцію.

Однією з причин висування фальшивих концепцій в українській політиці є помилкова оцінка значення різних комітетів у міжнародних взаєминах. У деяких людей ще панує переконання, що зовнішня політика державних народів керується ідеологічними мотивами, що питання про приязне чи вороже ставлення якоїсь держави до інших народів вирішується передусім або великою мірою подібністю чи протилежністю пануючих у них державних доктрин, систем і суспільних устроїв. Було б наївним думати, що війни, ривалізації, антагонізми, союзи, коаліції й усі найважливіші стосунки поміж державами й народами, які ведуться під ідеологічними знаменами й гаслами, в дійсності впливають з тих мотивів і прагнуть до тих цілей, які виставляються на показ. Деякі люди втратили розуміння того, що насправді діється в світі. Вони не розуміють, що головними рüşіями всіх міжнародних взаємин є в першу чергу змагання кожного народу за свої власні інтереси, за здо-

буття та забезпечення собі життєвого простору, землі, всяких дібр, потрібних для всебічного розвитку й добробуту, за досягнення, можливо великої, політичної, економічної і мілітарної безпеки та могутності. В імперіялістичних народів головну рушійну силу відіграє змагання за панування над іншими народами, в різній формі, щоб використати їхні сили й багатства для своїх послуг.

Це наочно виявляє історія. Зокрема міжнародній розвиток останніх часів, у війні і після неї, є щодо цього повний найдосконаліший прикладів. Передусім типовий приклад дає большевизм. Світова комуністична революція, поширювання комунізму серед усіхнародів, комуністична акція в світовому масштабі — все це большевизм інспірує, організує і використовує, як знаряддя на послугах російського імперіялізму. Але також і поза большевизмом, серед його противників знаходимо чимало прикладів використання ідеологічних та альтруїстичних заслон для прикриття егоїстичних цілей.

Війну проти Німеччини західні демократії вели під гаслами Атлантийської хартії, в обороні свободи, людяности й демократії, проти тоталітаризму, диктатури, насильництва й поневолення. А їхнім союзником у війні став ССРСР, де всі лиха — гніт, злидні, поневолення, терор, тоталітаризм, диктатура олігархії, винищування цілих народів, нищення релігії, свободи думки, викорінювання людського й національного „я” і багато інших проявів крайнього варварства та неволі — доведені до найвищого ступення. ССРСР був головною твердиною, зразком і розсадником того всього зла, проти якого розпочато війну. Альянтська допомога поставила його на ноги, зробила з нього переможця над його молодшим братом і учнем у замахові на свободу народів і людини — над гітлерівською Німеччиною. Союзництво з большевицькою Росією довело до того, що її зроблено силою, яка загрожує всьому світові. Що більше, вже після війни, коли не стало гітлерівської загрози, большевики засіли як судді в міжнародньому трибуналі судити за злочини проти людяности і проти миру, вони ж дістали вирішальний голос (вето) в усьому міжнародньому житті, в найвищих міждержавних інституціях вони мають вирішувати в усіх міжнародніх питаннях. Як же це погодити з гаслами, під якими західні демократії вели війну й ведуть цілу свою політику?

Знайдено „вихід”: большевики прийняли ті ж гасла демократії за свої, щоб найцинічніше прикривати ними свою проти-

лежну суть, бити ними саму західню демократію, а одночасно повністю скомпромітувати її гасла, обеззброїти її ідейно в дальшій розправі.

І в той саме час, коли міжнародні події дають такі показові лекції „реальної” політики без скрупулів, наші опортуністи старшої і молодшої політичної генерації, кожний на свій лад, виставляють за найістотнішу річ у зовнішньо-політичній діяльності заперечення українського націоналізму і перефарбовування визвольного руху. Одні з них так і вірять, інші просто спекулюють, переконуючи, що політика західніх держав буде прихильною до визвольної боротьби України, якщо ми переконаємо світ, що ми є за демократію. Тим часом такі питання мають дуже мале значення, ставлення сторінних сил до справи визволення України і до нашої боротьби залежить у першу чергу від їхньої актуальної політики супроти Росії, від їхніх плянів на майбутнє. Коли, з їхнього погляду, є збіг інтересів — згідність між цілями наших визвольних змагань і плянами їхньої політики, між наслідками і впливами нашої боротьби та їхніми бажаннями щодо розвитку ситуації в нашому просторі, — тоді існують реальні підстави для позитивного, прихильного ставлення цих чинників до наших змагань. На це можна сперти не тільки відповідні заходи активізації і політичного використання цих можливостей, а й ширшу концепцію нашої зовнішньої політики.

Вся зовнішньо-політична акція по лінії самостійницьких змагань мусить передусім належно зобразити перед світом визвольну боротьбу України, її теперішнє значення для загальної ситуації, її стримуючий вплив на зростання большевицької сили й експансії, її енергію, спрямовану на розвал большевицько-російської імперії — тюрми народів. Довести до усвідомлення в світі, яке значення матиме здійснення цілей нашої революції — розвал СРСР, побудова УССД та інших самостійних національних держав — для основної зміни політичних, господарських і всяких інших відносин на Сході Європи й в Азії. Довести це все до належного відома й розуміння інших народів, збудити в них зацікавлення, симпатії; шукати порозуміння і співдії з такими силами, цілі й політична лінія яких сходяться з нашими цілями, з нашими змаганнями; розгорнути заходи, щоб на базі такої реально-політичної основи довести до дійового взаємовідношення між нами й даними чинниками, яке буде корисне, допомагатиме боротьбі тепер і в майбутньому.

Перекладення точки ваги самостійницької зовнішньої політики з реальної бази на шукання симпатій через співзвучність у демократичних поглядах і наставленнях — просто шкідливе. Воно позбавляє нашу справу її властивого значення для зовнішнього світу, властивого питомого тягару й підметно-активної ролі. Нінащо не здається така зовнішньо-політична праця, яка апелює тільки до ідеологічних подібностей, яка хоче все будувати на симпатіях в ім'я демократичних засад, тоді коли віддається на поталу большевицькій Москві демократичних союзників з часів війни (Польща, Чехія, Китай та інші). Така політика виходить наївною і лише сама себе компромітує перед чужим світом, вносить у власні ряди дезорієнтацію, розклад. Вона є виявом опортунізму й політичної наївності.

Противники українського революційного націоналізму у своїх виступах проти нього залюбки відкликаються до зовнішньо-політичних аргументів. Вони ставлять і поширюють тезу, буцімто націоналістичне обличчя визвольного руху спричиняє багато труднощів у зовнішньо-політичній праці і зменшує її успішність. Ідучи за настроями та поверховною опінією, які домінували після закінчення війни, різні кон'юнктуристи думали, що всі націоналістичні рухи мусять підупасти під подавляючим напором протилежних течій, що в усьому світі є тенденція до соціалізму. На тому тлі в українському політичному житті за кордоном почав підносити голову опортунізм різного походження. Крім старих напрямків, побудованих на соціалістичних і угодовецьких засновках, зродились нові їхні попутники, які хотіли б одночасно спекулювати на хвилевій політичній кон'юнктурі, і примазуватись до революційно-визвольного руху, а навіть потягнути його своїми кривульками. Вони намагаються прищепити концепцію, що наш рух повинен зійти з своїх власних позицій і пристосуватися до нового політичного вітру, підстоїтись під чужий смак, привласнити собі різні гасла, вивіски й фразеологію, запозичену з чужого ґрунту, хоч усе це в теперішньому нашому становищі є безпридатне.

Викинення з нашої ідеологічної, політичної скрабниці таких вартостей, які виростили на нашому власному ґрунті і відповідають нашим обставинам і потребам, та заступлення їх чужими вартостями, для інших обставин не раз і правильними, але для нас тепер неактуальними — може діяти лише послаблюючо, розстроюючо в нашому внутрішньому житті. Сам факт невинуватого нашим становищем пристосування нашого політичного змісту й обличчя до смаку сторінних сил підкошує

процес внутрішнього росту, довір'я у власні сили, цінення власних вартостей та основну нашу засаду — будувати визволення тільки на власній боротьбі. Те, що старі й нові опортуністи намагаються прищепити визвольному рухові на місце революційних, націоналістичних прикмет, у наших сучасних умовах позбавлене революційного змісту і зводиться до порожньої, псевдодемократичної фразеології. Воно цілком не надається для організації і ведення революційно-визвольної боротьби, яка єдина може привести визволення України.

Крім непридатності й негативного впливу на процес внутрішнього зростання, ці тенденції до підміни націоналістичних, революційних засад і прикмет іншими, модними, мають ще й інші шкідливі моменти. Своїм оформленням і фразеологією вони часто нагадують радше большевицьку „демократію”, ніж західню, співпадають з новою большевицькою модою строїтися в демократичні пера, надавати змістові цілої большевицької системи й політики вивіски демократичності. Большевизм на всі лади послуговується маркою антифашизму і демократії, з додатком народньої, іменуючи нею ССРСР, цілий його лад та імперіялістичний похід большевизму в усьому світі.

Після закінчення війни з Німеччиною і повалення гітлеризму, і західні держави, і ССРСР однаково подають себе за демократичні. Що більше, західні держави якийсь час навіть не заперечували демократичності ССРСР, а трактували її серйозно, тільки скромно відзначаючи своє інше розуміння демократії. Від закінчення війни на світовій політичній арені ідуть перегони в демократичності, між демократією західного зразка і большевицькою „народнього демократією”. Для кожного, хто тверезо дивиться на справи, є очевидним, що це лише большевицька пропагандивна тактика, з розрахунком на підманення і з'єднання собі світової opinio.

Можна лише годитися большевицькою безсоромністю, коли ССРСР виступає в позі демократизму, як речник і захисник „найсправжнішої демократії”. Але так само не можна погоджуватися з тим, коли могутні держави Заходу приймали большевицьку брехню за правду, добре знаючи, як є на ділі, і трактували її як підставу своїх взаємин з ССРСР та піддавали йому одну з головних роль у вирішуванні всіх міжнародніх справ.

Український визвольний рух відразу правильно оцінив істоту большевицької „демократичної” пропаганди та перегонів у „демократизмі” між ССРСР і західніми державами. Це зважено

в інструкціях Проводу ОУН в Україні*), які дають цілісну оцінку загальної політичної ситуації і напрям діяльності для цілого революційно-визвольного руху. Там вказано, що гасло демократії стало предметом політичної тактики і засобом обидвох ривалізуючих сторін, щоб приєднати на свій бік громадську думку і симпатії народів.

У той самий час, починаючи від 1945 р., різні кон'юнктуристи, виступаючи речниками „демократизму”, намагаються втягнути українську самостійницьку політику в таку саму гру в демократію, яка відбувається на міжнародньому форумі, і в якій СРСР грає одну з перших скрипок. Справжньою причиною того галасування про демократію не були дійсні потреби українського визвольного руху, а безкритичне сприймання і нерозуміння того, що по суті діється в міжнародньому житті, плитке наслідування і бажання уподібнитися до зовнішнього світу, до актуальної моди.

З таких то мотивів походять різні намагання, щоб прапором української революційно-визвольної, протибольшевицької боротьби стало гасло: „за демократію”, „за демократичний лад в Україні”. Воно, може, й подобалося б деяким стороннім політичним чинникам, які не орієнтуються в історичних проблемах визвольної боротьби народів підсоветської Європи й Азії, а все оцінюють на підставі зовнішніх високів і назв. Можливо, що розрахунок на дешевий ефект, щоб подобатися таким чинникам, декому видається слухним. Але це лежить у сфері порожніх фраз, голих словесних заяв і симпатій, а не реальної, дійової політики. Будувати на таких факторах — значить обманювати себе.

Натомість зміна прапорів, зміна провідної ідеї визвольних змагань має дуже істотне негативне значення для розвитку й успішності цих змагань. І цей якраз момент мусимо брати до уваги. А так само кожний серйозний сторонній чинник, який дивиться на суть, а не на поверховне враження, який трактуватиме наше становище із зрозумінням.

Як уже попередю відзначено, починаючи від Другої світової війни, большевики взяли собі ширму демократії, народньої демократії за чолову вивіску, за головне гасло. Під цим гаслом

---

*) Див.: „Постанови Конференції Проводу ОУН на Українських Землях, що відбулася в м. червні 1946 р.” у збірці документів „ОУН у світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 рр.”, Бібліотека Українського Підпільника ч. 1, видання ЗЧ ОУН, 1955 р., стор. 143 і далі.

вони ведуть свій імперіялістичний наступ у світовому масштабі, за поборення всього протиставного, за опанування світу. Кожна большевицька кампанія, кожна акція по цій лінії, спрямована проти небольшевицьких сторінних сил, ведеться під цим гаслом. Всі засоби большевицької пропаганди є понатикувані термінами демократія, демократичний в тому сенсі, що в СРСР і в його сателітах існує справжня демократія, лише большевицький устрій є демократичний, тільки СРСР змагається за демократію в усьому світі, за справжню, народну демократію. Це вистачає, щоб у всьому підсоветському світі, в усіх народів, у кожної підсоветської людини ті гасла з большевицьких уст, які завжди ляцять у вухах, стали порожніми, беззмістовними, або й осоружними від налиплого вже до них большевицького по-смаку.

В той же час на еміграційному ґрунті виривають намагання накинути, як прапорне гасло, визвольній боротьбі гасло „за демократію”; під ним вести революцію, ним мобілізувати маси до найтяжчої боротьби на життя або смерть, проти большевизму. Це значить позбавити визвольну революцію власного, чіткого ідейного обличчя, своїх питомих чоловічих кличів, прапорів, а прислонити їх такими, які ворог виставив як свої. Це значить, на ідеологічному фронті іти до такого стану, який існує, напр., поміж західними демократіями й СРСР, коли одні й другі оперують гаслом демократії, одна й друга сторона в своїй пропаганді говорить про свою справжню демократію і фальшиву у противника. Або як між соціалізмом і комунізмом: одні й другі червоні, одні й другі — за соціалізм і т. п.

Хто шукає такого затирання фронтів? Адже большевики. Бо їм іде про нейтралізацію ідей, гасел їхніх противників, на те вони їх перехоплюють і присвоюють собі так само, як це робиться із зброєю на війні. Натомість вони мають, крім того, свої власні, лише їм властиві, ідеї, гасла, концепції, які є їхньою властивою пробойовою зброєю. На ідеологічному фронті, який у революційній боротьбі має першорядне значення, дуже важливою справою є відповідне розставлення різних родів зброї. Треба застосувати кожен придаток для поборювання ворога, а нам доступну зброю. Але треба знати й обраховувати дію кожної і відповідно нею оперувати.

Наші прапорні гасла є незмінні: загальне гасло — „свобода народам, свобода людині” йде разом із цілком конкретними: „за Самостійну Соборну Українську Державу”, за повне зни-

щення большевизму, комунізму й усякого російського імперіалізму”, „за розвалення ССРСР і за самостійні національні держави на його місці”. А далі йдуть такі програмові гасла, які конкретизують зміст самостійного державницького життя в усіх ділянках, визначають принципи державного устрою, суспільно-політичного й економічного ладу, засади розвитку й порядкування поодиноких царин життя. В цих програмових засадах-гаслах українського націоналізму міститься — як суттєвий зміст — принципи українського народоправства, чи пак демократії, в істотному, а не в трафаретно-пропагандивному значенні цього слова. Але вони йдуть після головної мети — відбудови УССД, і в такому порядку завжди мусять бути представлені.

Різні противники українського націоналістичного руху намагаються не лише змонополізувати для себе гасла демократії, що їх трактують як засіб своїх кон'юнктурних спекуляцій, але одночасно зобразити наш рух як протиставлення демократії, запламувати його закидом споріднення з тоталітарними системами. Така демагогічна, тенденційно фальшива постанова полягає в безпідставній тезі, що між засадами українського націоналізму, так як його ОУН весь час розуміє, інтерпретує і здійснює — з одного боку, і засадами демократії в правильному, здоровому сенсі — з другого, є протиставлення. При цьому зумисне ігнорується те, що український революційний націоналістичний рух у цілій своїй постанові є рухом всенароднім, що основні його цілі — це здобуття волі всьому українському народові, волі у кожному відношенні, національно-державної, соціальної, забезпечити свобідний всебічний розвиток, зробити український нарід господарем на власній землі, який сам виконує владу й вирішує всі свої справи. Весь український нарід є підметом і цілевим визначенням українського націоналізму. Якнайкращий, всебічний розвиток усіх сил і частин української нації, свобода й дійсна справедливість для всіх громадян України — це основні лінії його програми. Самостійна Соборна Українська Держава, воля народам і людині — це основні цілі боротьби націоналістичного руху, сформовані в короткому, головному ключі.

Свобідний розвиток, вияв думки і творчости в усіх ділянках, свобода індивідуальної і збірної, організованої діяльності, свобідне існування й діяльність різнородних організацій, зокрема суспільних, професійних об'єднань і політичних партій, рівноправність усіх громадян України, забезпечення усім належного

життєвого рівня й добробуту, забезпечення кожній одиниці однакового життєвого старту, всебічного розвитку й вияву здібностей, доступу до всіх шкіл і звань — це деякі з багатьох програмових постулятів, що є висновками із основної настанови націоналістичного руху на те, щоб у Самостійній Українській Державі існував лад свободи і справедливости, добробуту й розквіту всіх сил нації, усіх громадян.

Але український націоналістичний рух — це насамперед визвольний рух. Його головним призначенням і змістом є допровадити до визволення, державної суверенности й соборности України власною революційною боротьбою. Відповідно до цього, в нашій ідеології і програмі розставляються і наголошуються різні моменти під кутом визвольної боротьби, а не чисто теоретичних, голословних деклярацій, чи просто — спекуляцій на кон'юнктурі, як це собі дозволяють всякі партії. Наша визвольна концепція — це концепція чину, боротьби, тож і програма віддзеркалює не тільки важливість, а й дійове чергування наших цілей. Без власної держави, без визволення, отже і без визвольної боротьби, Україна не може мати ані свободи, ані добробуту, ані якої-небудь тіні демократії. Тож усяке переставлювання цього порядку речей в сфері концепції веде до баламутства, а в сфері політичної дії — до підривання визвольних змагань нації.

**

Надзвичайно хитрі і добре замасковані маневри большевської пропаганди, їхні успіхи — проникання в політику й опінію різних народів, затруднення тієї політики й опінії благими сугестіями — можна доглянути й належно оцінити тільки тоді, коли більше заглибитись в істоту, ціль і наслідки явищ, які походять від большевизму, а приймаються серед інших народів. Щоб висвітлити такі большевицькі методи, податливість на них західніх демократій та деяких українських середовищ, і щоб показати, як за дрібними проявами приховуються не раз дуже поважні справи, розгляньмо ближче один із таких незліченних фактів. Для прикладу візьмемо незначний на перший погляд, але істотний і глибоко знаменний факт, що гітлеризм не називають його властивим іменем — націонал-соціалізмом, тільки нацизмом. Так послідовно робить большевицька пропаганда, не вживаючи назви націонал-соціалізм, тільки називає гітлеризм нацизмом або фашизмом. Бож, коли большевизм реалізує в себе соціалізм, то він не може його бити. Як больше-

вики, так і соціалісти різної масти хочуть затушкувати той факт, що гітлеризм називався і був націонал-соціалізмом. Чому? Щоб ганьба і прокляття, що їх своєю практикою стягнув на себе націонал-соціалізм, не заторкнули соціалізму, а впали на кожний націоналізм, без уваги на його внутрішній зміст, суть і природу. Так роблять наші соціал-опортуністи і підточена соціалізмом і комунізмом частина західної opinio, яка безкритично підхоплює большевицькі сугестії.

Гітлеризм мав два основні елементи: германський расизм-імперіялізм і національний соціалізм. Ставлення націонал-соціалізму до всіх інших народів визначав імперіялістичний расизм, теорія про вищість німецької раси, про її право й природне призначення панувати над іншими народами, запрягти їх на свої послуги, забирати від них землю, майно, сили і творчість, нищити інші раси. Якщо хтось хоче шукати аналогій, то може це робити серед тих народів, що їх історія і сучасність, підбій інших народів, будівлення багатонаціональних імперій, колоній і т. п. — дають для цього підстави. У московському імперіялізмі бачимо багато подібностей. Треба большевицької демагогії і безсоромности, щоб говорити про схожість з гітлерівським націонал-соціалізмом українського націоналізму, який змагається за знищення імперіялізму, визволення України й інших народів, за самостійне життя і свободний розвиток нації, який ставить етнографічний принцип свободного державного самовизначення народів, як одну з основних засад у міжнародніх взаєминах.

Інший основний елемент гітлеризму — це національний соціалізм, як система внутрішнього ладу німецького народу, німецького райху. Своїм духом і практикою в багатьох справах він ішов слідами большевизму. Тоталітарна система, диктатура і сваволя державної бюрократії, повне знехтування людини, система безоглядного терору, такі засоби, як концентраційні табори, масове винищування непокірних елементів — усе це націонал-соціалізм живцем перебрав від большевизму. В одного й другого та сама практика, якою один здійснює марксіський соціалізм-комунізм, а другий — національний соціалізм. Так само у поставі до релігії, в духовно-культурній, виховній ділянках — між націонал-соціалізмом на практиці є дуже велика схожість, хоч обидва в своїй теорії стоять у багатьох справах на протилежних позиціях.

Гітлеризм виразно проголошував свій імперіялізм у формі расистської теорії. Большевизм приховує свій московський імпе-

ріялізм під формою інтернаціоналізму, клясової солідарности пролетаріяту, світової комуністичної революції. Все протиставлення поміж ними, від ідеологічного починаючи, аж до воєнної розправи, за своєю суттю було конкурентною боротьбою двох подібних імперіялізмів за панування на тому самому просторі, а не боротьбою двох протилежних світоглядів, ідеологій, суспільно-політичних систем.

Повністю скомпромітований націонал-соціалізм, упавши у висліді війни, повинен був потягнути за собою свого старшого брата й майстра — большевизм. З ним мав би лягти весь матеріалістичний соціалізм, який, спекулюючи на високій, здоровій ідеї соціальної справедливости, свобідного й повного розвитку всіх сил народу, волі, гідности й добробуту людини, рівности й братерства, тобто на ідеї християнізму, звів здорові прагнення народів і їхні сили на манівці клясової боротьби, розкладу націй і підточив цілу європейську духовість.

Тим часом большевизм, бувши в наступі, маючи ініціативу, а насамперед маючи явних і прихованих, свідомих і не-свідомих помічників у західньому світі, зумів посягти таке баламутство в плиткій opinіo світу, що ідейне банкрутство націонал-соціалізму, яке за своєю суттю є посереднім історичним засудженням і самої большевицької системи, вийшло большевизмові на користь. Большевицька пропаганда, при співдії соціалістичних впливів, доклала усіх зусиль, щоб тиск морально-політичного наступу всього світу проти націонал-соціалізму відвернути від большевизму. Цей великий маневр большевицької Москви на ідеологічному фронті значною мірою їй удався. На деякий час значна частина змобілізованої війною політичної енергії й opinіo гналася за тіннями націонал-соціалізму у фальшивому напрямі. А за той час другий, ще більший злочинець — большевизм, зі становища судді й світового миротворця цинічно продовжував своєї ремесло й підготовлював дальші напади. Виведена в пусе поле політична думка та енергія народів розгубилася, вичерпалась.

Народи, поневолені чи прямо атаковані большевизмом, між ними на першому місці Україна, ведуть свою оборонну чи визвольну боротьбу. Миру нема і не буде до остаточної розправи між двома світами — між московським большевизмом і свободолюбимими народами.

***

Протиставна до націоналістичної визвольної концепції концепція тільки протирежимного резистансу має ще одну засад-

ничу, неправильну й шкідливу підставу. Прихильники самого протирежимного резистансу борються тільки проти большевизму і його імперіялізму, а не проти Росії, тим більше, сохрани Боже, не проти російського народу. Бо, мовляв, большевизм і російський імперіялізм нібито відділені від російського народу, який за його імперіялізм не відповідає, його не хоче, не підтримує, а навпаки, хоче його повалити. Така лінія мала б бути проведена в усій політичній роботі серед українського народу й репрезентована перед зовнішнім світом.

Натомість наша генеральна лінія визвольної політики базується на тому фактичному стані, що боротьба за державну незалежність України — це боротьба проти Росії, не тільки проти большевизму, але проти кожного загарбницького російського імперіялізму, який є притаманний російському народові, в цілій історії і тепер. Якщо завтра на зміну большевизмові прийде інша форма російського імперіялізму, то він так само насамперед звернеться всіма своїми силами проти самостійности України, на її поневолення. Російський нарід, як і досі, буде нести той імперіялізм, робитиме все, щоб тримати Україну в поневолені. На це виразно вказує стан політичної думки і настанова російської маси, всіх російських політичних середовищ, як комуністичних, так і антибольшевицьких. У всіх них живе крайня ворожість супроти ідеї державної окремішности, суверенности України. Власовщина дає собою проречистий зразок того, з чим виступить супроти України побольшевицька Москва. Отже, боротьба України за свою волю, за державну незалежність — це передусім боротьба проти наступу імперіялістичної Москви. А тому, що той загарбницький імперіялізм незмінно несе і продовжує російський нарід — наша боротьба є і буде боротьбою України проти Росії.

Визвольний рух у своїй політично-пропагандивній праці серед росіян, серед російського народу, серед советської армії намагається паралізувати, притуплювати ворожість та агресивність російської маси проти українського самостійницького руху, намагається вносити політичну демобілізацію в таборі ворога, збуджувати, підсилювати в російському народі протибольшевицькі настрої, сили й акції, зміцнювати в ньому протиімперіялістичні тенденції, якщо такі існують. Самозрозуміло, що, звертаючись до ворожого середовища, промовляємо так, щоб збуджувати готовість прислухатися, сприймати наші аргументи, а не настроювати негативно.

По суті, немає суперечности між лінією нашої пропаганди

й політики на російському відтинку між тим, що ми говоримо до росіян, а тим, що ми здійснюємо в нашій боротьбі, у внутрішній діяльності, і що заступаємо перед зовнішнім світом. У всьому ми стоїмо на ґрунті дійсности. У формі стверджень ми подаємо те, що існує на ділі. Вказуємо на всі негативи для самого народу від большевизму й від імперіялізму, на спільне нещастя і терпіння, що їх несе большевизм не тільки поневоленим народам, але й російському. А все те, де говориться про негативне відношення мас російського народу до большевизму і до російського імперіялізму, про їхню боротьбу з ним, про спільний фронт і добросусідські взаємини між українським народом і російським, — все це має характер побажань, закликів, пропозицій до російського середовища.

Протиставна концепція хоче в політично-виховній праці серед українського народу триматися лінії тільки протибольшевицької боротьби, спрямувати всю увагу й революційну настанову українських мас виключно проти самого режиму та проти актуальної форми московського імперіялізму — большевизму. Поширюється твердження, що сам російський народ так само бореться з большевизмом, терпить від нього і, за винятком малої імперіялістичної большевицької кліки, нам не ворог, а приятель, союзник. Такий напрямок веде до посилення українськими руками того, що московський большевизм намагається досягти в першу чергу — вбити в українському народі національний інстинкт, правильне розуміння істотного змісту подій, вбити самооборонне, непримиренне відношення до Росії; завернути до політичного малоросіянства, тільки в новій „українській” формі.

Декому здається, що таким шляхом можна досягнути концентрацію і через те більше посилення ненависти, ворожости супроти актуального найгрізнішого вияву московського імперіялізму — супроти большевизму. Тим часом це не так. Якщо притупиться відчуття розпізнавати ворога скрізь там, де він є, а бачити його лише з одного боку, в одній появі, то через те полегшується йому наступ з інших боків в іншій одежі. А той наступ на українство загарбницька Москва веде в дуже різних виглядах, не тільки в большевицькому.

Якщо б большевики справді могли прищепити українському народові відношення до російського народу, як до „старшого брата”, теорію про спільне історичне коріння, про споріднену духовість, віру в доброзичливість, щирість російського

народу супроти України, захоплення російською культурою, переконання у її вищій, досконалій, бажання переймати все від Росії, уподібнюватися, та й інші того роду слабості, то це прикувало б Україну до Росії певніше й тривкіше, ніж найсильніший політичний зв'язок, сильніше від усякого терору. До того приєднується послідовне, щораз сильніше, тотальне пов'язування народного господарства України з московським, поставлення такого принципу в основу цілої советської господарської системи. Вона керується не економічними, а більш політичними раціями, щоб з часом відділення України від Росії було з економічного боку неможливе, чи дуже трудне, щоб господарство України завмирало автоматично, коли Москва спинить кровообіг у відповідних артеріях, чи коли б вони були перервані відділенням України від Москви.

Большевики намагаються наркотизувати політичне думання українця ілюзією, що через злуку з Росією Україна, український нарід, українська людина має всі можливості широкого росту відкриті, користаючи з надбань і могутности цілої імперії. Такими ілюзіями, створюваними пропагандою, вони хочуть вбити відчуття і розуміння тієї дійности, що Україна є тільки колонією Москви, що український нарід для Росії є рабом, постачальником людської сили, мозку, рук і дїбр; що українська культура — обкрадена з усіх надбань і позбавлена змоги зростання, українські сили — запряжені до творчої праці для Росії, або винищувані; що українська людина тотально закріпачена. Двері відкриті для тих, хто запродає своє національне я, свою честь, своє знання, вміння, свою творчість, свою працю і кров на службу російської імперії. Москва докладає всяких можливих зусиль, щоб умертвити в нашому народі саме сприймання цієї дійности, і прищепити советське думання, советський патріотизм.

На тому Москва хоче будувати тривку підлеглисть України Росії, щобільше — її віковичне змосковщення. Всі засоби насильства, терору спрямовані на те, щоб приборкана Україна лягла у стїп Москви. Головна мета Росії — це прилучення України, щоб український нарід, затративши свою національну природу, своє „я”, не вважав неволі за неволю, лише щоб прийняв її за своє природне становище, полюбив її. Такі остаточні пляни Росії всякої масти, що їх большевики реалізують увесь час з найбільшою впертістю і послідовністю. Тут є головний фронт історичного змагання між Україною і Московією і прорив на ньому є найнебезпечніший.

З українського боку ведеться завзята боротьба — відсіч. На цьому фронті лягло найбільше жертв, найцінніших творчих сил України. Борці за українського духа, за український зміст поодиноких ділянок життя і творчости, які плачуть, підносять, зберігають і поширюють вартості української нації, протиставлять їх накидуванню російщини-советщини, — віддають великі послуги для збереження самостійности й дальшого розвитку української нації.

В політичній боротьбі, в якій зосереджується цілість українських змагань, необхідно спрямовувати особливу увагу на цей фронт. В визвольній революції вся боротьба й уся діяльність на внутрішньому, українському відтинку мусить бути так поставлена, щоб найсильніше зміцнити, загострювати в усіх царинах фронтову лінію між Україною і Москвою, між українством, українським духом і змістом — і російщиною. Український націоналістичний рух мусить мобілізувати, організувати, ідейно узмістовлювати й унапрямувати та дійово скріпляти всі форми оборонної боротьби проти російського наступу в усіх формах. Він мусить найчіткіше реалізувати безкомпромісову поставу в тотальній боротьбі з Росією, у відсіч її тотальному наступові. Зокрема націоналістичний рух мусить різко виступати, розбуджувати національну чуйність і відпорність там, де вона підупадає, де ворогові вдалося приспати чи здушити її, і де в гру входять важливі питання боротьби України з Московщиною, істотні справи самостійного життя і розвитку нації.

Якраз у протилежному напрямку йде кон'юнктурна, опортуністична концепція — перевести визвольну боротьбу на таку плятформу, що не Росія, не російський нарід є ворогом самостійности України, а відокремлений большевицький імперіалізм. Аналогічною політичною лінією соціалізм уж раз „прислужився” визвольній справі. Український націоналістичний рух, ставши на чолі визвольної боротьби, має виправити попередні хиби і перемогти рецидив історичних слабостей та баламутств.

Чистий, незаплямлений крутіствами й компромісами зі злом український націоналізм вийде переможцем з важкого, але величного змагання проти сатанічної большевицької Москви. Він переможе, бо в ньому велика Правда української нації, згідно з Божими законами, життя народів і людей у свободі й справедливості. А за цю правду бореться український нарід впродовж цілої своєї історії. З покоління у покоління найкращі

сини й дочки українського народу присвячують своє життя службі тій Правді, віддають своє життя в боротьбі за неї. Тепер історичне змагання України за правду досягає найвищого вершка, найбільшої напруги й розмірів. Боротьба охоплює ціле життя, змагається цілий нарід.

Українські націоналісти є впевнені в перемозі України. Непохитну певність дає нам віра — віра в Бога, віра в українську націю, в її Правду. Вірність ідеї українського націоналізму — це найбільше сила української визвольної революції, що її жодними способами не може зламати теж такий ворог, як большевицька Москва.

ДО 50-ЛІТТЯ ДЕРЖАВНОСТИ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

На клаптику української землі, т. зв. Закарпаття, конституційним законом Ч. 1 сойму Карпатської України, з дня 15-го березня 1939 року, була проголошена самостійна і незалежна українська республіка. Карпатська Україна стала державою. Її очолив перший президент — о. Августин Волошин, визначний політичний і культурний діяч на Срібній Землі. Збройною силою Карпатської України була Карпатська Січ, яка після проголошення державности стала національною армією. Начальником її штабу став полковник Михайло Колодзінський, визначний воїн ОУН і автор твору п.з. „Українська воєнна доктрина”.

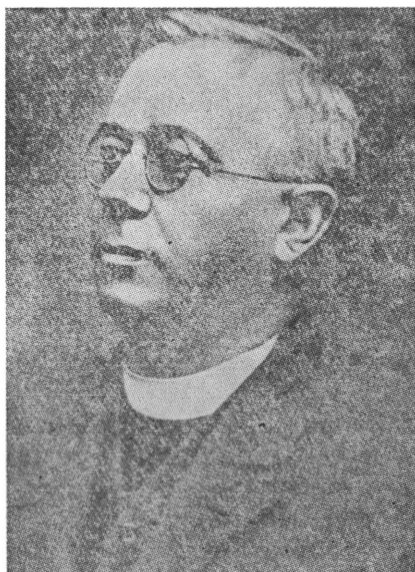
Карпатська українська держава була присуджена гітлерівською Німеччиною на знищення, бо в пляхах німецьких імперіялістів не було місця на карті Східньої Європи для України і українського народу. У пляхах німецьких стратегів Україна мала бути німецькою колонією та джерелом рабів-невільників.

І тому акт проголошення державности Карпатської України 15 березня 1939 року був повторений актом 30 червня 1941 р. у Львові державним правлінням Ярослава Стецька. Доля обох урядів однакова і однакова реакція українського народу супроти бруталного чобота мадярського гонведа і нахабного німецького юберменша.

І коли Бандера відмовив відкрити акт проголошення державности з 30-го червня 1941 року і голова уряду Ярослав

Стецько теж не покоровся силі німецького окупанта, то це вже була традиція нового покоління революційної ОУН, яка очолила спротив малярській окупації Карпатської держави.

**О. д-р Августин Волошин, президент
Української Карпатської Держави,
згинув у тюрмах московських оку-
пантів.**

Історик Петро Мірчук, автор книги „Нарис Історії ОУН” занотував важливу подію. На сторінці 557-ій читаємо: „15 березня вечором до Хусту прибув спеціальний посол малярського уряду, який передав президентові Волошинові вимогу Малярщини без бою віддати Малярщині Карпатську Україну. Німецький консул із свого боку запросив до себе представників Головної Команди Карпатської Січі й порадив їм негайно капітулювати, бо в даній ситуації, коли на окупацію Карпатської України малярями погодилися Німеччина й Італія, всякий спротив є безвиглядний. У відповідь на це німецький консул почув від полк. М. Колодзінського-„Гузара” такі слова:

„В словнику українського націоналіста не має слова 'капітулювати'. Сильніший ворог може нас у бою перемогти, але поставити нас перед собою на коліна — ніколи!”

Це була гідна відповідь українського націоналіста. І це був перший відкритий спротив плянам і „порадам” Гітлера і гітлерівської Німеччини”.

Від себе додаю: це був початок, властивий початок, Другої світової війни. На молоду Карпатську українську державу рушила орда маляр — союзників Німеччини. Армія, озброєна танками і літаками прямувала на Хуст, який обороняло кілька

тисяч українських січовиків... І сталася героїчна подія, з приводу якої писав львівський „Вісник” (1939, книжка 4):

Так! „безнадійний опір” — всім, крім спідлених душ, довів, що ідея, за яку билися і гинули січовики, не є нічия „інтрига”. Що раса, в обороні якої вони стали на безвиглядну боротьбу, — проти чужих наказів, прозьб і грозьб, проти договорів і трактатів, — що ця раса потрапить не підчинитися дійсності, лише сама творить нову. Потрапить — навіть серед гамору великих історичних потрясень — так піднести свій голос, щоб його почув світ.”

**Полковник Михайло Колодзінський,
комендант Армії Карпатської України,
згинув в обороні її державности
в березні 1939 р.**

Після двох днів боїв мадяри увійшли у столицю Карпатської України, в місто Хуст. Січовики далі ставили опір. „Під Буштином — пише історик — згинув головний комендант армії Карпатської України Михайло Колодзінський і його помічник чот. Зенон Косак. Назагал у боях із мадярськими напасниками полягло тоді п'ять тисяч синів Срібної Землі та кількості їхніх братів з другого боку Карпат”.

Такими жертвами була окуплена, коли не перемога, то честь синів української землі і їхнього командира полк. Михайла Колодзінського, що честь нації поставили вище власного життя.

З нагоди 50-річчя славної події — проголошення державности Карпатської України, на пошану пам'яті оборонців її незалежности, зокрема командира героїчного спротиву мадярським окупантам полк. Михайла Колодзінського, поміщуємо ури-

вок із його твору „Українська воєнна доктрина”, перша частина якого була перевидана із циклоstileвого видання Т-вом кол. Вояків УПА у Торонті в 1957 році. У передмові першого видання є згадка, що „Українська воєнна доктрина” складається із трьох частин. Першу історично-політичну частину, доступну для ширшого загалу, подаємо друком... Друга частина подає з погляду воєнної географії розгляд кордонів України. Третя — обговорює стратегію нашої визвольної війни”.

Ледве чи зберігся рукопис цитованих частин, що не увійшли у циклоstileве видання „Української воєнної доктрини”. Правдоподібно рукопис нашого стратега поділив долю свого автора і безповоротно пропав. Непересічною була постать полк. Колодзінського, теоретика партизанської війни, близького побратима зброї Романа Шухевича, що перебрав естафету боротьби, як командир УПА „Тарас Чупринка”, коли Друга світова війна охопила усі українські землі.

Автор цих рядків зберіг циклоstileве видання „Української воєнної доктрини”, бо друге видання, вже друковане, забезпечило життя твору. Друге видання вийшло з нагоди 300-річчя від смерті Богдана Хмельницького, геніяльного стратега, що відновив державність України і здобув волю українському народові, втрачену в час татарського лихоліття.

1000-ліття удержавлення християнства дещо притьмило річницю відновлення державности України з 22 січня 1918 року, яка майже непомітно пройшла своє 70-річчя. В 1989-му році, у 70-ліття соборности українських земель, хай уривок з книжки Колодзінського нагадає потребу соборности українських земель як справу, що є не менше важливою, як справа державности. Вимоги Хмельницького щодо волі народу і його території, йшли впарі, коли вимагав відступу поляків з України за Вислу, по лінії — Краків і Люблин.

Хмельницький був і стояв за етнографічні території української держави. Важливе 20-те століття, тим, що український нарід тричі приголошував свою державність і тричі окропив себе в її обороні власною кров'ю. Це сталося — 1 листопада і 22 січня 1918 р., 15 березня 1939 р. та 30-го червня 1941 р. — В цьому році — 1989-му, в році 70-річчя об'єднання двох українських республік — ЗУНРі УНР в одну державу, нагадаємо історичну подію визвольної війни Хмельницького за самостійну і соборну державу уривком статті із твору полковника Михайла Колодзінського — „Українська воєнна доктрина”.

Б. Стебельський

Богдан Лепкий

ХОЧ КРЯЧЕ ГАЙВОРОН...

Хоч кряче гайворон
Й гукає Див —
Не висох Сян, і Дон
Пливе, як плив.

Ще нам Дніпро шумить
Й лама граніт,
Народ спічне на мить
— Й здивує світ.

Нема таких кайдан,
Щоб люд скувать,
Наш дім, наш храм, наш лан —
Не дасть! Не дасть!

Д-р Анатоль Бедрій

БОРЕЦЬ І МУЧЕНИК ЗА УКРАЇНУ

Д-р Володимир Горбовий

Поміщуємо тут першу частину монументальної праці д-ра Анатолія Бедрія про д-ра Володимира Горбового. Цілість праці вийде окремою книжкою. (ред.)

„...він увесь не умре.
Його думи нехитрі
додумують внуки,
і з очей ще віки пломенітимуть в них
його пристрасть і гнів,
його радощі й муки,
що, вмираючи,
він передав для живих”.

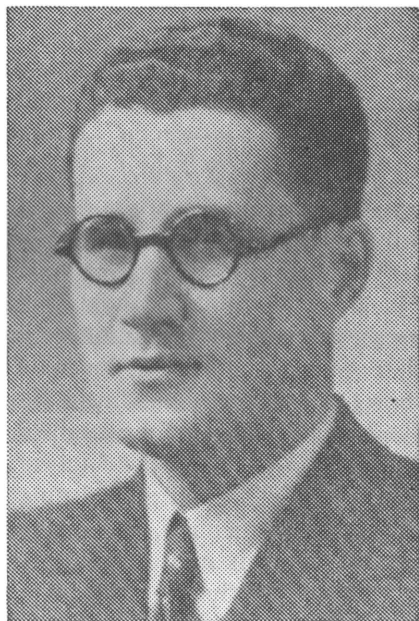
(Василь Симоненко, із збірки
„Типа і грім”)

І (Долина)

Підкарпатське містечко на Бойківщині Долина дало українському народові в двадцятому столітті людину, що залишила значний вплив у його історії визвольної боротьби за власну національну державу. Цією людиною є сл. пам. д-р Володимир Горбовий.

Долина й Долинщина є органічною частиною української нації щонайменше біля двох тисяч років. Перша записана вістка про місцевість Долину датується 1112-им роком, здається під пануванням перемиського князя Володаря Ростиславича,

коли в Українській Державі володів вел. кн. Володимир Мономах. Тоді в Долині був збудований Вознесенський монастир, ченці якого розвинули крім релігійно-церковної діяльності також солеварство.¹⁾ (Іван Тесля, „**Географічний нарис Бойківщини**” в **Бойківщина, Філядельфія, 1980, с. 75**). Рівночасно розвинулася на Долинщині деревообробна промисловість. Почерез Долину протікає річка Турянка, що вливається до Свічі (відноги Дністра). В дев'ятнадцятому сторіччі, Долина розвинулася під австрійською окупацією у повітовий осередок, а Долинщина стала ширше відома своїм визначним родом Охримо-

Д-р Володимир Горбовий, провідний член УВО-ОУН на керівних постах від початків революційної боротьби полк. Євгена Коновальця. Визволенню України посвятив усе своє життя.

вичів, а далі — Горникевичів. Ксенофонт Охримович заступав Долинщину в австрійським парламенті, а пізніше — Володимир Охримович, який був також співосновником Національно-Демократичної Партії.²⁾ (Гляди **Олександр Татомир, „Причинок до історії Бойківщини”, Бойківщина, як вгорі, с. 214 і далі**). Юліян Охримович редагував 1913-1914 років студентський журнал **Шляхи**, був автором праці **Розвиток української національно-політичної думки** (1922). З цього роду долинян вийшов пізніший визначний націоналістичний провідник Степан Охримович (1905-1931). Можливо, що завдяки впливам Охримовичів, через Долину проведено під австрійською окупацією залізничну лінію, пов'язуючи тісніше це повітове містечко зі Стриєм та через Калущ із Станіславовом (тепер Івано-Франківське).

II (Юнацькі і воєнні роки)

Володимир Горбовий народився 30 січня 1899 року в Долині. ³⁾ (Помилково подається в деяких матеріалах дата 30 липня 1899, а це тому, що неправильно пояснюється в рукописі Горбового римське "I", як арабське "7". Неправильно дехто подає його місце народження в селі Обороння, пов. Долина. „Долина” подана, як місце народження, самим В. Горбовим у рукописнім Відкритім листі з 30 січня 1962). Батько Володимира, Григорій Горбовий, був заможним селянином, який мав власне господарство з хатою в селі Оболоння Долинського повіту. ⁴⁾ (В „Скарзі” з 15 серпня 1978 р., д-р В. Горбовий пише: „У серпні 1972 р. я повернувся з ув’язнення до рідного села Оболоння і поселився у своїй хаті, що на вул. Т. Шевченка, 112”. „Шлях Перемоги”, Мюнхен, ч. 11, 18 березня 1978). Володимир мав двох братів — Ярослава й Івана.

Володимир Горбовий відбув народну школу в Долині. За його дитячих років парохом Долини був о. Василь Лопатинський. ⁵⁾ (Лопатинський був одружений з Неонілею Петрушевич. Рід Петрушевичів був поширений і активний на Стрийщині, і це могло мати відношення до дещо прихильного наставлення В. Горбового до д-ра Євгена Петрушевича в 1920-их рр. Гляди Іван О. Максимчук, „Нарис історії роду Петрушевичів”, Шікаго, 1967, с. 55). Батько, як добрий господар, призначив сина Івана на свого господарського наступника, а других синів вислав здобувати фах і знання в інших ділянках. Володимир ходив до Стрийської гімназії. В дитячих і юнацьких роках, він придбав високу національну свідомість, патріотизм і національне виховання. Стрий був тоді чи не другим після Львова осередком на західно-українських землях під кутом наростання самостійницько-державницького руху. На Стрийщині провели велику національну роботу, крім згаданих вгорі, такі заслужені діячі: Іван Вахнянин, д-р Євген Озаркевич, д-р Щасний Сельський, Михайло Білик. ⁶⁾ (Гляди Іван Боднарук, „Стрийщина і віденські Січі”, „Визвольний Шлях”, Лондон, ч. 7-8, 1964, с. 846-849). В Долині вчителював деякий час д-р Михайло Пачовський, пізніший член Української Національної Ради ЗУНР. Роман Дашкевич, пізніший полковник Січових Стрільців, організував на Стрийщині Січі від 1912 року і був членом УСС в 1914 р. Олекса Дереш скінчив в Стрию гімназію сім років скоріше ніж Горбовий, був старшиною австрійської армії, згодом УГА, і 1924 року відкрив адвокатську канцелярію в Долині. Гімназійним вчителем був там Іван Добуцак, замітний філолог. В Стрию

учителював Філярет Колесса. На Горбового міг мати вплив Михайло Матчак, старший на чотири роки, член УСС, співпрацівник полк. Є. Коновальця, ініціатор УВО і Тайного Університету у Львові. Видатним діячем у Стрию був о. Остап Нижанківський, як теж д-р Євген Олесницький. Олена Охримович-Залізняк була студентською організаторкою на Стрийщині під час гімназійних років Володимира Горбового. В Стрийській гімназії учителював ще філолог Михайло Посацький. ⁷⁾ **Гляди Мирон Утриско, „Визначні постаті Бойківщини”, Бойківщина, як вгорі, с. 81-118).** Стрийська „цісарсько-королівська гімназія” (від 1880 року), перетворена з вищої реальної школи, основаної 1873 р., напевно дала В. Горбовому національний український світогляд і підстави знання України.

Здавши матуру під час Першої світової війни, Володимир Горбовий був покликаний до австрійського війська. Мусів напевно відбутися старшинську школу, бо став лейтенантом чи пак хорунжим. ⁸⁾ **(В. С., „Завжди незламний”, Українська Думка, Лондон, 10 травня 1979).** Горбовий мав всі дані бути військовим старшиною: закінчену гімназію, знання кількох мов і „атлетичну будову тіла”, вагою досягав до 90 кілограмів. ¹⁰⁾ **(Гляди Володимир Макар, „Берега Картузька”, Торонто, 1956, с. 59).** Він був приділений або до 9-го перемисько-стрийського стрілецького полку або до 33-го стрілецького полку. Брав участь у боях на італійському фронті. Після розпаду Австро-Угорщини, він зголосився до служби в Українській Галицькій Армії, в якій був фронтовим старшиною. У бою під Козятином на Вінничині в серпні 1919 р. був тяжко поранений, втративши одне око. Сам Горбовий мав висловитися: „Під час служби в Українській Галицькій Армії я втратив око й одну частину легенів — це наслідок туберкульозу”. ¹¹⁾ **(там же. Інший автор подає, що „в боях на Італійському фронті він втратив одне око, на місце якого йому вложено скляне”. В. С., „Завжди незламний”. Ще інший автор вістував, що д-р Горбовий в 1950-их роках „носив” чорну пов'язку на оці, яке він згубив на Італійському фронті 1917 р. І ця пов'язка якось збереглася в моїй пам'яті якнайдовше, коли я уявляв собі доктора. С. Караванський, „Мої зустрічі з В. Горбовим”. В. Ш. Квітень, 1968, с. 476).** Найправдоподібніше, він був призначений до III Корпусу УГА, зі ступенем поручника. В. Горбовий брав участь у поході злучених українських армій на Київ у серпні 1919 р., бо про цю офензиву він „розповідав захоплююче”. ¹²⁾ **(В. Макар, Берега Картузька, як вгорі, ст. 140).** Роки 1917-1919 зробили юнака з

провінції державником-соборником, який зі зброєю в руках борввся за захист України від чужих агресорів.

III (Початки УВО)

Осіню 1920 р., 21-річний поручник Горбовий повертається до рідної Долини. Там він застає нових окупантів — польських завоювників. Він довідується, що поляки в травні 1919 р. брутально замордували знаного йому патріота й композитора о. Остапа Нижанківського, а в Долині провели масакру 24 червня 1919 р. групи українських діячів, між якими були: Йосип Бойдуник, Володимир Мазуркевич, Микола Фреїшин, Ілько Фреїшин. ¹³⁾ („Кривава Книга”, частина I, вид. Уряду ЗУНР, Відень, 1919, ст. 11). Цього роду вістки дали молодому старшині завзяття до чину проти нових окупантів, помимо тяжкої інвалідности.

Пор. В. Горбовий мав зв'язок з провідними людьми біля полк. Євгена Коновальця, бо зразу, коли виникла ідея сформування нової визвольної військової організації, він про це був повідомлений. ¹⁴⁾ (Гляди З. Книш, „На життя і смерть”, Торонто, 1980, розповідь Антона Стефанишина, с. 166-176). І саме Горбовий береться за організування підпільної організації на терені Долинщини. Він підготував основуючу нараду, що відбулася **20 грудня 1920 р.**, вів зборами і був одногосно вибраний на команданта Повітової Колегії цієї організації.

Найперше він поінформував зібраних військовиків, що у Львові сформувався „центр визвольної організації 'Воля'... на чолі якої стоїть тимчасово колегія. Головою має бути полк. Є. Коновалець, що наразі ще за границею”. ¹⁵⁾ (там же, с. 167).

Після згоди присутніх творити нову визвольну організацію, наступив слідуючий акт, як його описує очевидець: „Наказ 'струнко'! Всі піднялися з місць і повторяли присягу, що її проводив Горбовий. Багато літ минуло від тоді, немало наслухався я патріотичних закликів, революційних зазивів, палких кличів до боротьби, та й сам писав їх, але ці перші слова присяги вірности до сьогодні обривають мені в ушах і, здається, ні одне її слово не вилетіло мені з пам'яті: **'Присягаю перед Всемогучим Господом Богом, перед Українським Народом, що служитиму чесно і слухатиму вірно наказів Проводу й Команди Української Військової Організації Воля. Клянуся духами поляглих Бійців, що дотримаюсь цієї присяги, а коли б не дотримав — хай буду проклятий, як зрадник Українського Народу. Так мені, Господи, допоможи'**. Скінчив поручник Горбовий. А

всі ми далі стояли, як заворожені, і тільки на наказ: 'Свобідно, спочинь!' — стрепенулися й засіли до наради".¹⁶⁾ (там же, с. 168). З усіх там присутніх, пор. В. Горбовий найпоследовніше й беззастережно придержувався цієї присяги до кінця свого життя. До Повітової Колегії на Долинщину крім пор. Горбового обрано: хор. Юліяна Купчинського на ад'ютанта і заступника команданта, хор. Осипа Бойдуніка на організаційного референта, хор. Антона Стефанишина на бойового референта і хор. Володимира Мацевича на розвідочного референта. У зборах ще брали участь і стали членами нової організації: Михайло Андрейків, Михайло Боринець, Маріян Данюк, Іван Кұльчицький, Юліян Мухаїр і Михайло Селешко. „Це були 'перші хоробрі', що стали пробоевиками нового визвольного руху в Долинщині".¹⁷⁾ (там же, с. 167. Осип Бойдунік подає за дату створення УВО в Долині: 15 грудня 1920 р. Він подає дещо іншу версію: „Пам'ятаю цю дату ще й тому, що це було якраз місяць по моєму повороті з Азії. Саме було Латинське Різдво, коли з Окружної Колегії УВО до Долини приїхав чотар Я. Л., щоб створити в нас Повітову Колегію УВО" його „Як дійшло до створення ОУН", Євген Коновалець і його доба, як вгорі, с. 359. Бойдунік промовчав згадати пор. Горбового взагалі, і як повітового команданта зокрема).

Ще досі не було остаточного рішення щодо назви нової організації.¹⁸⁾ (Початково, централія здається мала мати назву: „Начальна Колегія Військових Організацій", яка видала „Наказ ч. 1" з датою 2 вересня 1920 р. Гляди Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, Варшава, 13 січня 1936, с. 17). Це наступило щойно після приїзду полк. Є. Коновальця до Львова в 1921 р. Під кінець 1920 року вже були зорганізовані й почали діяти Окружні Команди. Командний осередок у Львові („Начальна Колегія") діяв заледве три місяці в складі: М. Матчак, О. Навроцький, Ю. Полянський, Я. Чиж, В. Целевич.¹⁹⁾ (Петро Мірчук згадує про формування чотирьох округ УВО щойно після відбуття наради весною 1921 р. Нарис історії ОУН, т. I, Мюнхен, 1968, с. 21).

Про початки УВО інформує один із її основників: „Ми створили військову організацію. Війна ще не скінчилася, а навіть якщо скінчиться, нам треба зберегти військові кадри, щоб вести далі боротьбу проти обидвох окупантів і мати на всякий випадок готову військову силу. Організаційна робота вже ведеться. Командантом Української Військової Організації буде полк. Євген Коновалець, він покищо в Відні, але стараєть-

ся якнайшвидше дістатися до Львова”.²⁰⁾ (**Осип Навроцький, „Початки УВО в Галичині”, Срібна Сурма, збірник II, Торонто, 1964?, с. 25).**

Творення УВО проходило й на емігранції. В таборі полонених та інтернованих в Йозефові та в Празі на Чехах початково вона мала назву „Бойова Організація Галичини”, а щойно пізніше прийняла назву „Експозитура УВО в ЧСР”.²¹⁾ (**Осип Мельникович, „До історії УВО в Чехо-Словаччині” Євген Коновалець і його доба, як вгорі, с. 333-334).**

Літом 1921 р., полк. Є. Коновалець прибув до Львова і вкортці скликав при допомозі Начальної Колегії „таємні сходини коло 100 колишніх старшин”.²²⁾ (**П. Мірчук, Нарис історії ОУН, як вгорі, с. 21).** Пор. Горбовий брав участь у цих сходинах.

25 вересня 1921 р., бойовий референт Начальної Команди УВО (вже тоді переіменованої з „Начальної Колегії”) чотар УГА Степан Федак-Смок виконав у Львові атентат на голову польської окупаційної влади марлаша Й. Пілсудського й воеводу Грабовського. Але єдиний Грабовський був тоді поранений. Поляки провели численні арешти, в тому і пор. В. Горбового, якого тримали у львівській тюрмі Бригідки кілька місяців без суду.²³⁾ (**В. С., „Завжди незламний”, УД, як вгорі).**

„Зимомо того ж 1921 року відбувся з'їзд голов Окружних і Повітових Колегій і бойових референтів з терену. Діялося це в канцелярії адвоката д-ра Надраги у Львові під числом 11 вулиці Домініканської. Доповідали: сотник **Микола Саевич** про військово-бойові і **Володимир Целевич** про політичні справи. Тоді заведено одностаїну назву 'Українська Військова Організація', в нашому випадку відпало слівце 'Воля'”.²⁴⁾ (**З. Книш На життя і смерть, з розповіді Антона Стефанишина, як вгорі, с. 175).**

УВО під безпосереднім керівництвом полк. Євгена Коновальця виросла в 1921-1922 роках у сильну організацію. Повітова сітка УВО в Долинському повіті під командою пор. В. Горбового охоплювала тоді 85 осель. А сот. Навроцький інформує, що „самих тільки окружних і повітових командантів УВО було в той час 58. До того, загально відомо, що полк. Євген Коновалець завжди вмів добирати собі здібних і відданих співпрацівників”.²⁵⁾ (**Осип Навроцький, „Полковник Євген Коновалець”, Срібна Сурма, збірник II, як вгорі, с. 124).**

Літом 1922 р. відбувся другий з'їзд командантів УВО округ і повітів та бойових референтів в залі НТШ під числом 24 вулиці Степана Чарнецького у Львові. З Долини приїхали пор. В.

Горбовий і хор. А. Стефанишин. „Там відбирав від нас звіти полк. Євген Коновалець”.²⁶⁾ (з розповіді А. Стефанишина, **На життя і смерть, як вгорі, с. 175**). Долинський повіт УВО провів у 1921-1922 роках значну визвольну дію і мав доручення приготувати один військовий курінь.²⁷⁾ (О. Бойдунік, „Як дійшло до створення ОУН”, **Євген Коновалець і його доба, як вгорі, с. 359**). Добре проведено в Долинщині саботажну акцію проти польських окупантів.²⁸⁾ (Володимир Мартинець, **Українське підпілля від УВО до ОУН**, Вінніпег?, 1949, с. 43, 47). Долинська Повітова Команда під керівництвом пор. Горбового започаткувала в УВО бойову чинність т. зв. ексів, тобто експропріацій польських окупаційних фінансових установ.²⁹⁾ (Дедалний опис саботажних акцій у Долинщині та „ексу” грошей соляної копальні в Долині, що дала 4 мільйони марок, описує А. Стефанишин в **На життя і смерть, як вгорі, с. 171-176**).

IV (У центрі УВО у Львові)

В другій половині 1922 р. „Володимир Горбовий мусів виїхати до Львова; на його місце прийшов поручник Роман Міхняк, гімназійний учитель”, — відношує А. Стефанишин.³⁰⁾ (**На життя і смерть, як вгорі, с. 176**, підкреслення мое — А. Б.). Переїзд 23-річного Горбового з повітового містечка до центру західно-українських земель — важлива подія в його житті. Цей факт посвідчує про суспільний ріст особистості Горбового. Причин його переїзду могло бути кілька: розкриття його на пості повітового команданта УВО, бажання студіювати у тайнім Українським Університеті, й покликання на вищий пост в УВО. У власноручній записці з 1962 р., Володимир Горбовий занотував: „Ще в 1921 я почав цікавитися юриспруденцією”.³¹⁾ **Відкритий лист**, Явас, Мордовська АССР, 30 січня 1962). Один студентський активіст у Львові в 1922-1923 рр. подає таке свідчення: „Я тоді членом УВО не був. Але діяльність УВО зазублювалася з діяльністю Української Крайової Студентської Ради. Це було не так через спільність деяких дій — напр. проти-виборчої акції, — як тому, що багато членів студентської підпільної організації були членами УВО. В УВО мав я деяких знайомих, зокрема **провідну ролю грали тоді в ній М. Саевич** (кол. чотар сотні УСС, що в ній я служив), **В. Горбовий** та інші.³²⁾ (В. Мартинець, **Українське підпілля від УВО до ОУН, як вгорі, с. 108**, підкреслення мое — А. Б.). Значить, пор. В. Горбовий виконував у Львові поважну функцію в УВО: або в Начальній Команді (що тоді виконувала теж функції Крайової Команди) або в Окружній Команді; радше в першій, бо на пост в Окруж-

ній Команді були б його спрямували до Стрия, а не до Львова, в окрузі якого він був необізнаний.

Чверть століття пізніше, полк. А. Мельник писав у листі до В. Мартинця, що в році 1922 хтось під ініціалом „Г” виконував функцію „начальника штабу” в Начальній Команді УВО.³³⁾ (Гляди В. Мартинець, **Українське підпілля від УВО до ОУН**, як вгорі, с. 33). Інший автор писав, що під ініціалом „Г” криється „правдоподібно” сот. Богдан Гнатевич.³⁴⁾ (З. Книш, „Начальна Команда УВО”, **Євген Коновалець і його доба**, як вгорі, с. 297). Одначе більше правдоподібним є, що на цей пост полк. Є. Коновалець покликав саме 23-річного пор. Володимира Горбового, який уже мав за собою заслугу успішного зорганізування визвольної боротьби на терені Долинщини і який наголошував потреби мобілізування до УВО молодших річників, які не були ще військовиками в Українській Державі 1918-1920 років. Зрештою, у зв’язку з атентатом УВО на польського президента Й. Пілсудського 25 вересня 1921 р., сот. Гнатевич був арештований поляками і цілий 1922 рік перебував у в’язниці, як і більшість тодішніх членів Начальної Команди. Внаслідок цього, полк. Є. Коновалець був змушений реорганізувати Начальну Команду з нових людей. Зразу після арешту сот. Гнатевича осінню 1921 р., полк. Коновалець покликав на пост шефа штабу УВО полк. Юрія Отмарштайна, який на цьому пості був до 2 травня 1922 р., коли-то його забили під час поїздки до табору полонених у Щепіорні в Польщі. Тоді полк. Коновалець зовсім певно покликав на пост шефа штабу Начальної Команди УВО пор. **Володимира Горбового**.

Щодо записки полк. Мельника про свої враження з 1922 р., запам’ятані чверть століття пізніше, важними аргументами окреслення пор. Горбового ініціалом „Г” могло бути незнання його, який був старшиною нижчого ступеня, який був вкортці після приїзду Мельника до Львова арештований поляками, і обережність щодо окреслення Горбового в другій половині 1940-их років, щоби йому не пошкодити під большевицькою займанщиною. Зате не було причини не назвати Гнатевича поіменно тим більше, що сот. Гнатевича напевно полк. Мельник знав з давніших часів, бо Гнатевич був чільним старшиною УГА.

На пості шефа штабу Начальної Команди УВО, пор. Горбовий напевно мав відношення до акції бойкоту виборів до польського сейму в листопаді 1922 р. та до **убивства Сидора Твордохліба** 15 жовтня 1922 р., бо у зв’язку з цими подіями поляки

арештували його вдруге та задержали в тюрмі „Бригідки” кілька місяців.³⁵⁾ (В. С., „Завжди Незламний”, УД, як вгорі). Один із співучасників атентату на коляборанта окупаційного режиму „хруня” Твердохліба, М. Дзіковський заломався під тиском слідчих поліцаїв і зрадив та виявив („всипав”) керівників УВО. Тиждень після атентату та Твердохліба і „всипи” Дзіковського, **полк. Є. Коновалець** був змушений виїхати потаємно **на чужину, 23 жовтня, 1922 року**, звідки вже ніколи більше не зміг повернутися на Рідні Землі.

Під час свого перебування у Львові, пор. В. Горбовий міг був бути причетний також до ідеї сформування Української Партії Національної Роботи (читай Революції), заініційованої д-ром Дмитром Донцовим та піддержуваної полк. Коновальцем. Це мала бути партія самостійників-соборників, яка мала змагатися за УССД явними методами під польською окупацією. Горбовий напевно звернув тоді більшу свою увагу на ідеї д-ра Донцова, який саме видав свій більший твір **Підстави нашої політики** і почав талановито редагувати місячник **Літературно-Науковий Вісник**. Вже тоді В. Горбовий міг був заприятитися з Самійлом Підгірським із Волині, якого він згодом, у 1941 році, приєднав до революційного будівництва української держави.

V. Ріст націоналізму

Вийшовши з тюрми весною 1923 р., Горбовий напевно за допомогою Начальної Команди УВО, а може й самого полковника Коновальця, переїхав вкоротці до Чехо-Словаччини. Там він вступив на студії правничого відділу Карлового університету в Празі. Переїзд до ЧСР був подиктований тим, що на галицькому терені Горбовий був надто вже під польською обсервацією, а з другого боку, здібному молодому старшині доцільно було здобути вищу освіту, потрібну для дальших і серйозніших національно-визвольних завдань.

Весною 1923 р. Рада Амбасадорів у Парижі передала формально суверенність над західньо-українськими землями Польщі. Це означало, що визвольна боротьба затягатиметься на довгі роки, тим більше, що в грудні 1922 р., також Росія ліквідувала ілюзорну самостійність УССР, створивши імперську державу — ССРСР. В провідних колах УВО визрівало переконання, що самою збройною боротьбою України не визволити; потрібно людей з високим професійним знанням й ідеологічною наснагою. Партизанський рейд Мельничука й Шеремети 1922 р. показав, що не малими професійними військовими кадрами, а

довготривалою всеснародною революційною боротьбою треба буде вести визвольну боротьбу.

Після 1923 р. у провідних колах УВО наростало переконання, що, як писав ще 1904-го року Микола Міхновський: „головна причина нещастя нашої нації — брак націоналізму серед широкого її загалу”.³⁶⁾ (його **Справа української інтелігенції в програмі УНП**, порівняй П. Мірчук, **Микола Міхновський**, Філядельфія, 1960, с. 45). Але вкортці виявилось, що УНПР з періодиком **Заграва** не втримається під польською окупацією, і правильнішим є шлях підпільної політичної організації. В тому ж часі, на Чехо-Словаччині постала Група Української Національної Молоді з органом **Національна Думка** (1923), що втрималася довше; показалися різниці між веденням боротьби на окупованих українських землях і на еміграції. Тоді ж у Львові твориться **перша таємна націоналістична організація** під назвою: **Група Української Державницької Молоді**, на чолі якої стає **Степан Охримович із Сколього**, якого рід тісно пов'язаний з **Долинщиною**.

Вплив на появу групи Степана Охримовича напевно мав почерез УВО старший від нього на шість років пор. В. Горбовий. ГУДМ наголошувала примат націоналістичної ідеології у формуванні визвольного руху. З Охримовичем підросло нове покоління, що стаючи членами УВО, попадало рівночасно під сильний вплив ідеологічно-наснаженого Донцовим волонтеризму. В 1925 році постає на Чехо-Словаччині ще одна організація — **Легія Українських Націоналістів** з журналом **Державна Нація**, а на ЗУЗ у 1926 р. — підпільний **Союз Української Націоналістичної Молоді** зі журналом **Смолоскипи**. Вкортці, в СУНМ діяльність виявили такі згодом чільні націоналісти-революціонери: **Степан Охримович** (нар. 1905), **Богдан Кравців** (нар. 1904), **Степан Ленкавський** (нар. 1904), **Іван Габрусевич** (нар. 1902), **Зенон Коссак** (нар. 1907), **Богдан Кордюк** (нар. 1908), **Михайло Турчманович** та інші.

Трагічна загибель Гол. От. Симона Петлюри в травні 1926 р. дала поштовх до скріплення соборницько-націоналістичної течії, а русофільство й советофільство людей біля уряду ЗУНР, очоленого Євгеном Петрушевичем, довело до загострення в УВО конфлікту між тими, які ставили дво-фронтову концепцію боротьби проти Польщі і проти Росії та тими які ставили на орієнтацію на Росію проти Польщі. До першого такого зіткнення дійшло під кінець 1923 р., коли стало відомо, що д-р Є. Петрушевич вислав до Москви делегацію від ЗУНР задля зискання допо-

моги проти Польщі. Щоби запротестувати проти спілкування з російськими завойовниками, полк. Коновалець уступив із функції Начального Команданта УВО. Функції Начальної Команди перебрала „Політ-Колегія”. Крайовим командантом на ЗУЗ став полк. Андрій Мельник, „особа сприйнятлива для диктатора Петрушевича і його оточення як добрий військовик і бійовик, але людина не такого чіткого політичного наставлення, як полк. Є. Коновалець”.³⁷⁾ (П. Мірчук, **Нарис історії ОУН**, як вгорі, с. 38-39). Конфлікт поглибився, коли була закатована поляками Ольга Басараб, 12 лютого 1924 р., з вини залишених у неї матеріалів керівника розвідки УВО, сот. О. Думина, що був прихильником д-ра Петрушевича й проросійської течії. Коли ж в УВО взяла верх соборницька течія, тоді, в червні 1924 р., полк. Коновалець погодився знову перебрати позицію „Начального Команданта УВО”. З УВО виступив голова Політ-Колегії УВО, от. Ярослав Селезінка, військовий референт в уряді ЗУНР. До остаточної розв’язки конфлікту дійшло на ужгородській конференції УВО в січні 1925 р. (в якій брав участь пор. В. Горбовий). „Конференція визнала неправильними позиції визнавців орієнтації на 'радянську Україну' та прихильників політики Петрушевича, як теж затвердила усунення інж. Я. Індишевського (Крайового команданта на ЗУЗ) і сотн. О. Думина та їхніх однодумців з рядів УВО”.³⁸⁾ (**Нарис історії ОУН**, як вгорі, с. 40-41).

Пор. В. Горбовий оприділився по боці дво-фронтової визвольної боротьби, тобто по стороні полк. Коновальця. В 1926 р. він правдоподібно займав сензитивний пост керівника зв'язку між Начальною Командою і Крайовою Командою.³⁹⁾ (На це вказує світлина в книзі **Євген коновалець і його доба** на стор. 366). Горбовий міг був займати цей пост ще й тому, що через Долинищину переходили часто зв'язкові. Під відомою світлиною зазначено: „Добжіща, 1926”. Прибувши зв'язковий Антон Стефанишин, це той самий, який був бойовим референтом у Долинській Повітовій Команді УВО, яку очолював пор. В. Горбовий. На світлині, пор. Горбовий сидить посередині, а довкола нього ще трьох долинян із його колишньої Повітової Команди. В роках 1926-1927, пор. Горбовий „був одним із провідних членів УВО”.⁴⁰⁾ (В. Мартинець, **Українське підпілля від УВО до ОУН**, як вгорі сс. 168. Підкреслення моє — А. Б.). Він брав участь у нараді Начальної Команди УВО, що відбулася в Празі „з кінцем 1926 р. чи на початку, а то на весні 1927 р.” — прубує пригадати В. Мартинець, якого тоді запрошено до редакції

Сурми, органу УВО. Мартинець пояснює, що „дуже неясно затрималася в моїй пам'яті нарада”. Він підсуває фальшиву версію, що В. Горбовий тоді „тримав сторону й боронив авторитету през. Петрушевича”. ⁴¹⁾(там же, с. 168-169) Мартинець

Учасники Першого Конгресу Організації Українських Націоналістів. Голова Проводу Українських Націоналістів, полковник Євген Коновалець, в центрі першого ряду, четвертий зліва.

Між учасниками першої зліва у першому ряду сидить Юліан Васснян і четвертий у четвертому ряду Степан Ленкавський — члени Ідеологічної Комісії Конгресу.

нець повторяє цю інсинуацію на іншому місці: „З її (УВО) провідного активу повідпадали одиниці, що зв'язані були з різними партіями. Саєвич і Горбовий (ці стали по боці Петрушевича)”. ⁴²⁾(там же, с. 221). Щодо Миколи Саєвича, то він був активним

Полковник Євген Коновалець творець і провідник організацій визвольної боротьби УВО та ОУН в 20-их і 30-их роках.

в УВО до 1929 р., але переключився на науково-педагогічну працю.⁴³⁾ (Гляди **Енциклопедія Українознавства**, словникова частина, Мюнхен, т. 7, с. 2691). З цього періоду маємо ще записку, що пор. В. Горбовий „часто їздив до Берліну”.⁴⁴⁾ (З. Книш, **ЗУНРО**, Торонто, 1974, сс. 231). Це джерело подає що інше, ніж В. Мартинець, що на сторону Петрушевича перейшли нібито Петро Сайкевич і В. Горбовий. Абсурдним є це твердження щодо Петра Сайкевича, цілий час до кінця 1920-их рр. він був активним в УВО і в 1931 р., полк. Євген Коновалець вислав Петра Сайкевича на ЗУЗ, щоб той перебрав становище Крайового Команданта УВО Крайового провідника ОУН після замордування поляками сот. Юліяна Головінського. Отож Сайкевич

не міг тоді стояти на русофільсько-советофільських позиціях. Щодо пор. Горбового, то опінії згаданих авторів про його нібито советофільські симпатії були продуктом злоби й очорнювання, випродуковані в пізніших роках внаслідок подій, які заіснували на початку 1940-их роках. В роках 1924-1928, пор. Горбовий виконував постійно доручені йому полковником Коновальцем доручення, а рівночасно інтенсивно й успішно працював над досягненням докторату права.

Адольф Гладилович

ОЛЕКСА ГАСИН

(С п о г а д)

Перерваний зв'язок

В літі 1936 р. польська поліція в Бориславі несподівано заарештувала магістра права Н. Н. В тому часі арешти відомих українських націоналістів були нормальним явищем. Поліція шукала між ними за членами ОУН. Коли арештованому вона не могла доказати приналежності до ОУН (а доказати це, звичайно, не було так легко!), тоді після якогось часу вона випускала його з в'язниці на те, щоб при найближчій нагоді знову заарештувати. Н. Н. був провідником Повітової Екзекутиви ОУН Дрогобиччини. Крім нього до складу Екзекутиви, тобто Проводу, входили дві особи — Степан („Стефко”) Ніклевич, реферант Юнацтва ОУН і одночасно Організаційний референт трьох районів Бориславщини і я, організаційний референт для решти повіту. Н. Н. підлягав безпосередньо Олексі Гасинові, Окружньому Провідникові Стрийщини, до якої належав наш повіт. Через арешт Повітового Провідника організаційний зв'язок повіту з Округою був хвиливе перерваний і його треба було негайно налагодити. Мій колишній однокласник у гімназії, Ніклевич, працював в кооперативі на передмісті Борислава, в Гуківій Горі, і йому було важко залишати працю на довший час. Тому до Конюхова, де жив Гасин, — поїхав я.

Конюхів належав до найсвідоміших сіл Стрийського повіту. Польська влада мала з цим селом багато мороки. Оповідали, що Стрийський староста, тобто голова повітової адміністрації, казав, що він, якби міг, обгородив би це село колючим дротом, щоб ізолювати його від решти повіту, і мати з ним спокій раз назавжди...

Я приїхав до Стрия поїздом і для кращої конспірації подався в дальшу дорогу пішки. Конюхів зробив на мене гарне враження — це було велике, культурне й заможне село. На жаль Олекси я не застав удома. Не сказавши домашнім, хто я такий, я вернувся з нічим.

У боротьбі з анархією

На щастя, Олекса Гасин, крім особистого зв'язку з Н. Н., мав з ним ще другий — через дівчат-зв'язкових.

Полк. Олекса Гасин, шеф штабу УПА, член Проводу ОУН в Україні, військовий організатор і бойовий старшина, згинув у січні 1949 р. в бою з московськими окупантами.

Кілька днів після моєї поїздки до Конюхова, провідниця Дрогобицької „Ланки дівчат” повідомила мене опівдні, що приїхав „гість” і хоче бачитися зі мною в другій годині по полудні там, де починається новий жидівський цвинтар. Цей цвинтар (в Дрогобичі казали „окописько”) був далеко за містом, в полі, при Гиравській дорозі, що вела до села Рихтич.

„Гість”, а ним був Олекса Гасин, якого я побачив тоді вперше, привітався зі мною, як із старим знайомим.

Вислухавши мій звіт, він зразу приступив до справи, яка йому, видно, найбільше лежала тоді на серці. Він говорив швидко й притишеним голосом.

— „Гора”, — сказав Гасин, — веде організаційне слідство в справі Павла Кулика. Він діє на свою руку під фірмою Організації. Недавно був напад на „шиб”¹¹⁾ „Марія Тереса” в Бориславі. Є сильне підозріння, що цей напад — також його робота. Ви мусите перевірити цю справу й мене повідомити про вислід.

Я знав „Павця” Кулика особисто, але організаційно ніколи не був з ним нав'язаний. Деякий час він ходив до української

гімназії в Дрогобичі. В своїм селі Колпці він був провідним комуністом, але після героїської смерти двох націоналістів з недалекого Трускавця — Василя Біласа й Дмитра Данилишина він, як і багато других комуністів Дорогобиччини, зірвав з комунізмом і завзято його поборював. Мені було відомо, що Кулик вступив до ОУН і під псевдонімом „Технік” керував у повіті бойовим сектором. Пізніше я чув, що Організація усунула його з цього посту та що він не передав усіх своїх людей новому провідникові бойового сектора. Від якогось часу на терені Дрогобицького повіту почали діятися дивні речі. Хоч ОУН припинила була терористичну акцію, відбулися два безуспішні напади — на поштовий віз коло села Солець і на поштовий уряд у селі Добрівляни. Нікого з напасників не зловили, але поліція й польські газети твердили, що обидва напади — діло ОУН. Вкінці якісь невідомі напасники пограбували копальню „Марія Тереса”, забираючи з собою кілька тисяч злотих, і знов пішла чутка, що напад учинила ОУН.

Про доручення Олекси Гасина в справі Кулика я негайно повідомив Ніклевича. Мій Стефко мав щастя — він натрапив на одного члена ОУН, який йому раніше підлягав, і цей признався, що брав участь у нападі на „Марію Тересу”, і що цей напад улаштував Кулик.

Я ніколи не довідався, як скінчилося організаційне слідство в цій справі. Я тільки знаю, що одного дня на якомусь відлюдді знайшли тіло застріленого Павла Кулика. Люди різно пояснювали собі це вбивство, але поліція завжди вперто твердила, що Кулика покарала ОУН.

Зустрічі за містом

Незабаром і Стефко Ніклевич попав на деякий час до тюрми. З нашого тричленного проводу на волі залишився тільки я.

Мої побачення з Олексою Гасином відбувалися раз у місяць, вечорами, в густих лозах над річкою Тисьменицею. Темою наших розмов була, здебільша, реорганізація повітової мережі й ідеологічний вишкіл членів. Щоб краще законспірувати наших людей, ми поділили мережу одного більшого району повіту на підрайони. Провідники районів і підрайонів знали тільки свого безпосереднього зверхника і своїх підлеглих. Раніше наша мережа діставала багато друкованих підпільних матеріалів. Тепер їх не було й тому для вишколу членів використовувалося старі матеріали. Особливий натиск ставилося на до-

кладне вивчення Постанов Першого Великого Збору Українських Націоналістів з 1929 р.

В жовтні 1936 р. передавши всі організаційні зв'язки Ніклевичеві, який тим часом вийшов на волю, я виїхав до Львова продовжувати університетські студії.

Згодом я довідався, що наш колишній провідник Олекса Гасин перебуває за кордоном, в Німеччині.

Безуспішна спроба

Були останні дні липня 1941 р. З горішнього балкону кам'яниці на розі вулиць Стрийської й Собеського в Дрогобичі звисали два великі блакитно-жовті прапори, а між ними красувався на великій блакитній таблиці виписаний жовтими буквами напис: „Обласний Провід Організації Українських Націоналістів”. В будинку, де перед війною була велика крамниця будівельних матеріалів і машин Гриця Гасина (Олексиного брата) і В. Стасенка, тепер усі три поверхи займала ОУН, яка в Україні вперше за весь час свого існування вийшла з підпілля на денне світло.

В одній кімнаті будинку був архів Організації. Я його впорядкував у вільних хвилинах, коли не виконував своїх обов'язків референта зв'язків із адміністрацією.

Дня 30 липня мене закликали до кімнати Обласного провідника Шрама. Він мене повідомив, що сьогодні в першій годині під нашим будинком ждатиме підвода, якою я поїду до Стрия й зголошуся там у важливій справі до Олекси Гасина.

Пообідавши в нашій харчівні в тому ж будинку, я поїхав.

Коло села Даляви нашу підводу задержало кількох міліціантів з блакитно-жовтими пов'язками на руках. Я показав їм перепустку з печаткою Обласного Проводу ОУН і підписом Шрама міліція негайно нас пропустила.

В Стрию ми задержалися перед будинком ОУН на ринку. Вниз була харчівня Організації й у ній я зустрівся з Олексою Гасином.

„В Дрогобицькій області, — сказав він мені, — вже zorganizовано міські, сільські й районні Управи. Залишається тепер тільки очолити нашу адміністрацію й для цього створити Обласне Управління. Ми маємо доброго кандидата на пост голови Обласного Управління. Ним є заслужений громадський діяч, о. Микола Притуляк. В нього родинна трагедія — большевики вивезли його жінку й сина, а коли вибухла війна, то він мусів ховатися, бо вони були б і його забрали. Завтра рано ви по-

їдете з о. Притуляком до Львова до Крайового Проводу. Я вам дам „кличку”²²); ви з нею зголоситесь до Івана Легенди й передаєте йому нашу пропозицію призначити о. Притуляка головою Дрогобицького Обласного Управління”.

Я переночував в гостинному домі молодого подружжя, до якого мене післав О. Гасин, а другого дня поїхав з о. Притуляком поїздом до Львова. В дорозі мій супутник, поважний священник, з бородою, розповідав мені про свою трагедію.

Останній раз у Львові я був три тижні тому. Тоді на багатьох будинках повівали блакитно-жовті прапори, а фасади деяких урядових будинків, наприклад, станиці Української Міліції на Жовківській вулиці, були завішені прапорами. Тепер у місті українських прапорів було багато менше, з грудей прохожих позникали блакитно-жовті стрічки, але наш прапор усе ще маяв високо вгорі на вежі ратуші.

В будинку „Дністра”, де була головна квартира ОУН, не було вже того руху, що тут панував три тижні тому. В ньому тепер було тихо й сумно, а люди, яких ми тут зрідка зустрічали, мали занепокоений і розгублений вигляд.

Почувши, в якій справі ми прийшли до нього, І. Легенда сказав:

„Нічого з цього не буде. Німці вже зарядили ліквідацію Львівського Обласного Управління. Підіть до будинку на площі Смольки ч. 3, там вас краще про все поінформують”.

В будинку, до якого нас спрямував І. Легенда, всі кімнати були відкриті, але бюрка були пусті — ніде ні живої душі.

На щастя, коло університету ми наткнулися на мгра Ярослава Спольського, недавнього провідника тієї частини Похідної Групи ОУН, в якій я був і яка в дорозі до Львова зорганізувала в містечку Сіняві українську адміністрацію. Від нього ми довідалися, що він тепер заступник голови Львівського Обласного Управління, але німці ліквідують українську адміністрацію в Галичині, яка від 1-го серпня входить в склад Генерального Губернаторства.

В такій ситуації задум Олекси Гасина створити українське Обласне Управління Дрогобицької області не міг бути здійсненим.

З лабетів Гестапо на волю

Мое коротке побачення з Олексою Гасином в Стрию в липні 1941 р. було, на жаль, останнє.

Одного літнього ранку 1942 р. мій товариш по праці Ілько

Кліщ³⁾ (ми обидва працювали тоді в Міському Харчовому й Господарському Уряді в Дрогобичі) схвильованим голосом сказав мені, що Гестапо довідалося, що Олекса Гасин в Конюхові, і вирішило його арештувати.

Ген. хор. Тарас Чупринка — Роман Шухевич, командир УПА і голова Проводу ОУН в Україні, згинув в боротьбі з московськими окупантами в 1950 році.

Та сталося чудо. До начальника тюрми, поляка, зголосилися два поліцейські з „Української Допоміжної Поліції” Гестапо, так званої „чорної поліції”. Вони йому сказали, що є наказ доставити Гасина до Гестапо. Начальник, нічого не підозрюючи, дозволив поліцейстам забрати Гасина з тюрми. Вони його забрали з собою і... усі три пропали без вісти. Обидва

поліцейсти були членами ОУН і дістали наказ визволити Олексу Гасина з тюрми.

Як же міг Кліщ дізнатися про цю таємницю? Зовсім просто. Він якимсь чином опинився був в ланці мельниківської ОУН, а провідний член цієї організації, інженер Т., працював в Обласному Гестапо перекладачем і одночасно інформував організацію про таємні пляни німців у відношенні до українців. А що Кліщ мене добре знав ще з-перед війни й мав до мене повне довір'я, то розповідав мені про все цікаве, що довідався на сходинах ланки.

— Що буде — затривожився я.

— Інж. Т. вже повідомив про це Влодка Кобільника і просив його негайно перестерегти О. Гасина.

Д-р Володимир Кобільник був відомий у Дрогобичі як провідний член ОУН під проводом Степана Бандери. В 1941 р. він був членом Обласного Проводу ОУН і тільки тому не опинився досі в німецькій тюрмі, що під час протибандерівської акції 15 вересня того ж року Гестапо не застало його вдома. Німці його покищо не рухали, ждучи дальших інструкцій своєї влади у справі тих бандерівців, які ще залишилися на волі. Знаючи Кобільника особисто, Т. уважав за відповідне саме його повідомити про загрозу, яка зависла над О. Гасином.

Кобільник зараз поїхав до Конюхова й був дуже здивований, коли почув від Гасина, що він не думає ховатися.

Незабаром дрогобичани почули недобру вістку — Гестапо арештувало О. Гасина і тримає його в тюрмі. Всі знали, що хто раз попав у закривавлені лапи Гестапо, тому, звичайно, нема вороття.

Не знаю чому німці посадили Гасина до загальної тюрми при повітовому суді на Стрийській вулиці, а не підвалів Обласного Гестапо на вулиці Міцкевича. Можливо, вони так зробили тому, що гестапівські підвали були переповнені арештованими. Але й загальна тюрма, в якій недавно НКВД масово розстрілювало українців, тепер була битком набита. Німці, щоправда, мали на це раду — коли в тюрмі не було вже місця для нових арештованих, тоді вони забирали з неї частину в'язнів і їх без допитів розстрілювали.

Над Олексю Гасином, провідником бандерівців, яких німці уважали за своїх найбільших ворогів з-поміж українських

патріотів (мельниківців вони покищо терпіли!), нависло марево мученичої смерті.

Прийшов час, коли Гестапо зацікавилася й іншими бандерівцями, які ще були на волі. Весною 1943 р. вони арештували д-ра Володимира Кобільника, а в лютому 1945 р. він уже не жив — згинув у таборі в німецькому місті Шембургу. Подібна доля ждала й мене, але мене завчасу перестеріг інший український перекладач дрогобицького Гестапо, Легедза. В липні 1943 р. я під секретом повідомив голову Міської Управи д-ра Осипа Костшемського про небезпеку, яка мені грозить, і, підшукавши на своє місце в магістраті наступника, виїхав раз назавжди з рідного міста.

Багато років пізніше, в Канаді, особа, яка була втаємничена в справу втечі Олекси Гасина з німецької тюрми в Дрогобичі, але не бажає, щоб її називати по імені, подала мені докладніші інформації про цю втечу. Втечу zorganizував визначний член ОУН під проводом Степана Бандери Кость Цмоць, який раніше визволив з німецької тюрми у Львові відомих провідних членів ОУН Дмитра Грицяя й Ярослава Старуха. В 1944 р. Олекса Гасин перебував у Карпатах, в околицях славної гори Маківки, в селі Хігарі на Скільщині. Там була досить велика частина УПА. В тому часі УПА мала договір з мадярським військом — одні одних терпіли.

Кого ми втратили?

Повідомлення Головного Командування УПА і Проводу ОУН на Рідних Землях про геройську смерть у Львові в січні 1949 р. шефа Головного Військового Штабу УПА, члена Проводу ОУН, полковника УПА Олекси Гасина-Лицаря кінчається такими словами:

„В особі полковника Гасина-Лицаря український визвольно-революційний рух утратив одного з найбільш досвідчених і талановитих революційних керівників та військових старшин.

Вічна Слава Героєві Української Національно-Визвольної Революції!”

Хай мій спогад буде квіткою на невідому могилу незабутнього Провідника й Друга!

-
- 1) „Шиби” — копальня нафти з дерев'яною вежею.
  - 2) „Кличка” — гасло, пароль.
  - 3) Згинув 1944 р. в рідному селі Медвежі коло Дрогобича з рук НКВД, яке розстріляло його разом з братом Василем і їхніми родинами.

Д-р Олександра Копач

БЕЗСМЕРТНІСТЬ ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Був рік 1838. По всій Україні і далеко поза її межами рознеслася сумна вістка, що в Полтаві, 29 жовтня помер Іван Котляревський. Дійшла вона й до Тараса Шевченка в Петербурзі, і сумом сповила його серце. Під впливом свого болю написав він похвальну оду: „На вічну пам'ять Котляревському”. Проминуть роки і Т. Шевченко, вже тоді славний поет і маляр, перебуваючи в Полтаві 1845 р., змалює будинок, де колись жив поет. І ще проминуть роки і Шевченко знову згадає Котляревського і напише про нього, вже під кінець свого заслання, в повісті „Близнята”, зображуючи поета у постаті директора, „попечителя”, гімназії у Полтаві. Від часу написання оди дотепер пройшло вже понад півтора сотки років, а перечитуючи її, ми подивляємо геніяльну інтуїцію Шевченкову. Він бо тоді, зараз по смерті Котляревського, зрозумів і оцінив його творчість, як ніхто інший в Україні. Шевченко відчув саму її сутність, віддав пошану поетові і передбачив вічну славу цього подвижника національного відродження України:

„Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сєє,
Тебе не забудуть!”

Мабуть, нема тепер ні одного, хоч трохи освіченого українця, що не знав би „Енеїди”, не зачитував би початку її — „Еней був парубок моторний і хлопець, хоч куди козак”. Скрізь і в широких масах народу знані пісні з „Наталки Полтавки”. А все таки ми не знаємо Котляревського з нутра, його духовної істоти, його надзвичайного характеру. Щолише недавно Євген Сверстюк у своєму чудовому есеї „Іван Котляревський сміється”¹⁾ зумів відкрити духову сутність поета.

У чому саме справа? Як „Енеїда” могла спричинити національне відродження? Гляньмо на Україну тої доби.

Іван Котляревський народився у Полтаві, козацькому полковому місті, 1769 року, в панській родині, чи як тоді казали в „дворянській”. Батько його, нащадок козацького роду, Петро Котляревський був тоді урядником у Полтаві, подбав він про добру освіту для свого сина. Тож зі школи виніс поет добре знання кількох мов. Крім своєї рідної, знав він клясичні мови, греку, латину, читав клясичні твори греків і римлян, як також і французьких авторів. Знав також німецьку та російську мови.

Поетичний хист, легкість писання виявив уже в ранніх шкільних роках. У житті різно бувало: учителював, був директором школи, був директором театру, служив у війську. Брав він участь у війні з Туреччиною, де вславився відвагою і одержав рангу майора та брильянтовий перстень. У час Наполеонських воєн організував козацький полк. Не манили його ніколи ні кар'єра, ні багатства, як це сталося з іншими його сучасниками. У всіх життєвих ситуаціях дбав тільки про те, щоби залишитися в Україні, і постійно проживав у Полтаві. Звичайно, згадані факти це тільки декілька даних з його життя. На жаль, дотепер немає повної вичерпної бібліографії, а дослідники все ще збирають матеріали.

Іван Котляревський народжений у Полтаві в 1769 р., поет і драматург, основоположник нової літератури живою українською мовою.

На час життя письменника випали дуже важливі і тяжкі події в історії України. Згадати б хоч декілька. Як відомо, тоді Москва ліквідувала рештки Гетьманщини, зруйнувала Запорозьку Січ (1775 р.), завела кріпацтво (1781), ліквідувала школи, особливо по селах, знищила культурний центр у Києві, навіть силою забирала професорів Київської Академії до Петербурга. Багато українських письменників, перекладачів виїхало і виїжджало з України (Рубан, Богданович, Наріжний, Гнідич і багато інших). Ширилось винародовлення вищої верстви і духовенства. Ширилось дивне „роздвоєння” як напр. у письменника Гоголя. Не дались „роздвоїти такі характери як Скородода, І. Котляревський, Т. Шевченко, як про це пише в згаданому есеї Євген Сверстюк. Навіть назву України-Гетьманщини замінено тоді на „Малоросію”.

Іван Котляревський добре бачив що діється та умів у своїй творчості тогочасні події гнети, руйнації контрастувати зі світлими образами недавньої козацької доби. ...„так вічної пам'яті було у нас, в Гетьманщині колись...” Легко, з козацьким гумором написана „Енеїда” розкривала історію козаків після зруйнування Січі-Трої, давала життя усім верст народу, традиції, звичаї, а в глибині змісту будила тугу за свободою, за своєю державою. Не забуваймо при тому, що „Енеїда” поширювалась тільки у відписах, а знана стала серед широких мас читачів. Вона притягала і чарувала всіх. Написана живою українською мовою немов визволила з в'язниці духову силу народу. Так Іван Котляревський закріпив літературну живу мову на місце старої літературної мови і започаткував нову добу в історії нашої літератури. І не тільки це. Він закріпив у літературі новий напрямок, так званий клясицизм, на зміну барока. І в той спосіб українська література, що завжди була в тісному зв'язку зі світовою літературою, помимо політичної катастрофи, продовжувала й далі розвиватись у світовому масштабі. За своєю тематикою вона усім зрозуміла, як й „Енеїда” Вергілія, однак вона не переклад, але за словами М. Рильського, „самобутній і глибоко національний твір”²³).

Протягом XIX і XX століття багато учених досліджували творчість І. Котляревського. У 200 років з дня народження, 1969, вийшла в Києві монографія „Живі традиції. Іван Котляревський та українська література”. Автор, Євген Кирилюк, зібрав багато документального матеріалу. Між іншим читач знайде цікаве твердження М. Марковського про вплив І. Котляревського на Осипова, а не навпаки, як ми дотепер читали в наших історіях літератури.

Багато дечого не знаємо, не розуміємо на нашу власну шкоду. Багато пропало внаслідок вічних заборон друкувати українські книжки. Та ж перші три частини „Енеїди” вийшли друком 1798 р. в Петербурзі, а повне видання вже по смерті автора, в Харкові 1842 р., і аж 1952 р. вийшло в Києві Академічне видання „Енеїди”²⁴). Згадати б ще збірник „Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях” з 1969 р. Сподіймося, що до 225 року вийдуть в Україні ще нові праці і досліді на основі відшуканих документів.

Творчість І. Котляревського постійно вивчають і будуть вивчати, бо там заховані духові скарби. А без них — ми що? Тільки свідомість своєї культури, своєї нації творить справжніх

Людей. Тож тепер, відзначаючи 220-ліття з дня народження І. Котляревського, не забуваймо, що в чудесному джерелі „Енеїди” знайдемо не одну духову цінність, а між ними й віру в свої сили, бо „Любов к отчизні де героїть, Там сила вража не остоїть”.

Сповнилася візія Тараса Шевченка: Іван Котляревський завжди живий між нами, в нашому народі, по всіх країнах світу, завжди усміхнений і безсмертний.

- 1) „Широке море України” вид. „Смолоскип” 1972, ст. 9-45.
- 2) Є. Кирилюк „Живі традиції” ст. 335, вид. „Дніпро” Київ 1969 р.
- 3) Є. Кирилюк, „Живі традиції” ст. 105.

Степан Сапеляк

БЕЗ ШАБЛІ Й ВІТЧИЗНИ

**СЕ Є ЖИТТЄ САМОГО АВТОРА, ЩО В ТЮРМІ БУВ
ЄДИНО ЗА СЛОВО СВОЄ ХОЧ ПРО ТО, ЧИТАЧУ,
В ЖИТТІ СІМ НЕ ПИСАНО, НО ПЕРЛАМИ СИМИ
ОПЛАКАНО Є**

А коли просвітилося серце МЕЧЕМ ЙОГО
то обіт дав пером писаний: „Вірюю Отче”.

А коли в ЧЕТВЕР ЖИВНИЙ Юді невірний був
то обіту не давав бо сказано:
„Впадь і поклонися мені, а все дам Тобі”.

А коли на ГОРУ ЙОГО йшов то волі поклонився,
невольником вже будучи,
І дух офірував і слабим служив.

А коли голодним був, то в заповіді
пробував „НЕ ЗРАДЬ” і гордим не був
та єдино в грісі був від світа цього
І від гонителів своїх в грісі був
І не спасався у спасінню бо з гріха
вийшов був.

А коли у плачах перебував,
коли у зітханню і ранах млів
І голосом коли стогнав,
то Каїном не був,
а в Треносі перебував...

ТРЕНОС МАЛИЙ В НЕЧУТНІМ ГОЛОСІННІ

терни в повісті моїй читайте
вдень і вночі
слезу мою першую успокойте

розпинають мня
кровію злою
Богдановою

квіти мої рожевії
віночечку мій
з хреста знятий
гайдамацького
слезу мою другую успокойте

розпинають мня
правду-волю
волею не оплакують

земле моя
Україно моя
пісне
гори мої
кручі мої Дністровії
слезу мою третьонькую успокойте

розпинають мня
карою
з Холодного Яру

горе мені
горе мені
терни мої
перли

**
*

ПЕРЛА ПЕРША (покутська)

зозулі мої сиві
на дереві чужолюднім
вітри буйні
кличуть накликають

вітри буйні
тихі води
в смерті моє СЛОВО

**
*

ПЕРЛА ДРУГА
(гучна)

стоголося русів
шаблею булатною
розноситься
на Вознесіння
над бароковим Іконостасом
тріумфальної пам'яті

в орелі Успення
І різдвяної драми
никнуть скомороші лики
без вороття

І тільки поривання чудотворне
над руном Чернігівським
І над Пречистою
чорніє в терпінню
нового відродження

жаль бачу Великий
вигоряє небо чернече
у літописанні Несторовім
можливо останній відпис
його душі
і останньої правди
Кальнишевського і Полуботка
з кривавої історії Григорія Граб'янки

вже гетьманського імені
не торкнемося
лірницьким сүмом

вже знамення
Данила Апостола
побіля моєї офіри
не відверне врага нашого
де є град наш

покута в мені терпне
жалю немає в мені
жалю

**
*

ПАУЗА (не випадкова)

а коли дерево останнє
і рілля що сіємо в неї
остання

то возрадуймося бо:
„Не їжте з усякого дерева раю”

а коли самі пахощі
атомних цвинтарів
являють нам
окраець хліба Його бо:
„То тіло мое”

глаголю вам
Великий сполох
Інстинктом рослин
І інстинктом любові до вас

**присв'ячую Валерію Бондаревому,
що дружимо творчо і повсяк**

**
*

ГЛОСАРІЙ

І сотворімо ДУХ КОЗАЦЬКИЙ
у злotosяйві моїм дитиннім
бо цілую нині
ГЕРБ ТРИЛИКИЙ
нецілованим оком Галілея
і жертовним полум'ям
многогрішного Коперника

доки сідлаємо
сідла чужинецькі
на землі від землі своєї
щораз вмираємо

самовидавцями зради
і град наш зраджуємо
в церквцях наших
дерев'яних
я свічечка пам'яті
в'язю ренесансною
пишу вам
рукою Григорія Полетики
та тугою Самовидця

ця ностальгія
під княжою дзвіницею
трюхсвятительською
ще тліє в мені
буденно і святочно
кроплю нею Тройзілля святе
і не дівоче
св'ятойванською слезою
обливаюся
за Диким Полем запорозьким
тужу

на графічнім тлі Остафійчуковім
І на жовтоголубім тлі
Опанаса Заливахи
сопілкою слухаю мудрість
Великодню
храм мій невольничий

**
*

ПЕРЛА ТРЕТЯ

(остання)

зродім милосердя своє
у білім лелечім пір'ї
вимастім кров слабодуху
у в останній епітафії
станьмо на порозі
рідного Акрополя
вічним Духом
пояс бойовий відкарбуймо

будьмо всесущі

птахами і квітами пригорнімось
у краю своїм вкрайнім

востанне
і не востанне

ВРОДИМОСЯ

„Блаженні засмучені
бо вони будуть утішені”

**

*

У ПОДЯЦІ ЧИТАЧЕВІ АВТОР ЗАКІНЧУЄ ЖИТТЯ СЕ

А коли заблуканий вернув на землю нашу
то знамення вздрів
І обіт дав пером писаний „Вірюю Отче”

І СЛОВО МЕНІ ЯВИЛОСЯ

писано в Харкові де автор нині мешкає
і звідки вшановує і любить вас

8. 10. 88

Ст. Сапеляк

Богдан Стебельський

МОСКОВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ШЕВЧЕНКОВОГО „ЗАПОВІТУ”

Шевченко незрівнянна революційна сила українського народу у розвитку духової його сумобутности і його державницьких аспірацій. Сепаратизм від Москви був окуплений ворожою кров'ю під Конотопом у кілька років після Переяславської угоди Іваном Виговським. Від трагічного Переяславського договору минає 335 років, а 330 років від конотопського бою, що є першим перекресленням московсько-українського державного союзу.

Москва силою привернула Переяславську угоду, не дотримуючи її умов. Битвою під Полтавою Мазепа, рівно 50 років

після Конотопської битви, в 1709 році, отже 280 років тому, вдруге анулював Переяславську угоду, чим здобув собі у всього московського народу, без огляду на режимні його форми панування над Україною, імення сепаратиста. Українців-самостійників називали „мазепинцями”, чи згодом творців української самостійної держави 1918 року — „петлюрівцями”, або творців відновленої державності 30 червня 1941 року і учасників УПА — „бандерівцями” від символів визвольної боротьби українського народу Симона Петлюри та Степана Бандери.

Як бачимо зі сказаного український нарід чотири рази перекреслював у своїй історії Переяславську угоду. Перекреслив її в цілій своїй творчості виразник духа української нації Тарас Шевченко. Ось, що думав поет про Переяславський вчинок Хмельницького:

Ой, Богдане, Богданочку!
Якби була знала
У колисці б придушила,
Під серцем приспала.

Цю опінію вкладає Шевченко в уста України-матері, якій виривається гіркий осуд великого сина, її визволителя з польського ярма:

Ой, Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну...

продовжує поет, показуючи на наслідки фатальної помилки Хмельницького, словами України:

Степи мої запродані...
Жидові, німоті;
Сини мої на чужині,
На чужій роботі;
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває.
Нехай рие, розкопує,
Не свое шукає...

А от уже його власна опінія, його критика за Переяслав:

Якби то ти, Богдане п'яний,
Тепер на Переяслав глянув,

Та на замчище подививсь, —
Упився б, здорово упивсь!

І, препрославнений, козачий
Розумний батьку! і в смердячій
Жидівській хаті б похмеливсь,
Або в калюжі утопивсь,
В багні свинячим...

Аміль тобі, великий муже,
Великий, славний, та не дуже!...

Якби ти на світ не родивсь,
Або в колисці ще упивсь,
То не купав би я в калюжі
Тебе, переславно... Аміль!

Тільки людина великого державницького розуму, якою був Шевченко, глибоко оцінила трагічну помилку великого сина України, якого називає батьком, великим і славним за перемоги над Польщею і за визволення України із неволі лютої сили, але купає його у калюжі за те, що підчинив Україну „другій силі, ще лютішій”, Москві.

Шевченко для оцінки сучасного, покликається постійно на минуле, бо сучасність є закономірністю вчинків минулого, як сучасність падає печаттю на майбутнє, і тому історія є рівнорядним мотивом поруч сучасності. Ідеалізує козацтво і гетьманів, тих, що волю і державу захищали від ворогів, але для тих, що „помагали москалеві господарювати та з матері полатану сорочку знімати”, дає тавро „недолюдків”. Тоді навіть гетьмани, що для власних почестей і вигод підчинялися то Польщі то Москві, для Шевченка вони — „варшавське сміття, грязь Москви!”

І за історичну зраду України окремих поколінь у творі „Великий льох” Шевченко бачить кару, яка закономірно падає на націю на цілі століття. Символами поколінь — три душі, які не можуть увійти у небо і були покарані смертю навіть несвідомі свого вчинку, зради нації.

І в кожному з трьох прикладів зради рішалася доля не лише свободи української нації, але її державности: Переяславська угода, Битва під Полтавою і Скасування Січі Запорізької. В кожному із трьох історичних подій вістря Шевченкового слова звернене проти Москви, як окупанта, а рівночасно засуд

тих своїх, що не вмiли одностайно стати і що не знали чи не пам'ятали, якi наслідки несуть їхнi вчинки.

Здавалося б невинний вчинок. У народньому повіррi перейти комусь дорогу із повними ведрами — означає спричинити щастя, здійснити успіх прохожому. І перша душа у Великому Льоху, що сповiдається із свого гріха, каже:

...Вранці рано, в Пилипівку,
Якраз у неділю,
Побігла я за водою.
Вже й криниця тая
Замілила і висохла,
А я все літаю...
Дивлюсь — гетьман з старшиною...

Я води набрала,
Та вповні шлях і перейшла;
А того й не знала,
Що він їхав у Переяслав
Москві присягати!...

А друга душа каже:

А мене, мої сестрички,
За те не впустили,
Що цареві московському
Коня напоїла
В Батурині, як він їхав
В Москву із Полтави.

Третя душа звіряється:

А я в Каневі родилась;
Ще й не говорила,
Мене мати ще сповиту
На руках носила,
Як їхала Катерина
В Канів по Дніпрові,
А ми з матір'ю сиділи
На горі в діброві...

Я глянула, усміхнулась, —
Та й духа не стало!
Й мати вмерла!
В одній ямі
Обох поховали.

Кара за участь у злочині падає жорстокою смертю не лише на символічні постаті душ „Великого Льоху”. Кара смерти падає і на невинних, як на весь рід першої душі, що своєю водою себе, батька, матір й брата і псів потруїла, чи другої, що зневаженій довелось лежати біля трупа матері між порізаними мешканцями зруйнованого Батурина. Не минула смерть й бабусі, що її поховала.

Пророча місія Шевченка і символіка злочину і кари розяснює закономірність життя у наслідках. Джерелом наших трагедій, мільйонних жертв, які несемо, хоч би і тих мільйонів вигнаних з України, вбитих таки в Україні, чи заморених голодом є карою за те, що погодилися на Переяслав, що не вміли одностайно стати під Полтавою і за те, що послухали Кальнишевського і не підняли шабель, як москалі Січ руйнували.

Революційне слово Шевченка потрясло московською царською імперією. Шевченка слово промовляє не лише до українців, але до усіх поневолених. Франко сказав такі слова: „Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі в Росії зробив більше ніж десять переможних армій”. Франко розумів для волі народів російської царської імперії. Силу Шевченківського революційного динаміту слова, розумів і Ленін. Він писав: „Заборона вшанування Шевченка була таким чудовим, прекрасним, на рідкість щасливим і вдалим заходом з точки зору агітації проти уряду, що кращої агітації і уявити собі не можна”.

Коли треба було завалити царський режим і приєднати у спільний фронт проти царизму українців, тоді, комісар освіти будівничого нової імперії московської Леніна, Луначарський писав таке:

„Свою вітчизну Тарас Шевченко любив гнівною і палкою любов'ю сина до зганьбленої і зневаженої матері. Власне тяжка доля, доля своєї слави була для нього нічим в порівнянні з гіркою образою, незабудою образою за матір в порівнянні з болісним страхом за її майбутнє.

В націоналізмі Шевченка є, певна річ, ворожість, але лише до гнобителів. Його націоналізм, як ціла його ніжна душа, найбільше і передусім повний любови. Не можна, одначе, заперечувати, що Шевченко не тільки поет національний, але й поет — націоналіст. Питання про долю української національності займає перше місце в його поезії. Це зрозуміло вже з політичних причин, які споріднюють націоналізм Шевченка із націоналізмом Міцкевича, Фосколо, деяких ірландців, з націо-

налізмом великої народньої поезії сербів. Бо можна любити рідний край тихою спокійною любов'ю, яка займає законне місце серед інших благородних пристрастей, — так любити

Олександр Архипенко. Погруддя Тараса Шевченка.
Скульптура — гіпс.

можна лише вітчизну, що вже торжествує, або принаймні вільну. Але не можна любити цією тихою і природною любов'ю вітчизну зневажену і потоптану. Так любив і Тарас Шевченко свою Україну.

Тараса Шевченка я ставив поруч з іншими поетами — націоналістами, але жоден з них, навіть великий з великих — Міцкевич, не виявляв своєї любови до вітчизни в такій зворушливій формі, з такою майже шаленою силою”.

Таким Шевченка бачили не лише комісар освіти Луначарський і Ленін, таким його показували пропагандисти нової імперії, щоб приманити український нарід у нові краще сплетені сіті неволі, щоб приспати її НЕП-ом і збудити в огні колективізації та ежовщини.

Скріпивши мілітарними і поліційними засобами свої позиції, прийшла черга для розв'язки питання джерела духової сили українського народу — питання, що зробити з ролею, яку виконує у нас Шевченко. Залишити його таким, як він промовляє із „Кобзаря” — не можна. Ріка, що розірвала царські греблі, розірве і большевицькі, греблі нової імперії Москви. Чим виразніше буде вона вирисовувати свої цілі і їх здійснити, тим більше слово Шевченка вдарятиме в основи і мурі імперії. Стихію духа Шевченкового слова треба регулювати; треба усі рўсла Шевченкової повені, що розходяться по всій Україні і землях поневоленних народів, спрямувати в рўсло ріки московського нового колоніалізму. Ставити греблі Шевченковому слову, Москва знає, не можна. Про це перестерігав ще Ленін. Але вона вжила нову методу — приспати український нарід підробленим, фальшивим Шевченком. Спрепарованим до потреб московської імперії, який кликав би Україну і усі поневолені народи не проти Москви; тієї лютої вовчиці, але до єднання усіх народів під її прапором, до злиття націй у новій історичній появі „советського народу”, „в сім'ї вольній, новій”.

Процес фальшування Шевченка, його кульмінаційна точка припадає на останні роки п'ятдесяти і початкові шістдесяти. Це був час підготовки і святкування 150-річчя від народження і 100-річчя від смерти Поета. Тоді появилася величезна література „шевченкознавства”, що на свій копил і буцімто на нових джерелах переосмислила не лише коментарі до усіх творів „Кобзаря”, але й його світогляду, його біографії, його друзів і ворогів, впливів, які його формували, і кому треба завдячувати, що Шевченко став тим, якого маємо. Щоб фальшуванням дати більше волі, для змалювання московського портрету Шевченка і його ідей, замовлено ряд повістей із життя Поета, драматичних творів з усіх періодів його життя. Майже кожного року відбувалися „Наукові шевченківські конференції”, а їхні

доповіді появляються окремими збірниками, що нараховують понад двадцять п'ять томів. Завданням доповідей, як і окремих праць не лише переосмислювати ідеї Шевченка, але й, рівночасно, атакувати справжніх шевченкознавців, що боронять дійсного Шевченка. Вони полемізують, перекручуючи цитати критикованих праць, називаючи опонентів фальсифікаторами Шевченка і не наводячи для цього доказів. Авторів цієї статті в 20-му томі „Збірника шевченківської конференції” присвятив аж три сторінки своєї доповіді В. Микитась, чим удостоїв його стояти поруч таких „фальсифікаторів” як Павло Зайцев, як Леонід Білецький, Клярєнс Меннінг, Святослав Гординський, Дмитро Донцов, митрополит Іларіон Огієнко, Богдан Кравців і М. Глобенко.

Чому лає Микитась автора цих рядків. Його болить фраза, яку він наводить у своїй статті, яку ми поставили щодо існуючих інтерпретацій поезії Шевченка в статті „Шевченкова поетика” (Г. У. 1969. №5). Цитую: „Стебельський виголошує таку, нібито „нейтральну”, тираду: „Шевченко поет — національний чи народній. Шевченко поет — тільки соціальний чи національний, Шевченко — ідеаліст чи матеріаліст, Шевченко — віруючий чи атеїст? Ці і нескінченно подібні питання створили шевченкознавство, деякі форми якого зовсім відійшли від справжньої науки, перейшли в ділянку політичної пропаганди, використовуючи, як кожна пропаганда це робить, тенденцію, фальшування фактів, діалектичну інтерпретацію фактів з брехнею включно”. Дальше Микитась каже: „На перший погляд можна подумати, що Стебельський осуджує „фальшування” і „діалектичну інтерпретацію фактів із брехнею включно”. На перший погляд можна подумати, що Стебельський осуджує „фальшування” й „діалектичну інтерпретацію фактів з брехнею” буржуазної преси, зокрема писання Зайцевих, Донцових, Іларіонів-Огієнків тощо, однак трохи далі він пише, що на Україні після революції та встановлення радянської влади студії Шевченкової поетики „були зовсім заборонені” і що про неї почали говорити в першій половині 60-их років”.

Виходить, закид звернений в бік Микитасів.

Чим займалося советське шевченкознавство, спеціально протеговане адміністрацією, наведу тепер хоч би заголовки праць, що показують про тенденції, бо обговорювати їх ширше місця не має, ані часу. Ось вони: І. Д. Назаренко — „Світгляд Т. Шевченка” (1957), І. П. Головаха — „Т. Г. Шевченко і

російські революційні демократи 50-60-их років XIX ст." (1953), І. Пільгук — „Т. Шевченко — поборник дружби російського і українського народів" (1961), М. И. Новиков — „Общественно-политические взгляды Т. Г. Шевченко" (1961), Ф. Я. Прийма — „Шевченко и русская литература XIX века" (1961), Олександр Гаврилюк — „Пани і паничі над „Кобзарем" (1961), Іван Романченко — „Атеїзм Т. Г. Шевченка" (1962), Євген Шабльовський — „Гуманізм Шевченка і наша сучасність" (1964), Збірник статей — „Історичні погляди Т. Г. Шевченка" (1964), Збірник статей — „В сім'ї вольній новій" (1964), Ю. О. Івакін — „Коментар до „Кобзаря" Шевченка" (1964), І. Д. Назаренко — „Суспільно-політичні, філософські, естетичні та атеїстичні погляди Т. Г. Шевченка" (1964), Ф. Я. Прийма — „Шевченко і російський визвольний рух" (1966), В. С. Бородин — „Над текстами Т. Г. Шевченка" (1971), М. П. Комишанченко — „Тарас Шевченко в українській критиці", В. Т. Шпак — „Сучасні фальсифікатори ідейної спадщини Т. Г. Шевченка" (1974) і ряд інших праць, завданням яких показати, що Шевченко, вихованець Петербургу, є продуктом російської культури, російської школи, науки, передових російських ідей, пов'язаних з ідеалами декабристів, російських революційних демократів, в першу чергу Чернишевського, Добролюбова і Белінського. Його визнали „народнім поетом", за Добролюбовим Шевченко — „поет цілком народній", а за Некрасовим — „русской земли человек замечательный". „В колі російських революційних демократів — пише І. Пільгук („Шевченко — поборник дружби російського і українського народів") „Шевченко знайшов те, до чого він прагнув всіма своїми думками і почуттями", а далі „...прибувши в Петербург, він твердо і непохитно став на позиції російської революційної демократії, очолюваної Чернишевським. Мотиви дружби російського і українського народів в його поезії набувають дедалі пристраснішого революційного звучання”.

Навіть історичного і політичного характеру твори Шевченка в писаннях советських фальсифікаторів є інспіровані російською революційною літературою, а не дійсністю, яку бачив Шевченко. Той же Пільгук пише: „Передові російські письменники, описуючи природу і людей Кавказу, вносили в літературу героїчні мотиви, розвивали ідеї дружби народів Росії і їх спільної боротьби проти царизму та кріпосництва. Ці ж мотиви знайшли своє відображення в поемі „Кавказ”.

А вже зовсім комічними являються аргументи про дружбу

Шевченка з російським народом на прикладі вірша присвяченого „Гоголю”. Цитуючи Шевченка: „Нехай, брате, а ми будем сміятися та плакати”, той же Пільгук твердить, що це у Шевченка вияв і потреба шукання „спільної мови з передовою російською літературою”, отже доказ дружби, братерства з російським народом. Чи був Гоголь росіянином, не треба пояснень, як не треба пояснень, що це було звернення українця до українця.

Любов до російського народу Пільгук знайшов не лише у ілюстраціях, роблених на замовлення, як до книги — „Історія Суворова”, але доказом любови до російського народу є навіть малюнки до історії Київської Русі „Смерть Олега — князя деревлянського”. Тут Київська Русь вже навіть не спільна колиска трьох братніх народів, офіційно голошена, а виключно власність російського народу. З цього й випливає теорія Переяславської угоди як „возз'єднання України з Росією”. В суперіч правді і всій творчості Шевченка, що ми її цитували на початку, советська наука устами Пільгука каже протилежне: „Оцінка Шевченком акту возз'єднання України з Росією і діяльності Богдана Хмельницького у значній мірі була підготовлена впливом творів декабристів. Але поет у цьому писанні пішов далі своїх попередників, ставши на позиції тих поглядів, що їх обґрунтували в своїх публіцистичних виступах революційні демократи. Відомо, якого великого значення надавав возз'єднанню України з Росією М. Г. Чернишевський. В одній рецензії 1857 р., надрукованій в „Современнике”, він вказував, що історія возз'єднання України з Росією „має великий інтерес по важливості справи”, і вимагав від істориків вдумливого підходу до неї, пильного вивчення матеріалів. А в рецензії на працю Медовикова „Историческое значение царствования Алексея Михайловича” Чернишевський наводить слова автора про те, що возз'єднання України з Росією „було результатом необхідності; особою Хмельницького тільки прискорено подію, яка рано чи пізно повинна була здійснитись”. При цьому Чернишевський підкреслював, що таке „положення загально визнане і не викликає заперечення”. З таких же позицій революційної демократії оцінював возз'єднання України з Росією і Шевченко”.

Тут „ловкість рук” не давала спроби авторові пашківлю покликатись на будь-яку цитату з Шевченка. Йому вистане цитата з Чернишевського, а що ніби Шевченко читав його тво-

ри, то обов'язково солідаризувався з ним. Такий висновок — приклад советської діалектики.

На цій діалектиці, делікатно кажучи, косметично спрепароване обличчя Шевченка буде святковане в цілому ССРСР під гаслом „дружби народів” — зближення націй” в „сім'ї вольній, новій”! Правдивий Шевченко — як раніше — заборонений. Правдивий Шевченко — здертий із вітражів Київського університету, знищений і потоптаний, Шевченко як був показаний на мозаїці того ж університету. Визнавці справжнього Шевченка не можуть навіть відмітити його ювілеїв під його пам'ятниками. Справжні визнавці справжнього Шевченка за реалізацію його революційного слова йдуть у концентраційні табори його стежками. Святкування 175-річчя Шевченка від його народження, як свята в „Сім'ї вольній, новій”, в сім'ї народів ССРСР, є ще одним намаганням приспати чуйність українського народу наркозою фальшивого „Заповіту”. Щастя, одначе, що 50 мільйонний український нарід є освічений і вміє читати „Кобзаря” і знає правду. Правду диктує життя. Нарід скине московську маску з обличчя, бо „й неситий не виоре на дні моря поля, не скує душі живої і слова живого!”

На цьому ми й закінчили б нашу тему, коли б не потреба згадати інших засобів, що їх вживає Москва, засобів посередних. Не відважилася була Москва прямо заатакувати і вбити папу Павла II-го. Виконала напад через свого сателіта, його агентуру — Болгарію. Вона знала, що її пляни можуть бути розшифровані, коли плян не вдасться здійснити. Подібний плян морального вбивства Шевченка, бо він не живе тілом, але живе своїм духом через незнищиме слово, виготовила Москва ніби устами польських союзників. В наших руках книжка Анни Стронської п. з. „Східний мотив” (Варшава, 1981). Це враження із вандрів по Україні польської авторки, яка мало описує Україну, але дуже багато ніби знає про нарід, його літературу, а зокрема про Шевченка. Вона розмовляла в Україні з росіянами і нотує, у висліді розмов, свої спостереження. Нас цікавить опінія про Шевченка. Хто такий у неї Шевченко? Цитуємо:

„Захоплюючий агітатор. Поезія Шевченка як агітація, агітка. Агітка, так. Міг поривати своїх. Децто пізніше в історії, при Маяковському, такі запальчиві літератори дістають назву вічових... Ким він був би, коли б не був письменником? Матеріал на різуну, матеріал на лірника. Може історія вчинила б

його гетьманом з раба, як вчинили його поетом... Аскетом він не вродився. Пам'ятав всі „чарки цитринівки” і „новопетрівські м'ясива”. Був бабієм, політиком і бірбантом. Шевченко — це той, що куди не входить, то „через цікавість, або шалений апетит і любить влаштувати собі „правдивий плебейський пир” — риба, шинка, разовий хліб, головка часнику. Не журився, що часником обсмердить „не лиш капітанську кімнату, але цілого „Князя Пожарського”, перепрошуючи товаришів по дорожі...”

Авторка захоплюється Коцюбинським, як людиною високої культури особистої та свого мистецтва.

Польська опінія Анни Стронської — не випадкова. Подібних опіній можна цитувати більше та інших авторів. Є голоси, що Шевченко — автор не сучасний, що великому українському народові краще сьогодні відповідає Максим Рильський. Можна було б приписати вислови, подібні як з Анни Стронської, польському шовінізмові, залишкам україножерства та маяченням хворих голів про польські „Креси” та імперію „від моря до моря”. Однак є сигнали про те, що не лише в Польщі поширюються голоси компромітування і зменшування великого Шевченка. З Польщі приходять вчені, що видвигають тези про бездержавність українського народу не лише в сучасному, але й в минулому. З Польщі прибув Струмінський, який вперше в українській науці проголосив германське походження антів, і з Польщі прийшов Джордж Грабовіч, що опублікував у Гарвардському інституті працю „Шевченко мітотворець”, якою заперечив Шевченка державника, а його героїв творчості викупав у фройдівській дегенерації сучасного суспільства.

Мета цієї статті відмітити 175-річчя народження Шевченка і стати на захист його Правди.

Ірина Стасів-Калинець

ДО ВІКОПАМ'ЯТНИХ ДЖЕРЕЛ

Нещодавно появилися п'ять недрукованих поезій Ірини Стасів-Калинець, більшістю з тематикою присвяченою 1000-літтю удержавлення християнства в Україні, та настроєво близькими до цієї теми медитаціями.

Ірина Стасів-Калинець, одна із Нескорених жінок-поетес, народилася в 1940 р. у Львові, де одружилася з поетом Ігорем Калинцем. Вже будучи матір'ю донечки Дзвінки в 1972 році, була вона арештована, засуджена і вивезена до концтабору ч. 3 біля Барашева у Мордовії. Обвинув-

вачена вона була за її писання, зберігання творів українського Самвидаву і за виступи в обороні українських політичних в'язнів. Перебуваючи в таборі ч. 3, була часто карана ізолятором за писання петицій і листів.

Тепер вона перебуває зі своєю родиною у Львові.

Пропонуємо читачам Альманаху декілька недрукованих ще віршів, які увійдуть в збірку, що її в наступному році видасть Асоціація Діячів Української Культури та „Україніка”. (ред.)

ДО 1000-ЛІТТЯ ХРИЩЕННЯ УКРАЇНИ

Сторожать шлях твій зорі і віки,
і слово вибране земля сторожить,
бо ще вона не розцвіла, й порожні
спливають зерна з Божої руки.
Бо ще мовчать у наслуху пророки,
хоч, наче кров, із горла слово б'є.
і ще життя не скінчене твоє,
бо почалося в тьмі віків глибоких,
коли ще тільки промінь зацвітав,
коли ще тільки Бог творив і мріяв.
Бо ще тебе чекає Україна —
твоя єдина і свята вдова.

В Е Л И К О Д Н Е

Великодні дзвони дзвонять, дзвонять дзвони Великодні,
Білий трепет, трепет ніжний рук Маріїних Господніх
біла лілія церковці хоруговками цвіте.
над хустками, писанками, над хлібами. Це святе...

Це сльозою Бога чисте... і на білі обруси
Сонце сніп кладе весняний. Причащає хлібом батько,
білим хлібом причащає із крапельниками роси...
Мій Великдень. Воскресіння... А в оркестрі ранку — стогін.

Зарясніло писанками, покотилось обіруч,
і сльозою голубою до єдиного, до Бога,
попливла молитва тужна і важка, немов обруч

Дзвонять дзвони, дзвони дзвонять, дзвонять дзвони
Великодні
понад гори, понад доли, над міста і пустирі.
Освятив вогонь жертковий, освятив вогонь пирій.
І розверзся час всесильний, час розверзся у безодню.

Дзвонять дзвони, дзвони дзвонять, а Марія — без дороги:
— Де ж та свічка воскова? Де ж та свічечка із рук?
Мій Великдень. Воскресіння. І в оркестрі ранку — стогін:
Чи воскрес? Чи й по сьогодні Він не визбавився мук?

**Ірина Стасів-Калинець — поетеса із
грона Нескорених. Проживає у Львові
після років заслання в концентрацій-
нім таборі у Мордовії.**

І К О Н А

Злетів на свічку запах саду —
і біле вінце зацвіло.

Над голим писаним столом
Дозріли очі... Все позаду.

Як сніг, як стіни у пільмі.
Вогонь пригас. Іскра чатує.
Та пусто. Господи, чи чує
Хтось тиху свічку — спогад мій?

Тремка долоня гріє віск.
З вікна в вікно посіє протяг.
І об'являлася навпроти
свята родина в сяйві іскр...

Рушник на рамі, як з плеча,
сповзає в подаху затерплім...
Моя оголена свіча...
Ця хата... Пустка... День найперший...

КАРПАТСЬКА ЦЕРКВА

Виходим з тиші, наче з храму,
і храм лишився голіруч.
І тільки місяця обруч
вінчає давню славну браму.

На сьомий камінь — сліз журба:
таке освячення незрячим...
О, дай нам очі — й ми побачим,
Що в нас дорога голуба

П'ЯТНИЦЬКА ЦЕРКВА

За найжорстокішу з молитв
поставлю жовтий пагін свічки:
хай біль безмовно відболить,
немов коріння покалічене.
Бо я сама собі суддя,
сльозам своїм я вирок власний,
коли в неторканості дня
змаліла мрією про щастя,
коли торкнулась суета
мене своїм їдучим жалом,
і той розсипавсь п'єдестал,
що я в гордині збудувала
собі, сьогоднішній, на глум,
собі, вчорашній, на відчай.
О, порятуй мене малу
піщинку в морі віковичнім...

Порятуй мене, Діво Маріє,
Зоре ясна, мене порятуй
від моєї терпкої надії,
від мого лиховісного сну,
щоб до ока вернулася обачність,
на вуста повернулася міць,
бо ховається в щасті нещастя —
з власним болем зустрійтесь увіч.

Яріє свічки пагінець,
малює тіні по склепінні.
і ряд апостольський повільно
додолу сходить. Тут кінець,
і тут початок того світу,

де ще живу я ще жива,
де непокорені слова
зігріють душу незігріту...

Озираюсь в стомлені обличчя,
у мою покірно-тиху Русь.
На престолі — вишитий обрус.
Кров Господня в келисі іскриться.
Не судіть, бо суджено є всім
перейти за межі дня і ночі.
І припаде порохом вам дім.
І заплаче на руйнах зодчий.
І печалі голуба печать
нам закрие двері у насуще.
До мачинки змізернілий час
розгортає полотнище пустки...

Кладуть книжки й хрести свої кладуть.
Кладуть, як меч надщерблений, додолу.
І білотінно в сутінь білу йдуть,
лишивши голим це склепіння голе.
Там мовчазно — ні докору, ні сліз.
Так безіменно — мов лишаяють душі.
Так косарі лишаяють свій покіс...
І гусне тиша у камінній мушлі...

А щось ридає і ячить
в кутку безжалісне і нище,
печаль малює на обличчі,
в пустий кулак ховає мить,
примхливій вигадці радіє,
до серця тулить самоту
і сивим квітом безнадії
вінчає голову пусту.
Чи вже собі я змізерніла
у днів знебарвлених піні?..
І слово прощення безкрило
відкрилось, зражене, мені:
на стику ночі і світання,
коли життя карбує карб,
дорогу вічного чекання
мені вказала та рука,
яка не знає милосердя
до туги, смутку, пустоти.

Нема в минуле нам повернень,
але майбутнє освяти
буянням пісні, сплеском слова
в евшаннім запаху степів.
Зерно, відсіяне з полови, —
ласкавий засів моїх днів,
коли скажу: я так любила
і ненавиділа я так,
що словом зраненим спалила
свої заковані вуста
за кожна втоптану сльозу...
Коли скажу: я так любила
святої волі чистий звук.

І озирнулися вони —
мої притомлені ратаї,
мої апостоли полів.
Замість плугів, замість ціпів
підняли слово... Аз читаю
в обличчях наших жаль століть.
Безсила Русь мені кричить
в поклоні стомлених голів,
щоб згустком фарби зачерствів
цей вік, цей час, ця тиха мить,
бо птах, що серце розриває,
вже на дзвіниці дня стоїть.

Марта Кравців-Барабаш

ДЕНИС СІЧИНСЬКИЙ (1865-1909)

Композитор, диригент хорів, учитель музики і гри на фортепіані,
співосновник громадсько-музичних установ, перший музика-
професіонал в Галичині

Уроджений в селі Клювинцях, повіт Гусятин (нині Копичинецький район), в родині дрібного урядника. Дитячі роки перебував на селі, що дало змогу виростати в зустрічі з українським офкльором та народним побутом.

Перше музичне школення одержав в учителів Тернопільської гімназії Лева Левицького та Владислава Вшелячинського, пізнішого професора польської Львівської консерваторії. В ро-

ках 1888-1992 вчився гармонії й контрапункту у професора Львівської консерваторії Мікулі, учня Шопена. Після закінчення консерваторії, перший із галицьких композиторів став на шлях музики-професіоналіста. Торувати психологічно й практично вибрану дорогу не було легко, бо музика в тому часі не була шанованою і доходдовою професією. Доля Січинського в'язалася з можливостями заробітку по різних містах Галичини, крім Львова, в Коломиї, Перемишлі і вкінці в Станиславові.

У 1891 році був співосновником хорового товариства „Боян” і увійшов в склад його першої управи, поруч Івана Франка, Філярета Колесси, Остапа Нижанківського. У 1894 році, разом з ними оснував і працював в комітеті по збиранні і записуванні народніх пісень, що дало початок українській фольклористиці в Галичині. Заложив філію „Бояна” в Коломиї. Організував і провадив хори по селах.

При кінці життя працював диригентом хору „Боян” в Станиславові, де при „Бояні” заложив музичну школу, в якій учився і яка відтак перетворилась у філію Музичного Інституту ім. Миколи Лисенка. Заложив музичне видавництво Станиславівського „Бояна”, де сам літографічно оформлював і видавав ноти.

Композиторська творчість Січинського була пов'язана із його професійною працею як диригента й учителя музики та громадською активністю, як українського патріота та громадського діяча.

В тому часі майже не було писаної української музики, навіть в рукописах. Музикантові, який мав провадити хори, вчити в музичній школі, організувати програми концертів — доводилось музику самому творити, писати, помножувати, що мусів робити Січинський у своїй піонерській музичній праці. У висліді його твори включають хори, сольоспіви, фортепіанні п'єси, обробки народніх пісень, співанники, бо це була потреба дня.

Найважливішим фактором, чому Січинський вибрав музичну професію, був його талант. До сьогодні виконуються його талановито написані твори, які залюбки виконувались за його життя та втішались постійною популярністю, що було стимулюючою винагородою для композитора.

Ліричним шедевром, що може рівнятись із піснями Шуберта є „Бабине Літо” на слова М. Гавалевича „Ой лети паву-

тиння". Із хорової музики вирізняються настроєві драматичні картини в кантаті „Лічу в неволі", до поезії Тараса Шевченка.

Як і доля його народу, музика Січинського є повна щирого драматизму. Він вмів переспівувати сердечними звуками гнітючий побут свого народу, який від дитинства любив, та якому музикою всеціло служив.

Найціннішою характеристикою музики Січинського є його мельодійність. Він домінував особливим талантом — винахідливістю гарних мелодій. Концепція гарної, наспівної мелодії була для романтиків 19 століття основним елементом розгортання музичного плану. Січинський брав до уваги надбання світової музики і користувався рівнож музичним досвідом Лисенка, головно у відчутті потреби музикою інтерпретувати поезію Шевченка. Шевченківські концерти стояли тоді в центрі музичної уваги життя Галичини. Музику до текстів Шевченка творилось на замовлення та з конечности заповнювати і розширювати репертуар концертів. Січинський писав теж вокальні твори на слова інших поетів, в тому Франка, Лесі Українки, перекладів Гайне та інших. Він розумів, що добра поезія співтворить добру музику.

У відмінності від Лисенка, який залюбки цитував народню мелодіку, Січинський є майстром розпрацювання власного доброго й цікавого тематичного матеріалу, хоча співзвучного з українським ліризмом.

В порівнянні із своїми галицькими попередниками Січинський поглибив композиторську техніку в напрямі більш вмілого вживання музичних засобів для розкриття лірики й драматизму тексту.

Січинський залишив біля 80 назв творів, в більшості вокальних і вокально-інструментальних, малих музичних форм:

— понад 20 хорів, в тому дві кантати і хори „Пісне моя", „Нудьга гнітить", „Мій краю коханий"; до слів Франка — „Даремне пісне", „Над гори до хмар", „Непереглядною юрбою"; на слова В. Чайченка „Дніпро реве"; Ю. Федьковича — „Коби...", „І. Грабовича — „Коби я був пташком"; Т. Шевченка — „Минули літа" і кантату „Лічу в неволі".

— понад 20 сольоспівів; до слів Франка — „Як почувеш вночі", Лесі Українки — „Не співайте мені сеї пісні", Шевченка — „І золотої і дорогої", „У гаю, гаю", Г. Гайне — „Із сліз моїх" та „У мене був коханий край", М. Гавалевича —

„Бабине літо”, і на слова різних поетів — „Фінал”, „Скільки дум тут переснилось”, „І не питай”, „Мені байдуже” і інші.

— понад 10 фортепіанових п'єс, музику до трьох театральних п'єс, декілька творів для різних інструментів, та одна опера.

Січинський збирав і аранжував для практичного вжитку народну пісенність та опрацьовував співанники. Дуже поширений до другої світової війни був співанник Січинського „Ще не вмерла Україна”, який вміщував 200 пісень. У 1913 році, вже після смерті Січинського, перевидано цей співанник другим накладом, з доповненням і під редакцією Станіслава Людкевича. В такому виданні був поширений в Галичині і по цілому світі. В Америці-США його перевидало багатьома накладами видавництво „Сурма”, на жаль без подання авторства Січинського ані редакції Людкевича, з додатком одної пісні, під зміненою назвою „201 українських народних пісень”.

У 1908 році на замовлення священика з Перемишля Лева Джулинського, Січинський почав komponувати музику до опери „Роксоляна”, яку написав впродовж одного року. Темою опери є напів-легендарна історія із 16-го століття про Настю Лісовську з Рогатина, яку кримські татари захопили в полон і продали туркам. Вона стала дружиною султана Сулеймана Великого і старалась помагати козакам-бранцям в турецькій неволі.

Опера написана талановито і як звичайно у Січинського, має гарні мелодії й арії. Але передчасна смерть не дала змоги йому основніше випрацювати музичний матеріал, який у певній кількості залишився у формі накреслених шкідців. Опера була поставлена пізніше в Києві мандрівним театром Садовського.

Денис Січинський був добрим музиком, визначно талановитим композитором, який в силі свого творчого віку відійшов, проживши всього 43 роки.

Для порівняння варто нагадати, що приблизно в такому віці від 40-45 років вмирили такі визначні композитори як Стеценко, Степовий, Леонтович, відтак Косенко, Нижанківський... Всі вони непересічні, а то й геніяльні творці української культури.

В музичній творчості й філософії Січинського, беручи до уваги пріоритет мелодії, — відчутно впливи західньо-європейської романтичної музики, яку він мав змогу пізнати від сво-

його вчителя у Львові Мікулі, що як згадано був учнем Шопена.

Українським композитором цілком іншого виміру й калібру, в якого домінувала мелодійна інвенція, і який, подібно як Січинський, не послуговувався цитуванням народної мелодики, був Віктор Косенко, який в молодості жив у Варшаві, де одержав середньошкільне музичне навчання, і де в тому часі була дуже живою і творчою шопенівська традиція.

Україна була все у сфері впливів культури Заходу.

Петро Шарій

ВОЛОДИМИР ІВАСЮК – СПІВЕЦЬ УКРАЇНИ

До 10-річчя трагічної смерти

18 травня 1979 року, широко відомий український композитор Володимир Івасюк був знайдений мертвим біля Львова. Останній раз його бачили живим 23 квітня 1979 року, коли він сідав у чорну лімузину недалеко Львівського Оперного Театру.

На думку очевидців, автомобіль належав Львівському КГБ. Представники КГБ, звичайно, заперечують будь-яку участь у вбивстві Івасюка. Стверджують, що це було „самогубство”. У яких лише „гріхах” його потім не обвинувачували! І алькоголізм, і розпутне життя, і моральність, і т. д., і т. д.

Метода не нова...

Похорон Володимира Івасюка, що відбувся 23 травня 1979 року у Львові, перетворився у багатотисячну демонстрацію.

Минуло десять років від часу цього жорстокого та холодно-кровного вбивства. Та пам'ять про Івасюка живе. Щодня десятки та сотні людей відвідують його могилу на Личаківському цвинтарі у Львові.

Володимир Івасюк

Композитор, поет, патріот.

Жорстоко закатований навесні 1979 року.

Його тіло було знайдене в лісі, недалеко міста Львова.

По-звірячому вбитий, він був підвішений потім на гіляці головою вниз.

Через дві неділі після того, як наступила смерть.

Він мав лише 30 років.

Та незважаючи на вік, вже був широко відомий по цілій Україні і далеко за її межами.

Володимира Івасюка я вперше зустрів ще під час навчання в Чернівецькій середній школі число 23. Ми разом її закінчили і вступили до Чернівецького медичного інституту. Ще в шкільні роки Володимир дуже захоплювався музикою. Він чудово грав на багатьох інструментах і співав.

Володимир Івасюк, композитор, творець модерної української музики, в якій сучасність сплелася з самобутніми рисами національного характеру народу.

Але зблизились ми з ним більше вже під час навчання у інституті. Властиво тоді і розцвів його талант як композитора і поета (а досить часто і як виконавця).

Перша пісня, яка принесла йому надзвичайну популярність — була „Червона рута” у виконанні Вижницького ансамблю „Смерічка”. Володимир був навіть трохи здивований цим. Він не раз казав мені, що покладав значно більші сподівання на пісню „Водограй”. Але, звичайно, передбачити популярність тієї чи іншої пісні — неможливо. „Червона рута” зазвучала від Львова до Владивостоку. Її співали на сценах, співали на весіллях, співали просто так. Навіть солдати при маршуванні, і ті її співали (що особливо потішало і подобалось Володимирові).

Це вперше в Советському Союзі українська пісня такого пляну зазвучала так широко. Основним виконавцем його пісень була відома українська співачка — Софія Ротару, особливо якщо пісня звучала вперше. З Ротару Івасюк творчо співпрацював на протязі багатьох років.

Походив Володимир Івасюк з інтелігентської української сім’ї. Його батько працював доцентом катедри української

мови та літератури у Чернівецькому університеті, а мати була учителькою. Володимир мав також дві молодші сестри — Галину та Оксану. Виховувався Володимир у любові та пошані до усього українського, а особливо до української поезії. Любов до цього, я думаю, він одержав від свого батька, Михайла Івасюка, який любив писати вірші. Сам Володимир був доброї та веселої вдачі. Часто виглядав чимось стурбований та заклопотаний. Я думаю, що його думка завжди працювала над музикою. Весь свій вільний час він віддавав цьому. А потрібно сказати, що навчання в медичному інституті не залишає його вже і так багато. Івасюк часто любив komponувати свої мелодії серед ночі (що не раз викликало скарги зі сторони сусідів). А жив він на розі двох вулиць — імені Шевченка та Маяковського.

Майстерність його зростала. Були написані пісні: „Жовтий лист”, „Пісня буде поміж нас”, „Балада про мальви” і багато-багато інших. Про Івасюка заговорили не тільки в Україні, а і далеко за її межами, зокрема в Канаді, де його пісні є також дуже популярні серед українського населення. До речі, Івасюк не раз казав мені, що однією з його великих мрій є побувати в Канаді. Йому дуже хотілося почути думку українців Канади про його мистецтво, як вони сприймають його пісні. Мені здається, що його саме цікавила думка українця, який має повну свободу вибору і сприймання. На жаль, не довелося йому здійснити своєї мрії. Тільки у вересні 1983 року, Софія Ротару приїхала з кількома його піснями у своєму концертному турне по Канаді.

Івасюка почали запрошувати для виступів по телебаченні, як республіканському так і всесоюзному. Люди почали пізнавати його на вулиці. Але слава не запаморочила йому голови.

В 1971 році Володимир Івасюк переїхав до міста Львова. Йому було запропоновано працювати для Львівського Оперного Театру з одночасним навчанням у Львівській консерваторії. На мою думку, його творче життя можна умовно розбити на дві частини — Дольвівську і Львівську.

Саме період між 1971 і 1979 роками став фатальним для Івасюка. Справа в тому, що, на мій погляд — Володимир Івасюк був поет і композитор від душі, від серця. Все те, що він творив — він робив тому, що це йому подобалось, потребувало творчого вияву. Тому можливо і його пісні так значно відрізняються від пісень десятків інших, так званих „українсь-

ких” композиторів. Адже в більшості майже неможливо вловити якусь специфічну особливість того чи іншого композитора (за дуже малим винятком). У всякому разі для звичайного, середнього слухача. Та комусь там, на музикальному Олімпі, прийшла думка використати талант Івасюка для оспівування режиму. І саме це і привело до того жахливого кінця в 1979 році.

Потрібно сказати, що Володимир Івасюк був дуже принциповою людиною, особливо у відношенні до своєї творчості. І не з тих людей, що в ім'я кар'єри можуть піти на відступлення від своїх переконань та моральних принципів. Тим більше, що така надзвичайна його популярність надавала йому, можливо, певну впевненість, що з ним будуть рахуватися. Що з позиції, яку він вже досягнув своєю творчістю, він зможе йти своєю дорогою і в оперній музиці.

У мене немає точних даних як розгорталися події у Львові. Але я зустрічав потім Івасюка багато разів, бував у нього у Львові і бачив, що він „хмурніє” з кожним разом все більше і більше.

І ось страшна розв'язка навесні 1979 року.

Що можна сказати про перше враження від цієї жахливої новини?

Одним словом — ШОК.

Чому? Хто — це були перші запитання.

Правда, я знав, що Івасюка вже два тижні ніхто не бачив. Його сестра Галина телефонувала зі Львова чи він не в Чернівцях. Його двоюрідний брат Анатолій заходив до мене, питав чи може я його десь бачив. Ніхто не знав і не розумів де подівся Володимир. Думали, що може він кудись виїхав. Але чому не повідомив нікого? І ось, випадково знайдений лісничим труп. У лісі, недалеко Львова. Тіло вже почало гнити.

Експертиза встановила, що це був він — Володимир Івасюк. В советській пресі майже не згадувалося про цей жахливий злочин. Крім, здається, невеликої статті у газеті „Вечірній Львів”. І це про людину, яка внесла такий величезний вклад у розвиток українського, ДІЙСНО УКРАЇНСЬКОГО мистецтва!

Похорон Івасюка у Львові вилився у багатотисячну маніфестацію. Останню шану було віддано ще одному із визначних представників українського народу. А скільки цього вже було в нашій Історії! Весна, 1980 року. На Чернівецьку станцію

швидкої медичної допомоги поступає виклик до ріки Прут, у район міського пляжу. Після прибуття на місце, лікарська бригада виявила сиву жінку, що поступово входила у воду(вона вже була наполовину у воді). Надворі було ще досить холодно. Жінку забрали до обласної лікарні де була поставлена діагноза: „Запалення легенів. Розумовий розлад”.

Це було у квітні 1980 року. В першу річницю від дня смерті Івасюка. Цією жінкою була його мати.

Скільки ще слухачів він міг потішити чудовою українською піснею? Але рука вбивці примусила його серце перестати битись.

Та назавжди пам'ять про нього залишиться в серці українського народу. Залишиться в його піснях, яких вбити не спроможний ніхто! Таким і залишився він в моїй пам'яті, — прекрасним композитором, молодим і життєрадісним.

Максим Горький

РОСІЙСЬКА ЖОРСТОКІСТЬ^{*)}

Багато жорстокостей переживав я і бачив. Я ніколи не міг знайти оправдання для їх існування. Ціле життя мучило мене питання: звідки походить, з яких інстинктів родиться ся людська жорстокість?

Колись доводилося мені читати книгу з фатальним заголовком: „Поступ, розвій жорстокости”. Автор пробує при помочі дуже штучно зіставлених і пояснених прикладів довести, що поступ людства провадить до виявлення таємничої, вродженої людині насолоди: катувати свого ближнього, його тіло, душу. Я прочитав книгу з відразою, вона не переконала мене ані трохи, а її парадокси незабаром зникли мені з пам'яті.

Але тепер, по страшнім божевільню європейської війни, по кривавій оргії революції, я знову зачинаю застановлятися над тими парадоксами. При цьому треба зауважити: що до російської жорстокости — то на ній не слідно абсолютно жодного поступу, її форми лишалися незмінні.

З початком 17-го ст. уживали такі тортури: рот жертви наповняли порохом, який опісля запалювали. Жінкам просверлювали груди, через рот перетягали мотуз, за який потім вішали жертви.

В 1918 і 1919 р. робили те саме на Дону; на Уралі червоні

й білі катували свої жертви так довго, аж доки не наступала смерть.

Мені здається, що найяркішою рисою московської національної вдачі це власне жорстокість, як гумор — англійської. Це спеціальна жорстокість, а одночасно й вигаданий з холодною кров'ю мірник, для степеня витривалості і опору в терпінні, яке може досягнути людина; свого роду проба її опорної і життєвої сили.

Найцікавіша риса московської жорстокості, це її чортівська фінеазія, її, я сказав би, естетична вишуканість. Не гадаю, щоби ці особливості можна пояснити такими словами, як „психоза“, „садизм“, або подібними. Бо в суті речі нічого не пояснюють. Наслідок алкоголізм? — Але я не думаю, щоби московський нарід був більше отроений алкоголем, як інші європейські нації. Хоч усе ж треба признати, що діяння алкоголю на психіку москаля особливо фатальне, бо наш нарід відживляється гірше, як інші.

Говорю тут не про жорстокість, яка виявляється спорадично, як вибух хворої або перверзної душі. Се виїмки, що обходять лікаря від божевільних: Тут я говорю про масову психологію, про народню душу, про гуртову жорстокість.

В однім сибірським селі вигадали селяне таке: викопали кілька ям, вложили в них стрімголов полонених червоноармійців, а тоді засипали ті ями до половини так, що з-під землі стирчали лише ноги похованих від коліна. Потім приглядалися з зацікавленням подригаєм ніг, по чім міряли різні степені опору катуванню.

В Тамбовщині полонених комуністів припинали цвяхами до дерев. Але цвяхи вбивали лише в ліву руку й ногу, і бавилися, приглядаючись, як ці напів розп'яті, в смертельних конвульсіях порушали неприпнятою рукою й ногою.

Інші полонені зазнавали таких катувань: їм розпорювали живіт, витягали кінець кишки і припинали її цвяхом до дерева або телеграфного стовпа. Потім гонили нещасливого наоколо дерева, приглядаючись, як розвивалася кишка.

Ось відділ полонених старшин цілковито без убрень. З плечей винято їм кусник шкіри, величини наплечника, а на місце зв'яз повбивано цвяхи. Потім повитинано їм на ногах пояс шкіри в формі козацьких червоних лямпасів. Ся операція ввійшла поволі в загальне ужиття і називалася „вбиранням однострою“. Певно, що вона вимагала багато часу і точ-

ности. — Подібні і ще гірші злочини ставали чим раз частіші в останніх роках у Росії.

Які з них більш жорстокі, білі чи червоні? По правді одні і другі в тім відношенні рівні, бо одні і другі москалі. А коли розходиться про степень жорстокости, то з певністю можна сказати, що ті найбільше жорстокі, які посідають найбільше енергії і влади в руках.

Не знаю, чи де на землі є місце, де так жорстоко і невблаганно поводитись би з жінками, як у московським селі. А вже цілком певно, що ніде, як у Росії, нема такої маси огидливих приповідок: „Жінку любиться двічі: як вона входить у дім заручена і як її несуть на цвинтар”. „Для баб і звірів нема суду”. „Хочеш, щоб тобі смакувала їжа, вибий трохи жінку”. — В московських селах є сотки подібних приповідок, які висловлюють назбирану століттями народню мудрість. Її чують що дня діти, з ними виростає юнацтво.

Так само знущаються і з дітиям на селі. Коли недавно я зацікавився статистикою злочинів у московській губернії і перекинув акти карних розправ за роки 1901—1910, мене перелякала величезна кількість жорстокостей, жертвами яких були діти і злочинів, довершених на молоді. В Росії взагалі кождий майже з насолодою б'є когось. „Народня мудрість” добачає в карі на тілі щось людині потрібне і корисне. Висловом сього приповідка: „За битаго двухъ небитыхъ тають”.

Я часто питався учасників горожанської війни, чи їх не гидить вбивати один одного. Відповідь була все однакова: „В тім нема нічого огидливого. Вони мають зброю, й ми також; і ми й вони в однаковім становищу. Кому це що шкодить, що ми вбиваємо одні одних? Ще ж багато наших братів лишається на світі”.

Таке саме питання задав я раз одному воякові, який брав участь у світовій війні, а пізніше був високим старшиною в червоній армії. Він дав мені дуже дивну відповідь: „Що це внутрішня війна? Війна з чужинцями, це зовсім щось інше, це зворушує душу. Я скажу вам цілком отверто: забити москаля, яке це має значення? Їх стільки, що се навіть не зауважується, коли деяких не стає. Погляньте напр. на ці села: вони можуть зникнути з поверхні землі, коли тільки схочуть, на що вони здалися? А врешті, нехай чорт візьме ціле наше хліборобство і всі наші справи. От у Пруссії, там це було інакше. Коли ми наступали туди, аж жаль мені було. Що за села, що за міста, що за організація! Який чудовий порядок! Ми це все

знищили. І пощо й нащо? Від цього можна було збожеволіти. Я чувся майже щасливий, коли мене ранено і я не міг більше брати участі в цім божевіллю... Пізніше був я під Юденічом на Кавказі. Там бачили ми турків і інших чортів, все нужденні народці, але й їх було шкода..." Ся людина була на свій спосіб дуже гуманна: поводився зі своїми вояками, які його любили й шанували, добре, і любив своє жовнірське ремесло.

Коли вже говорити про московську жорстокість, то не можна поминути мовчанкою жидівські погроми. Факт, що ті погроми організувалися в порозумінні з дурноватими представниками влади, нічого й нікого не виправдує. Ці дурні і каналії, які дозволяли вбивати і рабувати жидів, не наказували їх мучити, насилувати жінок, забивати дітей, вбивати в людські голови цвях. Всі ці криваві страхіття ішли з інстинкту самих мас.

Одначе, можна остаточно запитатися, де ж є цей московський селянин, розважний, добрий, той невиспущий пошукувач правди і справедливости, якого так гарно і переконуючо змалювала наша література 19 віку?

В моїй юности шукав я сам з захопленням цього чоловіка по цілій московській землі, я його не знайшов. Скрізь надібував я лише грубого реаліста, хитрого селянина, який удає дурника, коли се йому видається корисним. З природи він далеко не дурний, цей селянин, і він сам прекрасно це знає. Він утворив багато сумних пісень, багато суворох, диких і кривавих легенд, вигадав тисячі приповідок, в яких висловив свій твердий, життєвий досвід. Він знає, що „сам мужик не дурак”, лише „мір є вівця”, та що „світ міцний як потік, а дурний як безрога”. Він каже: „Не лякайся чорта, лякайся чоловіка” і „бий своїх, бійся — чужих”. Він не має респекту перед правдою: „Правдой не накормишся”, каже він. Він має масу подібних пословиць і робить із них ужиток при кожній нагоді. Чує їх змалку і змалку ж вичуває цілу їх грубу правду, гіркий сум і цілу ненависть до людей, що сидить у них. Дехто — особливо міщани — перешкаджають мирній течії його життя і їх він уважає за зайвих на землі, на тій землі, яку він любить містично любовою і в яку він вірить містичною вірою. Ця земля, до якої він прикріплений своїм життям, тілом і душею, яка є його „природженою власністю”, цю землю загарбали йому розбійники. На довго перед Байроном знав уже московський селянин, що „піт селянина більш вартий від божого ґрунту”.

Народницький напрямок нашої літератури з його ідеалізо-

ним мужиком, стремів до певної політичної цілі. Але вже наприкінці 19 ст. наступив перелом у цій літературі, яка займалася селом і мужиком: вона стала менше милосердною, більше щирою. Антін Чехов у своїх „Мужиках” дав нам новий образ народу. В першій половині 20 ст. з'являється „Село” Івана Буніна, майстра московського стилю. В його оповіданнях, особливо у „Нічній розмові” видно вже нову точку погляду на мужика, майже критичну, правду показано тут без жадних уже прикрас. Бунінови закидали, що він аристократ, бо відноситься до селян з байдужністю, а навіть із ворожістю. Це неправда. Бунін є передусім і тільки мистець.

В новітній сучасній літературі знаходимо ще страшніші зразки духової темноти, в якій тоне московське село. Особливо звернув би я увагу на оповідання селянина Івана Больного „Юність”, на москвича Семена Подячева і сибіряка Всеволода Іванова. З певністю ні одному з цих письменників не можна закинути якоїсь аристократичної ворожості до мужика: самі ж вони є мужики і зв'язані з селом душею й тілом. Ліпше як хто інший розуміють вони і знають життя звичайних людей, нещастя і прості втіхи села, духову сліпоту мужика і жорстокість його психіки.

Я закінчу маленькою історією, яку я чув від члена одної наукової експедиції в 1921 р. на Уралі. Один мужик того села, де затрималася місія, спитався мого інформатора: „Ви вчені, отже поясніть мені. Минулого тижня один башкір забив мою корову. Розуміється, я забив башкіра, а тоді вкрав йому його корову. Отже скажіть мені: чи можна мене покарати за тую корову?” — Коли його спиталися, чи він не боїться, що скорше буде покараний за вбивство башкіра, мужик, з повним душевним спокоєм, відповів: „А, нині люде нічого не коштують!” Слово „розуміється” варте уваги. Злочин стає частим і привичним.

А ось іще приклад цього самого порядку, який показує, як сільська свідомість достроюється до нових ідей. Один народний учитель, селянський син, пише мені: „Знаний учений Дарвін довів науково конечність безпощадної боротьби за існування. Через те, що він не протестує проти того, щоби скорочувати життя слабих і непотрібних людей, через те, що й давніше лишали старих умирати з голоду в їх печерах, або вішали на високих деревах, аби трясучи ці останні, спроваджувати смерть завішених, — то я хотів би запропонувати винищувати якимсь людяним способом тих, що стали непотріб-

ними до життя, бо я проти всякої жорстокости. Я пропоную троїти їх якоюсь смачною отруєю. Ся метода злагодить боротьбу за буття... Застосувати треба — її проти слабих розумом, ідіотів, проти всіх, але випосажених природою: калік, сліпих, також проти невилічимо хворих. Подібний закон звичайно не сподобається нашій інтелігентській молоді, аже вже прийшов час, коли не належить звертати уваги на цих „ідеальних” реакціонерів та контрреволюціонерів. Утримання непотрібне надто дорого коштує нарід, треба ці видатки звести до нуля”.

Багато подібних листів дістається в теперішній Росії, подібних запитань і пропозицій. Враження болюче, але, поминаючи їх дикість, вони справляють враження, що думка в московському селі вже обудилася і хоча ще молода і груба, але вже робить проби йти в напрямку, досі їй зовсім чужому.

ЛНВ, 1923. II лютий

---

*) Статя Горького обійшла майже цілу європейську пресу. Ми беремо її з мінхенського "Der neue Mercur". — Ред.

Оксана Бризгун-Соколик

КОМПОЗИТОР ЛЮБОМИР МЕЛЬНИК

В Торонті, у вересні 1981-го року відбувся в концертній залі Мистецької Галерії Онтарія цікавий концерт сучасної музики. Виконавцем концерту був музичний ансамбль АРРЕЙ, в складі 10-ох інструментів: скрипка, віоля, віольончель, клярнет, піано і ударні інструменти. В програмі концерту були три твори трьох сучасних молодих композиторів — канадців, всі твори на концерті мали свою прем'єру. Виконувалися твори Пол Теберж з Галіфаксу, Томоті Брейді з Торонта та Любомира Мельника з Вінніпегу — Торонта.

Останнім і головним твором цього концерту — було ПОСЛАНІЄ Любомира Мельника до слів Тараса Шевченка. Виконаний українською мовою, на програмах подано переклад твору, співала Христина Фроляк. При фортепіяні був сам композитор — Л. Мельник. Мельник у ПОСЛАНІЇ використав т. зв. мультимідія, себто багато немuzичних засобів, щоб осягнути бажаний ефект.

Це була чи не перша публічна зустріч композитора Мель-

ника з нашою громадою і його не перший авторський виступ в Торонті.

Любомир Мельник народився в Німеччині, в часі повоєнного таборового життя. Вихований у Вінніпегу. Скінчив студії музики і здобув ступінь магістра філософії в Кінгстоні, Онтаріо. Його музика є глибоко філософична за змістом. Технічно — він творець нового стилю в Канаді — т. зв. „контінюос мюзік” — себто безперервної музики, яку він почав творити в Парижі в 70-их роках. Це наче постійно змінні арпеджа на піані, які він виконує своєю власною, особливою технікою. Грайливість змінних арпедж творить мелодію, або мелодію грає інший інструмент, або голос, на тлі піана. Любомир Мельник має коло сто творів для піана, піана і інструменту, піана і голосу, та для камерних груп з піаном. На піані завжди грає сам. Він виступав з концертами та по радіо в Данії, Швеції, Норвегії, Бельгії, Західній Німеччині, Канаді та інших країнах. В 1983 році був єдиним канадським композитором, якого запросили виступити на міжнародному фестивалі сучасної музики в Аргус, в Данії. Критики висловлюються про музику Мельника не тільки прихильно, але й з подивом, що вона хоч сучасна, хоч інша, хоч нова, а має в собі первень краси, цієї підставової риси мистецтва.

На приклад: Джеф Грін в Оттавському Журналі писав: „...Його музика як соняшний промінь на струмочку — ніби незмінний, а вічно інший...” В місті Упсала в Швеції критик писав: „...Його концерт був не тільки цікавий, а зробив найбільше вражіння зі всіх концертів, які я останньо чув...” В Нью-Йорку Том Джансон сказав: „...Ви можете слухати і пробувати аналізувати його музику, або просто сидіти і вслухатися в її привабливість...” Тед Бонд в Кінгстоні написав: „...Вона має моменти магічної краси...”

ПОСЛАНІЄ є написане для голосу на тлі інструментів. Вокальна лінія є побудована на традиційних народніх мотивах і чудово гармонізує з цілістю. Виконана Христиною Фроляк, звучала сильно, драматично. Інструменти виповнювали музичну цілість. На двох екранах в різному темпі перебігали прозїрки з війни, концентраційних таборів, голоду в Україні. Одні прозїрки мінялися скоро, що викликало неспокій, другі дуже помалу, так що своїм змістом дійсно „влазили” в душу. По залі поміж слухачами ходив молодий чоловік і безперервно тихим голосом читав уривки з книжки Солженіцина „Гулаг”, при світлі свічки, яку коло нього носила молода дів-

чина. Час від часу, в енкаведівську уніформу одягнутий дебелий мужчина, „розстрілював” цього співучасника концерту. Хоч може це перешкаджало вслухатися в музику, за вивченням композитора — це було чистиною його „безперервної” ідеї твору. Композиція, яка тривала доволі довго мала підкреслити не випадкову дію, а тяглість її роками. Виконання цього нового твору було успішне, викликало признание у слухачів, запити та дискусію.

Дальшим твором Мельника з українською тематикою — це ПОРТРЕТ ПЕТЛЮРИ В ДЕНЬ ЙОГО ЗАГИБЕЛІ. Твір написаний для двох фортепіянів та двох віоль. Тому, що ніхто інший не вмів поки що грати технікою Мельника, він одне піано і віолу накрутив на тасьмі сам з віолістом, а другу віолу і піано вони обидва грали на концерті. Твір досить довгий, початкова мелодія віолі — це наша народня пісня. Кінцева — популярна пісня — молитва за Україну. Любомир Мельник у програмці вияснив, що зовсім випадково він побачив фотографію Симона Петлюри, зроблену коротко перед смертю героя. Цитат з програмки в перекладі: „...Обличчя чисте, молодече, однак з безмежним сумом у очах. З виразом людини, яка бачила, як його найдорожче нищили сотворіння з пекла... Симон Петлюра, Головний Отаман Армії та Фльоти, Голова Директорії, Президент Української Народньої Республіки — загинув з рук большевицького агента в Парижі 1926 року...” Композитор вияснив, що новий твір, який прямо гіпнотизував слухачів, неначе медитація — роздумування над людиною, його життям та працею, та подіями, які знищили його тіло, та духа і ідею знищити не могли. Композицію Мельника передавали радієві висильні по цілій Канаді з тим же коментарем.

Поміж платівками, які видав Мельник, нас найбільше цікавить КОНЦЕРТ-РЕКВІЄМ для скрипки і фортепіано. РЕКВІЄМ в пам'ять сімох мільйонів... Жертв штучного голоду в Україні 1932-33 років. Любомир Мельник сам грає партію фортепіяна на платівці із скрипалем Марком Сабатом. Твір триває 21 хвилину, починається скрипковим сольом. Сумною, болючою а при тім дуже ніжною мелодією. Вслухаючися в композицію можна пережити і біль і трагедію мільйонів наших сестер та братів, які в 30-их роках загинули в Україні страшною смертю. Лірична мелодія твору вмів передати слухачеві настрої безмежного жалю та суму, кульмінаційна точка твору — повна драматизму. Слухаючи цей твір, відчувається глибокий філософський молитовний сум до невинних жертв голоду. Платівку

видала фірма „Бандура рекордс”, вона добре виконана та естетично оформлена.

У своїй творчості Любомир Мельник хоче пригадувати слухачам музикою про прекрасні речі, які світ знищив. Він уважає, що краса і правда мусить іти завжди разом. Як щось не є правдиве, то воно нещире, є тільки театральним жестом. Тому, він у своїй музиці старається відчувати красу та щастя, які він передає слухачеві (з інтерв'ю).

Часто говорять, що сучасну музику тяжко слухати, тяжко розуміти. Зовсім інша справа з Мельником. Він не komponує мелодії, які легко запам'ятати, ані не творить музику в традиційних стилях. Однак його музика має якусь магічну красу, вона просто наче гіпнотизує слухача.

Музичні критики вірять у майбутнє Мельника, як композитора.

КУТОК САТИРИ І ГУМОРУ

В цій частині альманаха поміщуємо декілька віршів сатиричного жанру гумориста Панька Незабудька, справжнє прізвище якого Анатоль Демусь. Гумор і сатира існують можуть лише у свободному суспільстві, в якому дозволена критика, як вислів правди. Сатира пов'язана із гумором легко приймається навіть лодиною, що бачить себе в кривому дзеркалі дійсності, але правдивої. Навіть найбільші деспоти абсолютних монархій толерували сатиру поетів на своїх дворах і тоді навіть, як була вона звернена на їх особу. Чого лякалися говорити державні мужі і дипломати своїм володарям, те могло дійти лише в словах сатири поетів. Але виїмком лишилися тільки диктатори московського абсолютизму. Не терпіли і не терплять правди. Трагічного вінця долі зазнав Остап Вишня за правду своєї сатири і вона вмерла навіть як його реабілітували. Бо хоч він і сасав, опинившись на „волі”, це вже не була сатира; в ній не було правди. І тієї правди бракує у советській літературі теж і сьогодні.

На еміграції, в діяспорі, були визначні гумористи — Микола Понеділок, Іван Керницький, Едвард Козак, Іван Манило, Мартин Задека, Олекса Запорізький, Іван Евентуальний, а сьогодні з живих найвизначніший Анатоль Демусь — Панько Незабудько.

Його творчості завдячуємо опубліковані збірки „У кривому дзеркалі”, „Холмські усмішки”. „Еміграційні родзинки”, „Перо під ребро”, „Сатирикон”. Із останньої поміщуємо декілька віршів, актуальних на сьогодні, в яких показана наша дійсність, в Україні і на еміграції.

Анатоль Демусь визначний член Асоціації Діячів Української Куль-

тури. Очолоє Делегатуру АДУК на Західню Америку. Готує чергові праці до друку. Бажаємо познайомити читачів із його творчістю, а рівночасно із нашою дійсністю у дзеркалі сатири.

Б. С.

А М Е Р И К А

В країні цій є дива і контрасти,
Яких навряд чи знайдете будь-де:
Живуть підряд тут люди різних мастей,
Та кожний сам та іншим шляхом йде.

Тут білі, чорні, жовті і червоні,
Та мішанці усіх на світі рас —
За доляром щоденно є в погоні,
За доляром збувають життя час.

Тут кожний влип, немов у „гарбіч” муха,
У розкоші, достатки і журбу:
Залізши в борг по самі свої вуха,
Прославлює модерну цю добу.

Що хочеш лиш, усе тут можеш мати —
Береш у борг, як що нема гроша,
І все життя постійно платиш, платиш,
Але твоє — одна лише душа.

Тут хліба є й до хліба завжди досить,
Та в голоді збуває більшість вік —
Людину на дієті вітер носить,
А сало викидають на смітник.

В країні цій ніхто не ходить пішки,
Без авта всюди не поспієш тут;
Правдиві і фальшиві скрізь усмішки
На лицях всім кругленький рік цвітуть.

Хоч воля тут, та часто терпне шкура
У багатьох Адамових синів:
Розгулює жіноча диктатура,
Її здолать ніхто ще не зумів.

Церков тут є, не раз по дві на „бльоці”,
Та Голівуд печать на дух кладе,
І злочини цвітуть на кожному кроці,
Аж зі страху у голові гуде.

На все життя тут глянувши зблизенька,
Помітиш дуже скоро і легенько,
Що хоч для тіла тут аж надто гладко,
Та для душі — немає тут достатку.

**
*

МОСКОВСЬКА ДУША

Ванька-Грішка-Яшка-Сашка —
Душа „русска” на опашках:
Суміш варварства, комізму,
Брехні, грози і цинізму.

Дивовижна мішанина
Із монголом угро-фіна,
Ім'я ж крадене, злодюга
„Притаскал” собі із „юга”.

Мораль його — не повіриш,
Матом хіба її зміриш:
Красти, різати, палити,
Брехать, грабити і... пити.

Як у Ваньки-Сашки-Грішки
На устах цвітуть усмішки,
Бережися в цю хвилину —
Дістать можеш ножем в спину.

В брехні йому нема міри:
Збреше так, що й сам повірить.
Брехня, нехай найпідліша,
В нього правда найсвятіша.

**
*

МОСКОВСЬКІ ВИНАХОДИ

За всіх людей на Землі
Наймудріші москалі.
Винахідливість у них
Така, як ніде в других.
Ніде таких підшукати,
Щоб могли їм дорівняти.

Винайшли вони „машину” —
Славну „руську дубіну”;

Винайшли також „цар-пушку”,
Що не стрілила й на мушку,
І вилили „большой” дзвін,
Що ні раз не бамкнув він.

Знайшли десь на смітнику
Конституцію таку,
Що подібної ніде
Ніхто в світі не знайде,
Яка ніби хоч й існує,
Але прав не гарантує.

Винайшов москаль на горі
Іншим тюрми, концтабори,
Для незламних — божевільні,
Решті ж — норми непосильні
І комфорт ще до ладу:
Ключ, парашу й баланду.

А для себе — повсякчас
„Щі”, „лепешкі” ну і... квас,
Та ще лапті і фуфайку,
А на кінець грубу лайку —
На „культурній російській” мові —
Матюки стоповерхові.

**

ЖИВУЩИЙ „ЗАГЛОБА”

Пан „шляхціц” Заглоба
Сидить коло глоба,
Общипує вуса
Та чує лоба.

Спогляда, баніта,
В те місце, сердито,
Де було „моцарство” —
„Жечипосполіта”.

Та усе пропало!
„Моцарства” не стало —
Мов його телятко
Язиком злизало.

Лишилась піввільна
Польща підневільна,

Заглоба з нестями
Як крикне: — Не дами!
Львів, Вільно і „креси”
Повічно за нами!

„О, матко! О, рети!
Коніку муй, где ти?
За Вільно, Львів, креси
На шабле, багнети!”

Вперед! У дорогу!
Й, кутильгу на ногу,
Хап внука „шавельку”,
Скік на гуляй-ногу!

Наїжились вуса
В старого „вяруса” —

Без „кресув” багатих,
Без Львова і Вильна.

На „креси” із USA
Пан Заглоба „руса”!..

Комічно й трагічно,
Трагічно й комічно
Що в пана Заглоби
Дурість сидить вічно.

1976

**
*

НАРІКАЙЛО

Живе не від нині
Тома на чужині.
Коли ж дім згадає —
Повсякчас зідхає,
І говорить Тома:

— Не було як вдома!
Там кожної хвили
На душі і тілі,
Хоч й біду носило,
Було любо й мило,
Не так, як ось нині
Отут, на чужині!
— Не любив я вдома, —
Каже було Тома, —
Псувать собі крови —
Доїти корови.
А тут? Біда більша
Десятькратно гірша!
Доїть, хто лиш хоче:
Тут тебе держава
„Тексами” обклала,
Доїть щомінути,

Не дає дихнути!
За всі „іншуранси”
Доїть мають шанси
Тебе аж до гробу
Усі грошороби!
Доять тебе спритно,
Нишком, непомітно,
Завжди, безупину,
За гас, за бензину,
За сміття, за воду,
За телефон, моду,
За харчі, направу,
За коку і каву!
Доять з тебе „текси”
За сіль, і за кекси,
А лікар готовий
Видоїть до крови...

Хтось у крайній втомі
Так відповів Томі:
— Не біда ще жити,
Як є що доїти!

**
*

ПРО ПЕСИКА-ПРОГРЕСИСТА

Як зачує свого пана
Песик-прогресист,
Зразу ж бере з страху-шани
Поміж ноги хвіст.

Або стає в цю мить дибки,
Лапку подає,
Витворя потішні стрибки,
На цапки стає.

Як на пана щось нелюбе
Писне хтось, в цю мить
Загарчить, зашкірить зуби —
Готов укусить...

Жив раз „батько всіх трудящих” —
Йоська-аферист,
Перед ним сказав пропачий
Песик-прогресист.

Коли ж Йосифа Люципер
Душу ухопив —
Мало з нього дух не випер
Так жалібно вив.

Згодом, влізши в Кремль, Нікіта
Йоську розвінчав,
Вмить на мертвого бандита
Й песик гавкать став...

Коли ж для Нікіти того
Кризи час настав,
Песик відвернувся від нього,
Показав хвоста.

Тепер песик прогресивний
Іншим служить вже —
Управління колективне
Пильно береже...

Від собак усіх різниться
Креатура та,
Що у неї, як годиться,
Немає хребта.

Лиш в одному вона гідно
Лінію тримає:
Чуже лиже, а на рідне
Ногу підіймає.

Хоч дурненька, але хитра —
Зна на яку стать:

Ніс собачий проти вітру
Уміє тримати!

**
*

ПИШУТЬ, ПИШУТЬ ПРОФЕСОРИ...
(На мотго: „Пишет, пишет цар турецький...”)

Пишуть, пишуть професори
До московських трьох царів:
— Ваша Світлосте! В покорі
Пишемо цих кілька слів.

Шлемо вам уклін доземний
Перед трон ваш у Кремлі;
Просим вашу світлість чемно
Наші вислухат жалі:

В Україні „братва старша”
Не дає „молодшим” жить.
Хай ласкаво ясність ваша
Не дозволить тих страхіть.

Просимо ми вас уклінно
І благаємо до сліз:
Мову нашу несумлінно
Там спихають на сам низ;

Усувають її всюди:
З бюр, крамниць, заводів, шкіл...
Візьміть її, добрі люди,
Під опіку своїх крил...

Дайте волю Україні,
Поверніть нам із в'язниць
Діячів всіх, що їх нині
Там тримають силоміць.

Поверніте Церквам волю
І священників з заслань,
Зліквідуйте гніт, сваволю,
Щоб народ не знав страждань.

Дайте йому думки волю,
Щоб він вільно міг творить,
А ми вічно з вами долю
Спільно будемо ділити...

Коли листа закінчили,
Кожний піт з чола утер,
Лист в конверту заліпили
І післали в ССРСР.

— — — — —
Линув, линув і прилинув,
Хочеш вір, а хоч не вір,
Лист в Москву білокамінну,
У кремлівський просто двір.

Там компанія хороша
Була якраз в тій порі.
Льоня, Коля і Альоша —
Тріє „русскіє” царі.

Листа цього прочитали
Та викинули його в кіш;
Всі сміялись, реготались
(Жить їм стало веселіш).

Оцінивши все критично
Сказать треба б тут не в жарт,
Що такі листи, практично,
Й торби січки не є варт.

1967

**
*

ДІЯЛОГ КАЧУРА З ПІВНЕМ

Це історія така:
Вибрали раз Гусака
Курникові резиденти
Більшістю у президенти.

Лише один старий Півень
Дуже тому був противен,
Встав і збори оті гнівно
Залишив демонстративно...

На току, біля стогів,
Раз він Качура зустрів
І, запіявши нервово,
Встряв негайно з ним в розмову.

Півень каже: — Ку-ку-рі-куку!
Гусака боюсь від віку.

Він — різун, авантюрист,
Держиморда, терорист!

Прокляту́щий цей Гусак
На подвір'ю всіх куса,
Всіх від їжі відганяє,
Життя наше розбиває.

Від його тут диктатури
Пропадемо ми — всі кури!
Дивно мені, що громада
Вибрала такого гада.

Порадь, Качуре, мені,
Бо ходжу, як по вогні:
Що робити, Бога ради,
Щоб позбутись його влади?

Подивився той на Півня:
— Та ж громаді ти не рівня!
Волю її треба, брате,
Повсякчас респектувати...

Від тих Качурових слів
Півень крила розпустив,
Миттю вискочив на пліт
І запіяв на весь світ:

— Я є півень-демократ,
І тому не сяду в ряд
З отим деспотом довіку!
Ку-ку-рі-ку! Ку-ку-рі-кууу!!!

Тоді Качур так промовив:
— Слухай, Півню безтолковий:
Демократію щоб мати —
Треба її шанувати.

Та до неї всі ви, Півні,
Є, на жаль, запримітивні.
Вона вам пасує так,
Як старій кобилі фрак...

І на наших смітниках
Не раз справа є така,
Бо з природи всюди Півні
Самі собі завжди рівні.

Січень, 1969

ПОЛІТИЧНА РОЗМОВА

Сказав демократ нервовий
Невтральному землякові:
— Як лиш бандерівця стріну,
Трачу гумор в цю хвилину.

Маю його вже аж в пупі —
З ним не можна жити вкупі!
Він усюди носа пхає,
Диктатуру накладає!

Коли б отак в Україні
Вони владу мали нині,
Кажу тобі правду щирю:
Вони дерли б із нас шкіру!

Гей, як би я владу мав,
Я б їм, чортам, показав:
Я їх усіх, безумовно
Винищив би поголовно!

— Пляни в тебе „геніяльні”, —
Відповів йому невтральний, —
Лише думаєш, логічно,
Цілком не демократично.

Отаких я „демократів”
Привик завжди унікати.
Від них, як від тої змори,
За десяти втік би гори.

1968

**

ДІАЛОГ З НАШИМ ДЕМОКРАТОМ

— Скажіть мені, рідний демократе,
Яку Україну будемо мати?

— Ну й питання ставите, диваку!
Та ж демократичну, більш ніяку!

— Скажіть мені, рідний демократе,
Який устрій будемо в ній мати?

— Але ж ви, земляче, безкритичний!
Устрій буде в ній демократичний!

— Скажіть мені, рідний демократе,
Яку владу будемо в ній мати?

— Але ж недотепа ви хронічна!
Влада буде в ній демократична!

— Скажіть мені, рідний демократе,
Будуть опоненти ваші волю мати?

— Та ми всіх їх здушимо в зародку,
Уста й руки замкнем на колодку!

— Тоді, скажіть, рідний демократе,
А як режим такий будуть звати?

— Ну й морока, добродію, з вами!
Та йдіть вже до чортової мами!

**

ГУРА—ПАТРІОТ

Кричав, клявся,
Розпинався
Гура-патріот:
— Душу тіло
Віддам сміло
За край, за народ!

— Гей, земляче,
Небораче,
Чого кричиш так?
Досить цього! —
Так до нього
Промовив земляк.

— Свою душу
Й тіло-гушу
Для себе держи.
Краще нині
Із кишені
Трохи положи.

Землячисько,
Бідачисько
Задрижав як дід,
Мов камфора,
Зник він скоро,
Застиг по нім слід.

**

СЛОВО ДО ПАТРІОТА

Український патріоте,
Я не проти
Того, що ти
Патріот є регіональний:
Що округу чи повіт
Свої славиш на весь світ,
Ти у тім не унікальний.

Український патріоте,
Я не проти
Того, що ти
Патріот партикулярний:
Партійний чи груповий,
І що загумінок свій
Славиш, ти ж не унікальний.

Український патріоте,
Та я проти
Того, що ти
Справи менші — регіональні
Групові й партикулярні
Вище ставиш
Понад справи
Загально-національні.

З Б І Р К О В А   А К Ц І Я

Залатавши у кешені дірку,
Іде Хома проводити збірку.
Взявши в руки папір й олівець,
Він подавсь до Гриця навпростець.

Гриця вдома він якраз застав.
Чого прийшов — зразу і сказав,
Але, звісно, Гриць не в тім'я битий,
Знає він, як „напасть” цю відбити.

Зійшов зразу він на тон благальний:
— Хомо, — каже, — друже ідеальний!
Непідхожий вибрав ти момент —
Хоч би тобі в хаті один цент!

Вчора заплатив за телефон,
Світло й воду, купив патефон,
А за решту поплатив всі „біли”,
Що їх клятї баби наробили.

Отож, друже, дуже вибачаюсь!
Дав би радо, та дулю лиш маю...
Що ж робити? І Хома рад-не-рад
З нічим пішов від Гриця назад.

„Злий початок випав на мій плян...
Піду далі, може дасть Іван”, —
Думав Хома і став прямувати
Скорим кроком до Івана хати...

Зустрів Іван Хому за хвилину,
Як дізнався — кислу зробив міну.
І сказав рішуче: — Не даю!
Тої партії не узнаю!

Іван Хому відправив з нічим.
Хома дума: — Може дасть щось Клим?
Він людина добра, не нагрима...
І за п'ять хвилин вже був у Клима.

Вислухав Клим Хому терпеливо,
Уст не квасив, не дивився криво.
Як той скінчив, зразу без вагань
Висунув йому аж сто питань:

Для кого він гроші ці збира?
І післала партія котра?
Куди гроші ті пішли він згодом,
І чи користь буде для народу?

Де тепер знаходиться наш провід,
І чи кріпко в руках трима повід?
Чи повернемо до рідних хат?
Чи дістанемо патріярхат?

Як в УНРаді там, в УГВР?
І чи будуть зустрічі й тепер?
Про все Клим цікавий хотів взнати —
Хома не встигав відповідати.

Чувся він, мов той невинний нічим,
Що знайшовся раптом перед слідчим,
Тяжко мучивсь, прів і умлівав —
За це ж доляра Клим йому дав...

Дальше знов історія така
Повторилась у Гната, Юрка,
Гарасима, Тимка, Онисима,
У Трохима, Симка і Максима...

Обійшовши хати, неборака,
Зібрав лише, наче кіт наплакав,

Або, тут скажу я вам точніше:
Зібрав всього десятку, не більше.

Коли стало надворі смеркати,
Зайшов Хома до Йосипа хати,
І хоч Йосип убогий і хворий,
Та дав п'ятку без вагань, докорів.

Згодом Хома ще іншої днини
П'ять долярів зібрав на хрестинах,
І, щоб мати кругленьку тридцятку —
Доложив ще й від себе десятку...

Отак в нас, як правило, нормально,
Виглядають збірки всі загалом.
Біда, що в нас багато нема
Таких щедрих як Йосип й Хома.

3 ДОСВІДУ РІЗНИХ НАРОДІВ

3 арабського:

На батьківщині найкраще сонце світить.
На чужині найдорожча — вітчизна.
Краще померти, ніж у ганьбі жити.
Будеш вівцею, вовки з'їдять.
Хто зрадив одного, зрадить другого.
Ходить в гості до будь-кого, тільки не до сусідів.
Починати діло легше, аніж закінчувати.
Сієш зло — нещастя пожнеш,
Сієш добро — радість збереш.
Краще примусити сина плакати,
Аніж потім плакати за ним.
Найкращий володар — хто володіє собою.
Ганьба живе довше, аніж людина.
Корабель, на якому два капітани, піде на дно.
Бідність — це скромність, багатство — грубіянство.

Скарби розумного — його знання,
скарби дурного — його багатство.

З афганістанського:

Друг той, хто в біді руку подає.

В пригоді пізнавай приятеля.

Підкуплений ворог приятелем не стане.

Якщо тебе образив друг — плач,
якщо ворог — радій.

Тисяча друзів — мало,
один ворог — багато.

Розумний ворог краще від дурного приятеля.

Спочатку нагодуй, потім питай .

Що говориш про жінку,
те говориш і про себе самого.

Де чоловік, там і жінка.

Дім без дітей — могила.

Весною спатимеш — зимою пальці кусатимеш.

Праця для людини — як молоко для дитини.

Людина — сонце, праця її проміння.

Праця — ліки для душі.

Людина без праці — орел без крил.

Щоб жати, треба посіяти.

Чоловік — той, хто не говорить, а робить.

Лінощі — ворог людини.

Ситий про голодного нічого не знає,
а вершник про пішого.

Діло не силою робиться, а розумом.

Коли розум є, все буде.

Розумний звинувачує себе, дурний — приятеля.

Краща відповідь дурному — мовчанка.

І дурний розумний, поки мовчить.
Хто все знає — нічого не знає.
Чим більше людина знає, тим більше їй знати хочеться.
Не втрачай своєї гідности заради шматка хліба.

З грузинського:

Сталь гартується у вогні, людина в праці.
Як працюватимеш, так і житимеш.
Рано встанеш, далеко зайдеш.
Не орав, не сів, а на Бога гнівався.
Спершу попрацюй, а тоді танцюй.
Вовка ніхто не вчить вовком бути.
Борг мовчить, але спати не дає.
Жінка дивиться глибше, чоловік — ширше.
Старий живе спогадами, молодий — сподіваннями.
Хто над старістю сміється, над собою сміється.
Вир кохання не має броду.
Дерево міцне корінням, людина — друзями.
Друг скаже у вічі, недруг — поза очі.
Скільки мов знаєш, стільки разів ти людина.
Перш ніж сказати, мудрий гляне на слухачів.
Розумний сперечається сам із собою, дурний — з іншими.
Розумний поважає усіх, дурний — тільки себе.
Дурня навчати — однаково, що мертвого лікувати.
Навіщо дурневі ворог? Він сам собі ворог.
Лихий той, хто тільки для себе добрий.

З литовського:

Без волі немає сили.
Важка робота смачний хліб пече.

Роботящому день короткий.
Добрий господар перший устає, останній лягає.
Не той майстер, хто починає, а той, хто кінчає.
Як не вчили батько — мати, учитиме увесь світ.
Гни дерево, поки гнеться, вчи дитину, поки дається.
Як молодим звикнеш, так старим робитимеш.
Старому личить радити, молодому — слухати.
Ученим ніхто не народився.
Як вік звікуєш, розуму наберешся.
Не радій, як хвалять, не плач, як сварять.
Як не наївся, не налижешся.
У ліжку лежати, риби не піймаєш.
Лежачи, ситий не будеш.
П'ять господиць, а їсти нічого.

З іспанського:

Кожен сам кує щастя своє.
Добра робота майстрові шана.
З нічого нічого й не буде.
„Швидко” й „добре” ніколи в парі не ходять.
Що більший поспіх, то й сильніший посміх.
Чого варта похвала, що з власних уст вийшла?
Найдовший день тоді, коли нічого не робиш.
Правда світить ясніше за сонце.
Правда страждає, але не вмирає.
Хто бреше без краю, той брехні не помічає.
Тільки дурень, не вмючи читати, береться іншого
навчати.
Порожній мішок не може встояти прямо.

Зарозумілість — прикраса дурнів.
Глибока річка завжди тихіше пливе.
Розум від бороди не залежить.
Хто сам слухати вміє, той інших розуміє.
Почуття міри — це другий розум.
Краще вмерти стоячи, ніж жити на колінах.
Хто ворога пожаліє, той від його руки згине.
Хто хоче вільним бути, той не здається у полон.
Малого ворога не буває.
Страх не порадник, а зрадник.
Обережність — не боягузтво.
Хто вітер сіє, той жне буревії.
Коли хочеш когось судити, починай від себе.
Краще хліб черствий, як ніякий.
Ощадність — це мати багатства.

З румунського:

Недругів батьківщини вважай власними ворогами.
І пошматований прапор — військові честь.
Правда — як дерево: завжди з води випливає.
Хочеш, щоб повірили, кажи правду.
Дерево пізнається за плодами, а людину за ділами.
Найкращі ліки від бідності — праця.
Все має, хто працює, — хто сидить, той голодує.
Шануй хлібороба, бо він усіх годує.
Плуг — птах, який найкраще співає весною.
Плуг іржавіє, якщо ним не орати.
Дбатимеш про худобу, то й вона за тебе подбає.

Найкращий скарб — праця.
З чорної землі хліб росте.
Закопаний скарб не виросте і не вродить.
Хто пізно лягає і ранок просипляє, той вкорочує собі віку.
Розумний збирає, а дурний розсипає.
Наука — найкраще багатство.
Не важить скільки знаєш, а як знаєш.
Добра мати не питає своїх діток, чи вони голодні.
І ворона своїх діток хвалить.
Дружину собі знайдеш, а матір ніколи.
Лиха людина і мертвих осудить.
Поспіх у гніві — крок до безумства.
Здоров'я від праці, а гріх від лінощів.
Найглухіший той, хто сам не хоче слухати.
Найсліпіший той, хто сам не хоче бачити.

З корейського:

Початок — половина діла.
Багатир і тигра осідлає.
Не вмирай, нічого не лишивши по собі.
Не закривай очей перед небезпекою.
І в лапах тигра вцілієш, якщо не розгубишся.
Замість лити сльози, стисни кулаки.
Риж і в закопченому казані все одно — білий.
Помре людина — лишиться ім'я, тигр здохне — лишиться шкура.
Дивись не на те, що в руках, а на те, що в душі.
Кожне дерево по своєму цінне.

Цінність книги залежить від того, хто її писав.
У хорошому творі кожне слово — золоте.
Хороший кинджал треба ще вміти в руках тримати.
Дружбу можна порвати тільки з другом.
Вовки тримаються вовків, а зозулі — зозуль.
Сосна свою зелень зимою помічає.
Малі дерева найчастіше ростуть між великими.
Краще своя ячмінна каша, як чужа з рижу.
Не погрожуй скелі кулаком.
З ножем у зубах не стрибай.
З одного ведмедя двох шкур не здереш.
Полководця на початку війни не міняють.
Не бійся померти, бійся захворіти.
Не дано знати, хто в кого на поминках буде.
І від однієї матері різні діти народжуються.
Батьки люблять дітей дужче, як діти батьків.
Дурень хвалиться жінкою, розумний — дітьми.
Малює дракона, якого не бачив, а баченого тигра не
малює.

З українського:

За рідний край хоч помирай.
Кожний край має свій звичай.
Козача потилиця ляхам не хилиться.
За честь і голова гине.
Без зброї слабі і герої.
Де козак, там і слава.
Або добути, або дома не бути.
Земля мати. Яка земля, такий і хліб.

Хто землі дає, тому й земля родить.
Що посієш, те й пожнеш.
Зима питає, де літував.
Не одежа красить людину, а добрі діла.
Праця чоловіка годує, а лінь марнує.
Праці не боюся, в праці я горджуся.
Як робимо, так ходимо, як дбаємо, так маємо.
Що ранком не зробиш, то вечером не доженеш.
Хто більше прожив, той більше знає.
Науки ні вода не затопить, ні вогонь не спалить.
Чого Івась не навчиться, того Іван не зможе.
Нагинай галузку, поки молода.
Не краса красить, а розум.
І сила перед розумом никне.
Борода не робить чоловіка мудрим.
Не учися розуму до старости, але до смерти.
Розумний' любить учитись, дурний любить учити.
На чиему току молотять, тому й хліб возять.
Чужим добром не збагатієш.
Краще свое латане, як чуже хапане.

ДЕРЖАВНІ СВЯТКОВІ ДНІ КАНАДИ — 1989

- Новий рік — 1 січня.
- Велика п'ятниця — 24 березня.
- Великий понеділок — 27 березня.
- День Вікторії — 22 травня.
- День Канади — 1 липня.
- День праці — 4 вересня.
- День подяки — 9 жовтня.
- День прослави поляглих — 11 листопада.
- Різдво Христове — 25 грудня.

АМЕРИКАНСЬКІ ДЕРЖАВНІ СВЯТА — 1989

● 1 січня — Новий рік. ● 20 лютого — День народин Джорджа Вашингтона. ● 29 травня — День прослави поляглих (Меморіял Дей). ● 4 липня — Свято самостійности. ● 4 вересня — День праці. ● 9 жовтня — День Колумба. ● 11 листопада — День воєнних ветеранів. ● 23 листопада — День подяки. ● 25 грудня — Різдво Христове.

ОГОЛОШЕННЯ

УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ — ДОМІВ МОЛОДІ

за поазбучним порядком місцевостей

Під сучасну пору майже кожна більша місцевість численніше заселена українцями в Канаді, ЗСА і інших країнах у світі, мають свої власні приміщення для втримування і розвитку культурно-освітньої праці, а також для розваги.

Щоб забезпечити існування і дальший ріст українських громад, а через те і ЦЕНТРІВ, завжди пам'ятаймо про них і винаймаймо їхні залі на всі okazji:

КОНЦЕРТИ, БЕНКЕТИ, ВИСТАВИ, ДОПОВІДІ, ЗАБАВИ, ВЕСІЛЛЯ, ЮВІЛЕЇ, ХРЕСТИНИ і т. п.

ПОДОРОЖУЮЧИ В КАНАДІ ВІДВІДУЙМО НАШІ ЦЕНТРИ І ЗАОХОЧУЙМО СВОЇХ ПРИЯТЕЛІВ І ЗНАЙОМИХ ВІДВІДУВАТИ ЇХ.

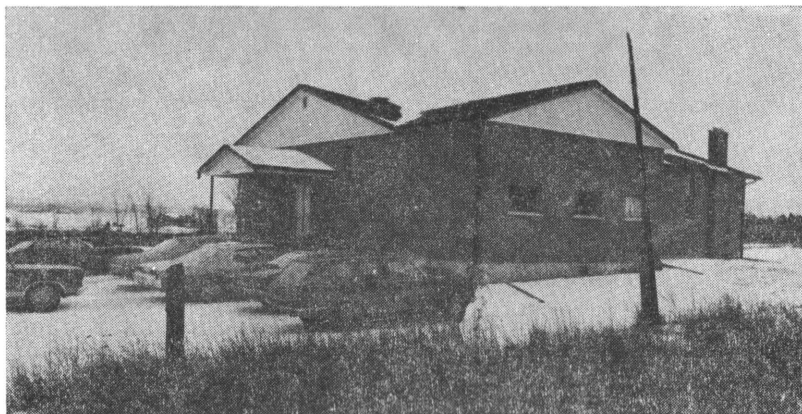
ПАМ'ЯТАЙМО, ЩО ВІНАЙМАЮЧИ ЦІ ЗАЛІ, МИ ПОМАГАЄМО СОБІ, А ПІДТРИМУЮЧИ ЦЕНТРИ І ТИХ, ЩО ОГОЛОШУЮТЬСЯ В АЛЬМАНАХУ „ГОМОНУ УКРАЇНИ” І ПРЕСІ, МИ ПІДТРИМУЄМО СЕБЕ І ЇХ.

СЛОВОМ І ДІЛОМ ДОКАЖІМ НАШУ ЗРІЛІСТЬ!!!

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У БРАДФОРДІ, ОНТАРІО (1974)

МИКОЛА ХРЕПТЮК — Голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА ВЕСІЛЛЯ, БЕНКЕТИ, ЗАБА-
ВИ ТОЩО.

ПРОСИМО ПИСАТИ АБО ТЕЛЕФОНУВАТИ:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

SIMCOE RD.
P.O. Box 687
BRADFORD, ONT.
L3Z 2R2

Tel.: (416) 775-7251

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ВЕЛЛАНДІ, ОНТАРІО (1966)

ПЕТРО ПАВЛИШИН — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

40 McCabe Ave.

Welland, Ont.

L3B 5N8

або телефонуйте:

(416) 735-0741

„УКРАЇНСЬКА ХАТА”

ІМ. МИКОЛИ МІХНОВСЬКОГО
У ВІНДЗОРІ, ОНТАРІО (1956)

ВАСИЛЬ ГРИНИШИН — ГОЛОВА

КОЛИ БУДЕТЕ У ВІНДЗОРІ, ВІДВІДАЙТЕ ТАКОЖ
„УКРАЇНСЬКУ ХАТУ”, БУДЕМО РАДО ВІТАТИ!

Наша адреса:

“UKRAINSKA KHATA”

1119 Langlois Ave.

Windsor, Ont.

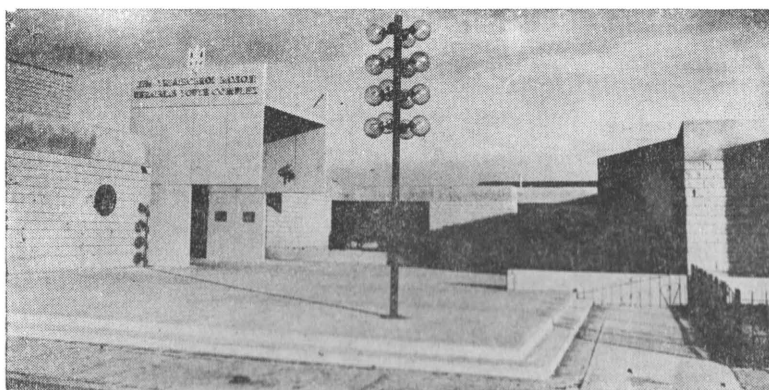
N9A 2H4

Tel.: (519) 254-3114

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ІМ. ГЕН. РОМАНА ШУХЕВИЧА-ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В ЕДМОНТОНІ, АЛБЕРТА (1973)

ПЕТРО БОЙКІВ — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

КОНЦЕРТИ
БЕНКЕТИ
ВЕСІЛЛЯ

ВИСТАВИ
ЮВІЛЕЇ
ЗАБАВИ і товариські зустрічі.

ВВІЧЛИВА І СОЛІДНА КУХОННА ОБСЛУГА!

ЕДМОНТОН — місто світової слави Українських Танцювальних Ансамблів „ШУМКА” і „ЧЕРЕМОШ”, сучасних чемпіонів хокею — „ЕДМОНТОН ОЙЛЕРС”, а у Вегревіл недалеко Едмонтону можете оглянути найбільшу у світі ПИСАНКУ!

ПРИ ТОМУ, НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДВІДАТИ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ!!!

Пишіть:

UKRAINIAN YOUTH CENTRE

9615 — 153 Ave.

Edmonton, Alta

T5E 6B1

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ

ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ЕТОБІКО, ОНТАРІО (1963)

МИХАЙЛО ДУДАР — голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

- КОНЦЕРТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ЮВІЛЕЇ
- БЕНКЕТИ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі і напої на гостину з повною обслугою.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN SHEVCHENKO HOME

482 Horner Ave.

Etobicoke, Ont. M8W 2B7

або телефонуйте:

(416) 255-6249

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ

У МОНТРЕАЛІ, КВЕБЕК (1976)

ЯРОСЛАВ ЧОЛІЙ — голова

LE CENTRE CULTUREL de JEUNESSE UKRAINIEN
3250-3270 BEAUBIEN EST,
MONTREAL, P.Q. H1X 3C9

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- ВИСТАВИ
- ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ
- ЮВІЛЕЇ
- БЕНКЕТИ
- ЗАБАВИ і т. п.

ДУЖЕ ВИГІДНИЙ ДОЇЗД ПІДЗЕМКОЮ АБО АВТО-
БУСАМИ.

Замовляйте залі і відвідуйте наш ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ
МОЛОДІ В МОНТРЕАЛІ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL
YOUTH CENTRE

3250-3260-3270 BEAUBIEN EST
MONTREAL, P.Q. H1X 3C9

Tel.: (514) 728-8816 or (514) 727-9456

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ „ДНІПРО”

В ОШАВІ, ОНТАРІО (1955)

СТЕПАН КІСІЛЬ — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

концерти, бенкети, вистави, весілля, ювілеї і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ.

За дальшими інформаціями пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE
“DNIPRO”

681 DNIPRO BLVD.
OSHAWA, ONT. L1H 5N6

або телефонуйте на ч.:

(416) 728-1551

**СТОЛИЦЯ КАНАДИ
ОТТАВА – OTTAWA**

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ

ОРЕСТ ДУБАС — ГОЛОВА

UKRAINIAN COMUNITY CENTRE

911 CARLING AVE.

OTTAWA, ONTARIO

K7Y 4E3

TEL.: (613) 772-7075

УКРАЇНСЬКИЙ КЛЮБ „ДНІПРО”

У САСКАТУНІ, САСКАЧЕВАН (1968)

МИХАЙЛО ГОРБАЙ — ГОЛОВА

ЗАЛІ НА СВЯТКУВАННЯ, ВИСТАВИ, ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ, ЮВІЛЕЇ І ТОВАРИСЬКІ ЗУСТРІЧІ.

ПИШІТЬ АБО ТЕЛЕФОНУЙТЕ:

UKRAINIAN DNIPRO CENTRE

2220 — 20TH STR. W.

SASKATOON, SASK.

S7M 1B1

Tel.: (306) 284-9050

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДІМ

ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У СТ. КЕТЕРИНС, ОНТАРІО (1962)

ВАСИЛЬ МИХАСЬКІВ — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- * КОНЦЕРТИ
- * БЕНКЕТИ
- * ВИСТАВИ
- * ВЕСІЛЛЯ
- * ЮВІЛЕЇ
- * ЗАБАВИ і т. п.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі на гостину.

ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ!
ЦЕНТРАЛЬНА ОХОЛОДЖУВАЛЬНА СИСТЕМА!

Коли відвідуватимете „півострів Ніягара“: водоспад Ніягара — „Сьоме диво світу“, „Фестиваль цвітіння садів“ або приїдете за овочами, вступіть до нас, радо вітатимемо!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN BLACK SEA HALL INC.

455 WELLAND AVE.
ST. CATHARINES, ONT.

L2M 5V2

TEL.: (416) 682-6531

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У СУДБУРАХ, ОНТАРІО (1955)

ІВАН ПЛОТИЦЯ — голова

ЗАЛІ НА СВЯТКУВАННЯ, ВИСТАВИ, ВЕСІЛЬНІ ГОС-
ТИНИ, ЮВІЛЕЇ, ТОВАРИСЬКІ ЗУСТРІЧІ і т. п.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

605 KATHLEEN STR.

SUDBURY, ONT.

P3C 2N4

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ

ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У ТАНДЕР БЕЙ, ОНТАРІО (1963)

ВАСИЛЬ КАЖНИЧ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

— КОНЦЕРТИ	— ВИСТАВИ
— БЕНКЕТИ	— ЮВІЛЕЇ
— ВЕСІЛЛЯ	— ЗАБАВИ

За дальшими інформаціями пишть на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL HOME

211 ROBERTSON STR.
THUNDER BAY, ONT.
P7C 2N7

або телефонуйте на ч.:

(807) 623-1621

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ТОРОНТІ, ОНТАРІО (1956)

Інж. МИРОН БАРАБАШ — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛИ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

— НА ВАШЕ БАЖАННЯ І ЗА ВАШИМ СМАКОМ ПРИГОТОВЛЯЄМО ХАРЧІ НА ГОСТИНУ.

— ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ

— ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.

КОЛИ ВИ У ТОРОНТІ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДВІДАТИ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

83-85 CHRISTIE STR. TORONTO, ONT.

M6G 3V1

TEL.: (416) 531-3610

ВДЕРЖУЙМО ТРАДИЦІЮ ЩОРІЧНИХ КОНЦЕРТІВ
НА ПОШАНУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА!

OVER

30
YEARS OF
SERVICE

OVER

30
YEARS OF
SERVICE

КУПІВЛЯ, ПРОДАЖ ТА ОЦІНКИ НЕРУХОМОСТЕЙ
CHOLKAN CORPORATION,
REALTOR

REAL ESTATE ● APPRAISALS

EXECUTIVE OFFICE:

527 Bloor Street West, Toronto, Ontario M5S 1Y5 (416) 532-4404

METRO BRANCHES:

**Central 527 Bloor Street West, Toronto, Ontario M5S 1Y5
(416) 532-4404**

**West 2336 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6S 1P3
(416) 763-5555**

**Etobicoke 5302 Dundas Street West, Etobicoke, Ont. M1B 1B2
(416) 236-2666**

Out-of-Town Branch

**Main Street, Port Sydney, Ont. P0B 1L0
(705) 385-2983**

ЗАГАЛЬНА АСЕКУРАЦІЯ

CHOLKAN INSURANCE BROKERS
LIMITED

GENERAL INSURANCE

**5302 Dundas St. West, Etobicoke, Ont. M1B 1B2
(416) 763-5666**

АРАНЖУВАННЯ МОРГЕДЖІВ

DIXDALE INVESTMENTS LIMITED

MORTGAGES

**527 Bloor Street West, Toronto, M5S 1Y5
(416) 532-4404**

OVER 200 REPRESENTATIVES TO SERVE YOU

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

WEST ARKA
BOOK & GIFT STORE

власники

ОЛЬГА і АНДРІЙ ЧОРНІЙ

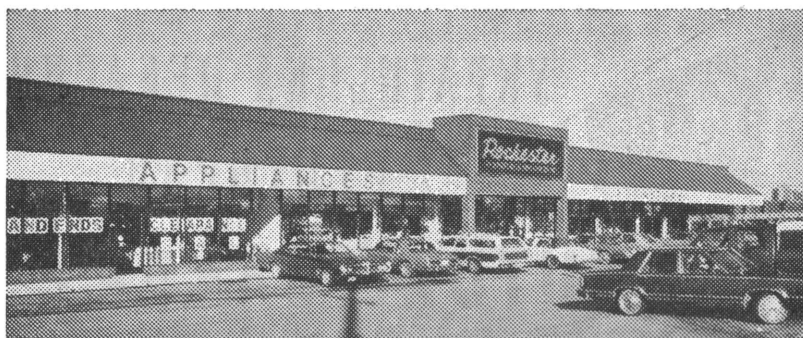
і син АНДРІЙ

- Книжки, журнали, газети, пластинки і друкарські машинки.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzorami по гуртовому і роздрібному продажу.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилка пачок до всіх країн.

GIFTS — BOOKS — THREADS — PANAMAS — RECORDS —
NEWSPAPERS — TYPEWRITERS — UKRAINIAN
HANDICRAFTS

2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario
M6S 1N9

Tel. (416) 762-8751

**НАЙБІЛЬША У СВІТІ УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ
МЕБЛІВ І ДОМАШНЬОГО УСТАТКУВАННЯ,**

ЯКА СЛУЖИТЬ УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ ВІД 1953 РОКУ.

ВЛАСНИКИ МИРОН ҐЕРУС З РОДИНОЮ

запрошують Вас

**ВІДВІДАТИ КРАМНИЦЮ, ЩОБ ПЕРЕКОНАТИСЯ, ЩО
ТУТ НАЙБІЛЬШИЙ ВИБІР МЕБЛІВ І НАЙКРАЩА
ЯКІСТЬ. ЗАЙДІТЬ І ПОБАЧИТЕ!**

Rochester

FURNITURE AND APPLIANCES

**1995 DUNDAS ST. E., MISSISSAUGA, ONT. L4X 1M1
(1 KM WEST OF HIGHWAY 427)**

624-4411

& CAFÉ

**УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ
І РЕСТОРАН**

**THE FUTURE BAKERY
AND CAFÉ**

739 Queen Street West

TORONTO, ONT. M6J 1G1

TORONTO, ONTARIO M6J 1G1

TEL. (416) 368-4235

ПЕКАРНЯ ВИПІКАЄ:

**НАЙКРАЩІ І ЗДОРОВІ ХЛІБИ, СОЛОДКЕ ПЕЧИВО,
МАКІВНИКИ, МЕДІВНИКИ І ІНШЕ ДОМАШНЄ ПЕЧИВО.
ДОСТАВА ДО КРАМНИЦЬ!**

РЕСТОРАН ПРИГОТОВЛЯЄ:

**ЩОДЕННО СВІЖІ І СМАЧНІ СТРАВИ: СУПИ, М'ЯСИВА,
КАРТОПЛЯНІ ОЛАДКИ („пляяцки”), ГОЛУБЦІ,
„ФЛЯЧКИ”.**

Ресторан відкритий кожного дня

від год. 7:00 вр. — 11:00 ввеч.

і обслуговує

СНІДАНКИ, ОБІДИ І ВЕЧЕРІ

**735 QUEEN STREET WEST
TORONTO, ONTARIO, M6G 1G1**

TEL.: (416) 368-4235

ВЛАСНИКИ: РОДИНА ВЖЕСНЕВСЬКИХ

УКРАЇНСЬКА ФІРМА М'ЯСНИХ ВИРОБІВ
В ЕДМОНТОНІ

CENTRAL ALBERTA MEAT CO. LTD.

12165 FORT ROAD

EDMONTON, ALBERTA

479-1714 — Телефон — 477-1714

ПОРУЧАЄМО ШАНОВНИМ ПОКУПЦІЯМ СМАЧНІ
ЕВРОПЕЙСЬКІ І КАНАДСЬКІ М'ЯСНІ ВИРОБИ,

такі як:

ЧАСНИКОВА КОВБАСА, КІЛЬКА РОДІВ ШИНКОВИХ
КОВБАС, САЛЯМІ, САЛЬЦЕСОНИ, ПАШТЕТИ,
ДОМАШНЬОГО ВИРОБУ ШИНКИ, ВУДЖЕНИНУ І Т. П.

ЗАВЖДИ МАЄМО НА СКЛАДІ
ВЕЛИКИЙ ВИБІР СВІЖОГО М'ЯСА.

ДОСТАВЛЯЄМО ЗАМОВЛЕННЯ ДО ХОЛОДИЛЬНИКІВ!

Питайте за нашими товарами в крамницях по цілій Альберті, або зайдіть до нашої власної крамниці під повище поданою адресою і переконайтеся самі про великий вибір товарів, помірковані ціни та ввічливу обслугу.

ДОСТАВЛЯЄМО ДО КРАМНИЦЬ

ПО ГУРТОВИХ ЦІНАХ

ОБ'ЄДНАНІ УКРАЇНСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

UBA TRADING CO. LTD.

ГОЛОВНЕ БЮРО ТА ГУРТІВНЯ:

300 DWIGHT AVE., TORONTO, ONTARIO M8V 2W7
Tel. 252-2246 - 47 - 48

ТОВАРИ ПРОДАЄМО ТІЛЬКИ ГУРТОМ
ДО КРАМНИЦЬ.

МАЄМО НА СКЛАДІ:

Споживчі товари, тютюнові вироби, солодощі, косметику,
патентовані ліки.

ВІДДІЛИ ГУРТІВНІ:

UBA – Cash & Carry

138 Euclid Ave. — Tel. 366-1324
41 Drummond St. — Tel. 252-2120
21 Prescott Ave. — Tel. 656-1921
3543 Danforth Ave. — Tel. 698-1868

* * *

ВІДДІЛИ UBA ПІД НАЗВОЮ:

HAYDEN MACDONALD (OSHAWA) LTD.

750 FAREWELL AVE., OSHAWA, ONT.

Tel.: 686-2644 & 733-4647

CASH & CARRY — OSHAWA, Tel. 433-1188

WELLINGTON WHOLESALE LTD.

335 PINEBUSH RD.

CAMBRIDGE, ONT. N1T 1B2

Tel.: 1-519-653-2680

УКАЇНСЬКІ

БУДІВЕЛЬНІ ФІРМИ

KOSTRUBA & SONS INC.

**E. KOST CONSTRUCTION
CO. LTD.**

ORAD LIMITED

846 LEXICON DR.

Mississauga, Ontario

L4Y 2P8

● **БУДОВИ ФАБРИК**

● **ВИНАЙМИ ФАБРИК**

Tel.: 890-0196

SIPCO OIL LIMITED

83 SIX POINT ROAD

TORONTO, ONTARIO M8Z 2X3

2 3 2 - 2 2 6 2 — ТОРОНТО

1. Доставляє найкращої якості опалову оливу
2. Вкладає і фінансує нові печі („форнеси”)
3. Все фінансуємо на догідні сплати

24-ГОДИННА ОБСЛУГА. ТЕЛЕФОНУЙТЕ ВДЕНЬ І ВНОЧІ

232 - 2262

З повним довірям, звертайтеся до **Г. ШИШКА**

Свої рахунки можете платити безкоштовно у

Community Trust Co., 2299 Bloor St. West

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР
ДЛЯ СЕНЬЙОРІВ ІМ. СВВ. ПЕТРА І ПАВЛА
СКАРБОРО, ОНТАРІО

👉 Розкішні приміщення 👈

👉 Дружня атмосфера 👈

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР для СЕНЬ-
ЙОРІВ — це люксові приміщення для сеньйорів з чи-
сленими вигодами і обслуґами. Тут можете вибрати впов-
ні самостійне життя

— АПАРТАМЕНТ,
або

забезпечитися помешканням, опікою і харчуванням

— РЕЗИДЕНЦІЯ.

В одному чи другому приміщенні будете

ВИ — ПАНОМ У СВОЇЙ ХАТІ!

Заїдьте, телефонуйте або пишїть на адресу:

STS. PETER AND PAUL RESIDENCE
221 MILNER AVENUE, SCARBOROUGH, ONT. M1S 4P4

(416) 291-3900

У К Р А І Н С Ь К А   І М П О Р Т О В А   Ф І Р М А

FIRCHUK'S TEXTILES

HEAD OFFICE:

610 QUEEN ST. WEST, TORONTO, ONT., TEL. 364-5036
M6J 1E3

HAMILTON BRANCH:

293 OTTAWA ST. N., HAMILTON, ONT., TEL. 549-2005

WINNIPEG BRANCH, MANITOBA:

992 MAIN STREET, TEL. 586-7094

- ВИСИЛАЄМО ОПЛАЧЕНІ ПАЧКИ І БАНДЕРОЛІ В УКРАЇНУ І ДО ІНШИХ КРАЇН ЄВРОПИ ВАГОЮ ДО 20 КГ.
- МАЄМО ВЕЛИКИЙ ВИБІР ПО СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІНАХ: КОЖУХІВ, ШУБ, ШЛЮБНИХ СУКОНОК І ВОВНЯНИХ МАТЕРІЯЛІВ З АНГЛІЇ.
- ШКІРЯНИЙ ОДЯГ ДЛЯ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ, СОРОЧКИ МАРКИ "ARROW", ДЖІНСИ.
- ХУСТКИ, НИТКИ "DMC", ПОЛОТНА ДО ВИШИВАННЯ ТА МАТЕРІЯЛИ.
- ПРОДАЄМО "VCR", РАДІОПРИЙМАЧІ ПРИСТОСОВАНІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВОЛЬТАЖУ, "VIDEO" КАМЕРИ І СИНТЕЗАТОРИ МАРКИ "YAMAHA".

Продаємо товари до крамниць по гуртових цінах!

M&D

DISTRIBUTORS OF
QUALITY EUROPEAN MEATS

451 SIMCOE ST. S.
723-1602

250 TAUNTON RD.
571-1446

OSHAWA, ONT.

A FAMILY SUCCESS STORY WHERE YOU GET THE FRESHEST PRODUCT AT THE PRICE

- PARTY TRAYS
- OVER 75 VARIETIES OF EUROPEAN STYLE MEAT
- GUARANTEED TENDER — CHOICE CUT BEEF
- FRESH POULTRY — FRESH PORK — EUROPEAN BREAD

451 Simcoe St. S. Oshawa 723-1602

250 Taunton Rd. E. Oshawa 571-1446

1794 Liverpool Rd. Pickering 831-7961

1818 Dundas St. E. Whitby 434-8454

1413 King St. E. Oshawa 434-1382

Губиться мова... Тратиться Народ...

ДРУКУЙТЕ ПО=УКРАЇНСЬКИ!

ВИКОНУЄМО ВСЯКІ ДРУКАРСЬКІ РОБОТИ:

*Наша спеціальність - гравіровані весільні запрошення
з українськими взорами.*

Trident Associates Printing
P. O. Box 614
Buffalo, New York 14240

Українська Друкарня
„ТРИЗУБ“®
у Бюфало, Нью Йорк

Phone: 716-691-8404

UKRAINIAN PRINTERS

Personal and Commercial Printing:

Our Specialty:

Engraved wedding invitations with Ukrainian designs.

We Ship - U. S. and Canada

 Canadian Office

TRIDENT ASSOCIATES PRINTING

85 Lakeshore Road St. Catharines, Ontario L2N 2T6

 BY APPOINTMENT ONLY

Phone: 716-691-8404

КЕРАМІКА СТУДІО

355 JANE St., Toronto, Ont. M6S 3Z3 Tel. 763-2814

ВЛАСНИКИ: РОДИНА МИКИТИН

В крамниці можна набути кераміку власного виробу,
фарби, щітки, сирівець, мистецькі приладдя, ікони, кар-
тини, тканини та крайки. Постійно маємо в продажу най-
вищої якості краски до писанок і всі необхідні прилади.

ВАСИЛЬ ДМИТРАШ — ВЛАСНИК ПЕКАРНІ

ANN'S BAKERY

2158 West Chicago Avenue & 2601 W. Iowa St.

Chicago, Ill. 60622

Tel. EV 4-5562

MAYKUT HARDWARE STORE

Gifts • China • Paints • Plumbing & Electrical Supplies

682 QUEEN ST. W. - TORONTO, ONTARIO - PHONE 363-1520

Коли хочете купити домашнє знаряддя, то заходьте до нас.
Продаємо по поміркованих цінах

Ніна і Тарас Парченко

Т Р И З У Б

TRIDENT-ALBERTA FUEL OIL

260 JANE STREET, TORONTO M6S 3Z2

**УКРАЇНСЬКА ФІРМА ОПАЛОВОЇ ОЛИВИ
ДЛЯ ХАТНЬОГО ТА ІНДУСТРІАЛЬНОГО ВЖИТКУ**

Замовляйте в нас опалову оливу, отримаєте найкращу
обслужу тому, що власник п. М. ПАНЬКІВ є
кваліфікований механік

24-ГОДИННА ОБСЛУГА! ТЕЛЕФОН: 763-5312

BABY POINT REAL ESTATE LTD.

RESIDENTIAL — COMMERCIAL — MORTGAGES

421 Armadale Ave., Toronto, Ontario M6S 3X7 Tel.: 763-2548

Власник фірми:

МИХАЙЛО ГЕНЯГА

Відомий українській громаді продавець реальностей на протязі довгих років. У потребі купівлі чи продажу реальности, запрошуємо зайти до бюро або зателефонувати: 763-2548.

КРАМНИЦЯ ДОБІРНИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ

M. & S.

915 MAIN STREET

WINNIPEG, MANITOBA

TeL. 942-4924

Управитель

ВОЛОДИМИР КОСТЮК

ІВАН ТЕЛЬВАК І ПЕТРО СТАХІВ — ВЛАСНИКИ

М'ЯСАРНІ І ХАРЧОВОЇ КРАМНИЦІ

MIDWEST FOOD MARKET

941 N. WESTERN AVENUE

CHICAGO, ILL. 60622

TEL. HU 6-7174

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Arka Ltd.

575 Queen St. W. Toronto, Ont. Tel. 366-7061
M5V 2B6

Можна набути:

книжки, журнали, часописи,
шкільне і бюрове приладдя,
різьби, вишивки, нитки, панаму,
пластинки, друкарські машинки,
обручки, заручиневі перстені.

ОРБІТ №.
10219—97 STREET
EDMONTON, ALBERTA
T5J 0L5

Висилаємо бандеролі до 20 кілограмів ваги,
як також авта. Робимо запрошення на
приїзд Вашої родини до Канади.

Дзвоніть на: тел.: 422-5693

Durie Meat Products & Delicatessen

2302 Bloor St. West, Toronto, Ont., Tel. 762-4956

ВЛАСНИКИ:

СТЕПАН І ОЛЬГА МОЦЯКИ ЗІ СИНОМ

- ПРОДУКТИ ВЛАСНОГО ВИРОБУ
- ІМПОРТОВАНІ ПРОДУКТИ
- ЩОДЕННО СВІЖІ, НАЙКРАЩОЇ ЯКОСТІ, М'ЯСНІ ВИРОБИ
як також:
- ВАРЕНИКИ, ГОЛУБЦІ, ШАШЛИКИ (м'ясо на шпешенках) і т. п.

CENTRAL PRODUCTS & FOODS LTD.

"Famous Products"

МАРКА ЗНАНОЇ КОВБАСИ

630 NAIRN AVENUE, WINNIPEG, MAN. PH. 667-3855

Управитель Я. ДЕРЖКО

ARGUS BUSINESS CONSULTANTS

ФАХІВЦІ У: БУХГАЛЬТЕРІЇ (ACCOUNTING)

КНИГОВОДСТВІ (BOOKKEEPING)

ПОДАТКАХ (INCOME TAX)

Tel. 276-2121

УКРАЇНСЬКА ФІРМА

SKIRA & ASSOCIATES LTD.

CONSULTING ENGINEERS

ВЛАСНИКИ:

ЗЕНОН СКІРА і РОМАН КЕРКУШ

262 BURNHAMTHORPE RD. WEST

MISSISSAUGA, ONTARIO L5B 2C2

Tel. (416) 276-5100

ДЕЛЬТА DELTA IMPORT CO.

МАРІЯ ЛЕЩУК і ІРЕНА БОДНАР

— власники —

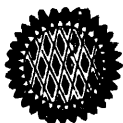
Зайдіть до нашої крамниці, де зможете набuти дарунки на різні okazji, і також вибрати товари на посилки в Україну. На складі у нас є трипільська і гуцульська кераміка, кришталь, образи, пластинки, ікони, найновіші книжки, дереворізьба, матеріяли і нитки до вишиття, вовняні і шовкові хустки, светри і т. п.

DELTA IMPORT COMPANY

2242 W. Chicago Ave.

Chicago, IL 60622

(312) 235-7788

ПЕРШЕ УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ
МАРКІЯНА КОГУТА і ІГОРЯ КУРИЛОВА

BLOOR TRAVEL AGENCY

1190 BLOOR ST. WEST, TORONTO, TEL.: 535-2135 & 535-2136

ОРГАНІЗУЄ:

- * Спроваджування рідних на постійне перебування або на візити
- * Продажі квитків на всі літунські та корабельні лінії
- * Репрезентуємо наступні добре знані компанії:

**Air Canada, CP Air, Lufthansa, Swissair, Air France
Wardair, Suflight, American Express.**

**НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР,
БО НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ „АГЕНТСТВО БЛЮР”!**

JENNIE'S FLOWER SHOP

ВЛАСНИКИ — БОГДАННА І ІВАН ІГНАТОВИЧИ

Tel. 766-0813 — 3316 Dundas St. West (at Runnymede)

Toronto, Ontario M6P 2A4

АПТЕКА МЕДВІДСЬКИХ

SANITAS PHARMACY

546 Queen St. West, Toronto, Ontario, Tel. 363-3746

Y. ONYSCHUK & CO. LIMITED **Insurance Brokers — Realtor**

обслуговує у всіх ділянках

АСЕКУРАЦІЇ

- **ЗАГАЛЬНОЇ:** домів, підприємств тощо.
- **ЖИТТЕВОЇ:** особистої і комерційної, включно з груповою, пенсійною і маєтковим плянуванням, як також

КУПІВЛІ І ПРОДАЖУ НЕРУХОМОСТЕЙ: домів і підприємств, оренда приміщень для підприємств, оцінка нерухомостей у податкових і спадкових справах.

2477 BLOOR STREET WEST

TORONTO, ONTARIO

M6S 1P7

Telephone 767-5408

— Професійна обслуга від 1948-го року —

НАЙБІЛЬША В КАНАДІ УКРАЇНСЬКА ФІРМА
ЗАПАСОВИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ЧАСТИН
ТА ВЖИВАНИХ АВТ

NORTH QUEEN AUTO PARTS LTD.
70 North Queen St., Toronto, Ont.

Тел.: 233-5801

Власники:
РОДИНА СЕМБАЙ

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ФІРМА
О П А Л О В О І О Л И В И

737 DOVERCOURT RD.
TORONTO, ONT. M6H 2W7

Tel. 536-3551

 24-ГОДИННА СОЛІДНА ОБСЛУГА

**EDMONTON SURGICAL AND OSTOMY
SUPPLY MARKET DRUGS LTD.**

ONE DAY DELIVERY AND INSTALLATION

HOURS: 8:30 AM — 6:30 PM MON-FRI.

8:30 AM — 5:30 PM SAT.

Великий вибір речей для старших віком людей.

Власники: **Мирослава і Борис Фербеї**

10203-97 Street

Phone: 422-1397

Edmonton, Alta. T5J 0L5

◆
А С Е К У Р А Ц І Я

**ЖИТТЄВА — АВТА — ХАТИ — ПІДПРИЄМСТВ
ТА ІНШЕ**

**DEPENDABLE INSURANCE
BROKERS LTD.**

4195 Dundas St. W. Suite 333, Etobicoke, Ont. M8X 1Y4

ІВАН ЦЕРКОВНИК — ПРЕЗИДЕНТ

Telephone: 234-5260

◆
**УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ В ЕДМОНТОНІ
У НАШІЙ КНИГАРНІ ЗНАЙДЕТЕ:**

- найбільший і найкращий вибір українських книжок.
- великий вибір українських пластинок і касет.
- різного роду полотна до вишивання і нитки ДМЦ.
- матеріали для українських танцювальних строїв, плахти, пояси, обшиття, ленти, вінки, і т. п.
- стінні календарі.
- прибори до писання писанок.

UKRAINIAN BOOK STORE

P.O. Box 1640

10215—97 Street

Tel. 422-4255

Edmonton, Alberta, Canada T5J 2N9

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ

Р. Г Р И Ц И Н И

ASTRO TRAVEL SERVICE

2206 BLOOR ST. WEST

TORONTO, ONTARIO M6S 1N4

Tel. 766-1117

IONA SQUARE

1585 Mississauga Valley Blvd.

MISSISSAUGA, ONTARIO

Tel. 270-4111

УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

CARDINAL FUNERAL HOMES

366 BATHURST ST. — TEL. 868-1444

92 ANNETTE ST. — TEL. 762-8141

T O R O N T O , O N T A R I O

ВЛАСНИК — ДЖЕЙМС КАРДИНАЛ

Дві каплиці до Ваших послуг. ■ Щира, чесна, і солідна обслуга

ЛІТОПИС УПА

— серійне книжкове видання документів, матеріалів і наукових праць до історії Української Повстанської Армії, — це — на сьогодні — чи не найбільше і найактивніше того роду підприємство української спільноти у вільному світі. Це видавництво має вже за собою повних 15 років існування, а тим самим інтенсивної дослідно-видавничої праці: плянове збирання, наукове досліджування, опрацювання і публікування документів та перевірених матеріалів, в тім теж спогадів.

За минулих 15 років появилось до сьогодні 17 томів цінних видань, а дальші 3 або й 4 томи появляться впродовж 1989 року.

Ось короткий перелік вже виданих томів:

Томи 1, 2 і 5 стосуються боротьби УПА на Волині і Поліссі; чч. 3 і 4 — під назвою „Чорний Ліс” це ще передрук унікальних видань з перших років завзятої боротьби УПА на підступах до Карпат; чч. 6 і 7 — УПА в світлі німецьких документів 1943-48 рр.; томи 8, 9 і 10 — присвячені діяльності УГВР; тт. 11 і 12 — Тернопільська воєнна округа УПА („Лисоня”), в тім цінні спогади учасників; тт. 13 і 14 — УПА в Перемищині, денники і документи; т. 15 — спогади к-ра відділу особливого призначення „УПА-Схід”; т. 16 — Підпільні журнали (ОУН-УПА) Закарзонської України 1945-47; т. 17 — Англомовні видання українського підпілля 1946-47.

Всі ці книги видані на високому академічному рівні. Про велике значення „Літопису УПА” для історії українського народу, особливо про його збройну визвольну боротьбу нашої доби, переконається кожний по прочитанні бодай одного тому.

Ми щиро вдячні всій українській громаді за дотеперішню підтримку нашої праці. Просимо й про дальшу поміч у різних формах. Зокрема розраховуємо на зголошування нових передплатників та ФУНДАТОРІВ дальших томів „Літопису УПА”, з яких першим був св.п. ОЛЕКСА ГОЛОВАЧ. Особливо очікуємо фундаторів на видання запланованих двох томів п.н. „РОЛЯ ОУН В ІСТОРІЇ УПА”. Віримо, що разом виконаємо поставлене собі завдання — видання імпозантного комплекту 50 томів „ЛІТОПИСУ УПА”.

АДРЕСА ВИДАВНИЦТВА
ЛІТОПИС УПА
P.O. BOX 97, STA. "C"
TORONTO, ONTARIO, CANADA
M6J 3M7

МІРИ ДОВЖИНИ

В Канаді впроваджено метричну систему. Для ознайомлення читачів подаємо канадські і європейські міри, ваги і т. п.

Канадські:

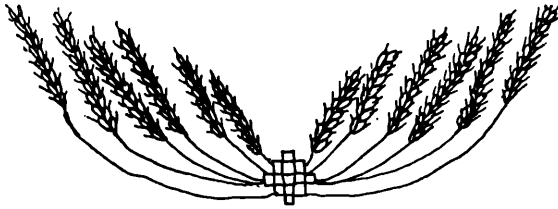
1 миля — 1,760 ярдів — 5,280 стіп
1 ярд — 3 стопи — 36 цалів
1 стопа — 12 цалів

Європейські:

1 кілометр — 1,000 метрів
1 метр — 100 сантиметрів
1 сантиметр — 10 міліметрів

При переміні канадських мір на європейські і навпаки:

1 миля — 1.60935 кілометра — 1,609.35 метрів.
1 ярд — 0.9144 метра — 91.44 сантиметрів — 914.4 міліметрів.
1 стопа — 30.48 сантиметрів — 304.8 міліметрів.
1 кілометр — 0.62137 милі — 1,093.61 ярдів — 3,280.84 цалів.
1 метр — 1.09361 ярда — 3.28084 стопи — 39.3701 цалів.
1 сантиметр — 0.3937 цяля.

ТЕМПЕРАТУРА ЗА ТРЬОМА СИСТЕМАМИ

Реомір	Цельсій	Фаренгайт	
80°	100°	212°	пункт кипіння води
76	95	203	
72	90	194	
68	85	185	
63.1	79.9	174	
60	75	167	
56	70	158	пункт кипіння алькоголю
52	65	149	
48	60	140	
44	55	131	
42.2	52.8	127	
40	50	122	
36	45	113	
33.8	42.2	108	
32	40	104	
29.3	36.7	98	температура людської крові
28	35	95	
25.3	32.2	90	
24	30	86	
21.3	26.7	80	
20	25	77	
16	20	68	
12.4	15.3	60	
10.2	12.8	55	
8	10	50	
5.8	7.2	45	
4	5	41	
1.3	1.7	35	
0	0	32	пункт замерзання води
— 0.9	— 1.1	30	
— 4	— 5	23	
— 5.5	— 6.7	20	
— 8	—10	14	
— 9.8	—12.2	10	
—12	—15	5	
—14.2	—17.8	0	
—16	—20	— 4	
—20	—25	—13	
—24	—30	—22	
—28	—35	—31	
—32	—40	—40	

МІРИ ПОВЕРХНІ

Канадські:

1 фарма — 160 акрів
1 акр — 4,840 квадратних ярдів
1 кв. ярд — 9 квадратних стіп
1 кв. стопа — 144 квадратні цілі

Європейські:

1 гектар — 10,000 кв. метрів
1 морг — 5,754.6 кв. метрів
1 кв. метр — 10,000 кв. сантиметрів
1 кв. сантиметр — 100 кв. міліметрів

Або при заміні європейських на канадські:

1 гектар — 2.471 акра — 11,960 ярдів
1 морг — 1.397 акра — 6,752.5 кв. ярдів — 60,772.5 кв. стіп.
1 кв. метр — 1.196 кв. ярда — 10,764 кв. стіп — 1,550.016 кв. цілів.
1 кв. сантиметр — 0.155 кв. цаля.

Заміна канадських на європейські міри поверхні:

1 фарма — 64.75 гектарів — 112.5 моргів.
1 акр — 0.404 гектара — 0.703 морга — 4,047 кв. метрів.
1 кв. ярд — 0.83613 кв. метра.
1 кв. стопа — 929.03 кв. сантиметрів.
1 кв. цаль — 6.41516 кв. сантиметрів.

МІРИ ВАГИ

В Канаді:

1 унція — 16 драм
1 центнер — 100 фунтів
1 фунт — 16 унцій

В Європі:

1 тонна — 10 центнерів
1 центнер — 100 кілограмів
1 кілограм — 100 декаграмів
1 декаграм — 10 грамів

Або при заміні канадських на європейські:

1 тонна (канад.) — 0.907 тонни (європ.) — 9,07185 центнерів — 907.185 кілограмів.
1 центнер (канадський) — 0.453 центнера (європ.) — 45.359 кілограмів.
1 фунт — 0.45359 кілограма — 45.359 декаграмів.
1 унція — 2.835 декаграмів — 28.35 грамів.
1 драм — 1.77 грамів.

МІРИ ОБ'ЄМУ

Міри пливких тіл

Канада:

1 галлон — 4 кварта
1 кварта — 2 півкварти або пайнти

Європа:

рівняється ..... 4.456 літри
рівняється ..... 1.1365 літри

Міри сухих тіл

1 буншель — 4 пеки
1 пек — 2 гальони
1 кварта — 1 півкварти або пайнти

рівняється ..... 35.648 літри
рівняється ..... 8.912 літри
рівняється ..... 1.1365 літри

1 канадська миля рівняється 1.6609 кілометра
1 кілометр рівняється 0.621 милі
1 кілограм рівняється 2.2046 канадським фунтам

ПРЕДСТАВНИКИ „ГОМОНУ УКРАЇНИ”:

за поазбучним порядком місцевостей:

W. Wiwcharuk 58 Collingdon Dr. Brantford, Ont. N3S 3E2	W. Fuke 335 Connant St. Oshawa, Ont. L1H 3S7
A. Kolomijczuk 5324 — 40 Ave. N. W. Calgary, Alta. T3A 0X4	M. Boychuk 342 Vancouver Ave. N. Saskatoon, Sask. S7L 3P6
D. Kit 23 Coverdale St. Chatham, Ont. N7L 2V1	Ukrainian Credit Union 118 Niagara St. St. Catharines, Ont. L2R 4L4
Mr. H. Dron 2325 W. Rice Street Chicago, Ill. 60622	M. Kocijowskyj 583 McNeil Blvd. Sudbury, Ont. P3C 2H7
W. Walkiw 9222 — 116 St. Edmonton, Alta T6G 1R1	W. Kachnycz 836 Simpson St. Thunder Bay, Ont. P7C 3K4
M. Hlawka 87 Gainsborough Rd. Hamilton, Ont. L8E 1E4	“West Arka” 2282 Bloor St. West Toronto, Ont. M6S 1N9
A. Malko 885 Queens Blvd. Kitchener, Ont. N2M 1A8	“Arka” 575 Queen St. W. Toronto, Ont. M5V 2B6
Ukrainian Publishers 200 Liverpool Rd. London, NI-ILF, ENGLAND	I. Fedoni 141 Wilson Rd. Welland, Ont. L3C 2T5
S. Medynskyj 121 Tavistock Rd. London, Ont. N6J 1Z5	M. Mostowyj 1150 Parent Ave. Windsor, Ont. N9A 2E5
M. Andruchiw 3960 St. Lawrence Blvd. Montreal, Que. H2W 1Y3	M. Char 395 Flora Ave. Winnipeg, Man. R2W 2R6

У всіх справах передплат, оголошень і купівлі уділів (шерів)
просимо звертатися до наших представників

або прямо до Видавництва:

“Homin Ukrainy” (Ukrainian Echo) Publ. Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

ЗМІСТ

Календарієм, історичний календар	8
Визначні події українського народу	32
І. Тиміш Цюцюра. Бій під Конотопом	33
Є. Маланюк. Напис на книзі віршів	35
Полк. М. Колодзінський. Українська воєнна доктрина	36
Дмитро Донцов. До старих богів	42
Клим Поліщук. Барва	54
В. Завадська. Спогад з одного дня у Києві	54
Антін Вартовий. Не бідні ми	61
Степан Бандера. Перспективи української революції	62
Б. Стебельський. До 50-ліття державности Карпатської України	92
Богдан Лепкий. Хоч краще гайворон	96
Д-р Анатоль Бедзій. Борець і мученик за Україну	96
Адольф Гладилевич. Олекса Гасин	110
Д-р Олександра Копач. Безсмертність Івана Котляревського	118
Степан Сапеляк. Без шаблі і вітчизни	121
Б. Стебельський. Московська інтерпретація Шевченкового „Заповіту”	126
Ірина Стасів-Калинець. До вікопам’ятних джерел	137
Марта Кравців-Барабаш. Денис Січинський	142
Петро Шарій. Володимир Івасюк — співець України	146
Максим Горкий. Російська жорстокість	150
Оксана Бризгун-Соколик. Композитор Любомир Мельник ..	155
Панько Незабудько. Куток сатири і гумору	158
З досвіду різних народів	171
Державні святкові дні Канади — 1989	178
Американські державні свята — 1989	179
Оголошення	179
Міри і довжини	232
Температури за трьома системами	233
Міри поверхні, міри ваги і міри об’єму	234
Представники „Гомону України”	235
Зміст Альманаха	237
Записки	238